

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

Διπλωματική εργασία:

«Νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου και ο περιορισμός των
ανθρωπίνων δικαιωμάτων: ο ρόλος της σύγχρονης τεχνολογίας»

ΓΚΟΥΒΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
Α.Μ. 3204Μ002

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ανθ. Χάιδου, Καθηγήτρια

Μέλη Επιτροπής: Ι. Φαρσεδάκης, Καθηγητής
Χρ. Ζαραφονίτου, Αν. Καθηγήτρια

ΑΘΗΝΑ
Δεκέμβριος 2006

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πρόοδος της τεχνολογίας, τις τελευταίες δεκαετίες, ακολούθησε μία αλματώδη πορεία βελτιώνοντας όχι μόνο την ποιότητα της καθημερινής ζωής των ανθρώπων αλλά και μεταβάλλοντας τον τρόπο οργάνωσης του κρατικού μηχανισμού. Το επίσημο σύστημα του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος έχει επωφεληθεί από τις δυνατότητες που παρέχουν τα εξελιγμένα τεχνολογικά επιτεύγματα αναφορικά με τον εντοπισμό και τη σύλληψη των δραστών.

Η σύγχρονη τεχνολογία, ως εργαλείο του κοινωνικού ελέγχου, έχει συντελέσει στην επικράτηση νέων μορφών ελέγχου. Βασικά γνωρίσματα των τελευταίων είναι η διεύρυνση του ελέγχου σε συμπεριφορές που δεν είναι παρεκκλίνουσες και η αυστηροποίηση των στρατηγικών αντεγκληματικής πολιτικής. Η εντατικοποίηση αυτή του ελέγχου επιτυγχάνεται μέσα από εκλεπτυσμένες τεχνικές που αποσκοπούν στη συγκέντρωση ενός τεράστιου όγκου πληροφοριών για ολόκληρο τον πληθυσμό.

Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες, οι βιομετρικές τεχνολογίες αναγνώρισης, η συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, το σύστημα πληροφοριών του Schengen, η ηλεκτρονική επιτήρηση κατ'οίκον είναι παραδείγματα εφαρμογής του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου που έχουν μία κοινή συνιστώσα. Από τη χρήση τους απορρέει ο κίνδυνος καταστρατήγησης θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου προκύπτει πως συνιστούν έναν κλοιό που συρρικνώνει τον ελεύθερο χώρο αυτοπροσδιορισμού των ατόμων καθώς τα όρια της ιδιωτικής ζωής παραβιάζονται, το προσωπικό απόρρητο δεν διασφαλίζεται, η ελευθερία της έκφρασης περιορίζεται και η ίδια η ανθρώπινη αξιοπρέπεια υποβιβάζεται.

Μέσα από μία προσπάθεια κατανόησης της λειτουργίας του μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου και με την επισήμανση, παράλληλα, των παραβιάσεων των ατομικών ελευθεριών, εκείνο που επιδιώκεται είναι να διαφανεί η αρνητική όψη του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου και να αναδυθεί η αναγκαιότητα και η σπουδαιότητα της σύστασης φορέων και οργανισμών για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο σε εθνική όσο και σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι πολίτες πρέπει να συνειδητοποιήσουν πως όχι μόνο έχουν δικαίωμα να ζουν ασφαλείς μέσα σε ένα ελεύθερο περιβάλλον, αλλά και πως μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον έχουν το δικαίωμα να ζουν ελεύθεροι.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

- κοινωνικός έλεγχος
- τεχνολογία
- περιορισμός δικαιωμάτων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	1
---------------	---

Μέρος Α΄

Κοινωνικός έλεγχος και επιδράσεις της σύγχρονης τεχνολογίας

1) Η εξέλιξη της έννοιας και του ρόλου του κοινωνικού ελέγχου.....	11
2) Τα είδη του κοινωνικού ελέγχου.....	15
α) Άτυπος έλεγχος.....	15
β) Επίσημος έλεγχος.....	16
3) Η σύγχρονη τεχνολογία και οι διαστάσεις της.....	19
α) Νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου.....	22
β) Νομοθεσία και τεχνολογία.....	27
4) Η προσέγγιση της έννοιας του δικαιώματος.....	29
5) Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον 21 ^ο αιώνα.....	36

Μέρος Β΄

Νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου και ο περιορισμός των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων

1) Η προληπτική διάσταση του κοινωνικού ελέγχου στη σύγχρονη πραγματικότητα.....	41
α) Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες και οι σύγχρονοι περιορισμοί της ιδιωτικότητας.....	43

β) Βιομετρικές μέθοδοι και προσωπικά δεδομένα.....	51
γ) DNA και προσωπικά δεδομένα.....	54
2) Η κατασταλτική όψη του κοινωνικού ελέγχου και ο ρόλος της αστυνομίας.....	60
3) Η αστυνομική συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.....	63
α) Οι συμφωνίες του Schengen.....	65
β) Το σύστημα πληροφοριών του Schengen.....	67
γ) Europol.....	70
4) Η ευρωπαϊκή συνεργασία των δικαστικών αρχών και η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου.....	72
5) Εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στο επίπεδο της σωφρονιστικής: το πέραςμα από τον εγκλεισμό στη φυλακή στην ηλεκτρονική επιτήρηση κατ'οίκον.....	76
α) Περιορισμοί δικαιωμάτων κρατουμένων.....	78
β) Φυλακή και τεχνολογία.....	80
γ) Περιορισμός κατ'οίκον και ηλεκτρονική επιτήρηση.....	81

Μέρος Γ'

Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου

1) Το αίτημα για ασφάλεια.....	87
2) Η απειλή της τρομοκρατίας.....	89
3) Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.....	92
4) Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον ελληνικό χώρο.....	99
5) Αξιολόγηση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.....	104

Επίλογος – Συμπεράσματα..... 107

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία..... 113

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία..... 119

Δικτυακοί τόποι..... 124

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της παρούσας ανάλυσης, επιχειρείται η προσέγγιση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου, η ερμηνεία των διαστάσεών τους και η αξιολόγηση των επιδράσεων που επιφέρουν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, τόσο σε βραχυχρόνιο όσο και σε μακροχρόνιο επίπεδο. Βασική παράμετρο της μελέτης των νέων μορφών ελέγχου αποτελεί η εξέταση και ο προσδιορισμός του ρόλου της σύγχρονης τεχνολογίας. Ο συσχετισμός αυτός του κοινωνικού ελέγχου με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας επηρεάζεται και από τον παράγοντα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας είναι η διερεύνηση της σχέσης των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου με τη σύγχρονη τεχνολογία, καθώς και οι επιπτώσεις της συσχέτισης αυτής στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πρωταρχικό επιχείρημα αποτελεί η θέση ότι η σύγχρονη τεχνολογία επιδρά, σε σημαντικό βαθμό, στον καθορισμό της αντεγκληματικής πολιτικής και στο σχεδιασμό των στρατηγικών του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Βασική υπόθεση στην ανάλυσή μας είναι ότι η σύγχρονη τεχνολογία όχι μόνο συμβάλλει στη διαμόρφωση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου, αλλά δίνει ώθηση στη διερεύνηση και την εντατικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου. Το πεδίο της άσκησης του κοινωνικού ελέγχου δεν περιλαμβάνει, πλέον, μόνο τους δράστες εγκληματικών πράξεων, αλλά επεκτείνεται και σε μη ποινικοποιημένες συμπεριφορές «απειθαρχίας» ή «αντικοινωνικότητας».

Σε κάθε εποχή και κοινωνία, ο κοινωνικός έλεγχος, είτε στηρίζεται στον καταναγκασμό είτε στην αυτοπειθάρχηση των ατόμων, θέτει κάποια όρια στη δράση των τελευταίων και εγκλωβίζει των αυθορμητισμό τους. Αν δεχθούμε ότι ο κοινωνικός έλεγχος έχει αυστηροποιηθεί, στη σημερινή εποχή, τότε θα μπορούσαμε

να καταλήξουμε στην υπόθεση ότι με την υιοθέτηση και την εφαρμογή των νέων μορφών ελέγχου οδηγούμαστε στη συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται όχι μόνο στη συμβολή των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων αλλά και στην αδυναμία του σύγχρονου κράτους να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις νέες απειλές με μέτρα που δεν προϋποθέτουν τον περιορισμό συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων.

Η αδυναμία αυτή του κράτους συνοδεύεται και από την άρνησή του να αποδεχθεί και να αναγνωρίσει το μερίδιο της ευθύνης που του αναλογεί αναφορικά με την μη αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου του εγκλήματος. Θα επιδιώξουμε, συνεπώς, να διαπιστώσουμε αν ένα είδος θετικιστικού ντετερμινισμού επιβιώνει ως τις μέρες μας, αν, δηλαδή, ο κοινωνικός έλεγχος συνεχίζει να επικεντρώνεται στην ατομική περίπτωση απαλλάσσοντας την κοινωνία από τις ευθύνες της. Αν, με άλλα λόγια, το άτομο αντιπροσωπεύει τον εχθρό της κοινωνίας και το κράτος έναν αμέτοχο παρατηρητή, και όχι έναν φορέα υπαίτιο για τις κοινωνικές δυσλειτουργίες.

Στόχοι της εκπόνησης της παρούσας εργασίας είναι η επαλήθευση των υποθέσεων που προαναφέρθηκαν, η ουσιαστικότερη κατανόηση της λειτουργίας του σύγχρονου μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου, η επισήμανση των παραβιάσεων και των καταστρατηγήσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων, η ενημέρωση και κινητοποίηση των πολιτών καθώς και η δημιουργία γόνιμου προβληματισμού πάνω στα θέματα που θα διαπραγματευθούμε ώστε να γεννηθούν ιδέες και τρόποι για την επίτευξη, ουσιαστική και όχι τυπική, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Για την εκπλήρωση των στόχων αυτών, θα στηριχθούμε σε υλικό που μας παρέχουν δευτερογενείς πηγές. Με την εκπόνηση βιβλιογραφικής έρευνας και τη μελέτη της πρόσφατης αρθρογραφίας θα ακολουθήσουμε μία μεθοδολογία που δεν

περιλαμβάνει πρωτογενή έρευνα, αλλά θα είμαστε δεκτικοί στα ερεθίσματα που η ίδια η κοινωνική πραγματικότητα μας εφοδιάζει, ώστε να εμπλουτιστεί το υπάρχον υλικό με επίκαιρα παραδείγματα και γεγονότα.

Αναφορικά με το υπό μελέτη θέμα, δεν θα επικεντρωθούμε στην ανάλυση μίας μόνο μορφής του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου, αλλά θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε τα κυριότερα γνωρίσματα των νέων μορφών ελέγχου, τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο καταστολής και σωφρονισμού. Δεν πρόκειται, σε καμία περίπτωση, για καταμέτρηση και καταγραφή του πλήθους των μεθόδων και των τακτικών που ακολουθούνται από τους φορείς του επίσημου συστήματος του κοινωνικού ελέγχου. Αντίθετα, πρόκειται για μία σφαιρική προσέγγιση του θέματος, ώστε να διαφανούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα από την εφαρμογή των νέων στρατηγικών του κοινωνικού ελέγχου.

Η εργασία αποτελείται από τρεις μεγάλες θεματικές ενότητες. Στο πρώτο μέρος της εργασίας εξετάζεται η επίδραση της τεχνολογικής προόδου στο σύστημα του κοινωνικού ελέγχου. Στο δεύτερο μέρος, η προληπτική, κατασταλτική και σωφρονιστική διάσταση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου αναλύεται και συσχετίζεται με το ζήτημα του περιορισμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, στην τρίτη ενότητα γίνεται λόγος για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο στον ελληνικό όσο και στο διεθνή χώρο.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ενότητα της παρούσας μελέτης προσεγγίζεται η έννοια του κοινωνικού ελέγχου και εξετάζεται ο ρόλος του σε κάθε κοινωνικό σύστημα. Ανέκαθεν, ο κοινωνικός έλεγχος ήταν συνδεδεμένος με ένα σύνολο κοινά αποδεκτών κανόνων που ρύθμιζαν την ανθρώπινη δράση και συμπεριφορά. Η παρέκκλιση από αυτό το σώμα των κανόνων προκαλούσε την κοινωνική αντίδραση και έφερνε τον εκάστοτε παραβάτη αντιμέτωπο με μία τιμωρία. Από τα δύο είδη

ελέγχου που δημιουργήθηκαν, τον άτυπο και τον επίσημο, ο τελευταίος κατόρθωσε να επιβιώσει, μέχρι τις μέρες μας, πιο ακέραιος και λιγότερο αλλοιωμένος, περιλαμβάνοντας τόσο προληπτικές όσο και κατασταλτικές λειτουργίες. Αρμόδιοι φορείς για τις λειτουργίες αυτές είναι η αστυνομία, το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και η φυλακή.

Η μορφή, ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου καθορίζονται από τα δεδομένα κάθε εποχής. Οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις αποτελούν σημαντικό εφόδιο στον τομέα άσκησης της αντεγκληματικής πολιτικής. Η αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων από τους επίσημους φορείς ελέγχου έχει διευκολύνει τον εντοπισμό και τη σύλληψη των δραστών. Εντούτοις, οι δυνατότητες που παρέχονται για οπτικοακουστική παρακολούθηση ολόκληρου του πληθυσμού και το «ηλεκτρονικό φακέλωμα» όλων των πολιτών έχουν συμβάλλει στο μετασχηματισμό του χαρακτήρα του κοινωνικού ελέγχου. Οι παραδοσιακές μέθοδοι καταπολέμησης του εγκλήματος δεν έχουν καταργηθεί, αλλά, αντιθέτως, έχουν ενισχυθεί με την εφαρμογή ανώδυνων και εκλεπτυσμένων μορφών ελέγχου που περιορίζουν και καταστρατηγούν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος του ποινικού νομοθέτη είναι διττός. Από τη μία πλευρά, είναι σαφές ότι είναι υποχρεωμένος να προσδιορίσει όλες τις νέες μορφές εγκλημάτων που τελούνται με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας. Από την άλλη πλευρά, όμως, είναι και επιτακτική η ανάγκη της θέσπισης κάποιων ορίων στη δράση των επίσημων φορέων καταστολής του εγκλήματος, μέσα από την παροχή εγγυήσεων στους πολίτες, οι οποίες θα τους διασφαλίζουν από αυθαίρετες και καταχρηστικές, εις βάρος τους, ενέργειες.

Στο σημείο αυτό, η ανάδειξη της σημασίας της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτρέπει να δοθεί έμφαση στους αγώνες και τις διεκδικήσεις που πραγματοποιήθηκαν για τη θεσμική κατοχύρωση των αιτημάτων των πολιτών. Σε διεθνές επίπεδο, διακηρύξεις, συμβάσεις και συνταγματικά κείμενα εξαγγέλλουν, από τον 18^ο αιώνα, τη σημασία της αναγνώρισης θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και έπειτα, οι προσπάθειες είναι πιο συντονισμένες, αλλά οι εξαγγελίες και οι προτροπές για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα διεθνή κείμενα δε συναντούν την ανταπόκριση των σύγχρονων κρατών. Αποτέλεσμα της μη εφαρμογής και της μη τήρησης των διεθνών συμβάσεων για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι η καταστρατήγηση των τελευταίων από κρατικές, μάλιστα, ενέργειες και αποφάσεις. Συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα προσβάλλονται και θεμελιώδεις ελευθερίες συρρικνώνονται με πρόσχημα τη διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας.

Με αυτή τη διαπίστωση οδηγούμαστε στο δεύτερο τμήμα της εργασίας όπου και παραθέτουμε κάποιες από τις νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου που με την εφαρμογή τους επιφέρουν την άρση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στον τομέα της πρόληψης, το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες είναι ένα διαδεδομένο μέτρο για τη μείωση της εγκληματικότητας και την ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών. Ωστόσο, με την εφαρμογή του μέτρου αυτού βρίσκονται εκτεθειμένοι σε ένα διαρκή έλεγχο, όχι μόνο οι παραβάτες, αλλά ολόκληρος ο πληθυσμός μίας κοινωνίας καθώς η κάμερα δεν κάνει διάκριση σε αθώους πολίτες και σε ύποπτους δράστες. Με τον τρόπο αυτό, ο έλεγχος εξαπλώνεται σε όλο το κοινωνικό σώμα και κάθε άνθρωπος αποτελεί έναν εν δυνάμει εγκληματία, ενώ, παράλληλα, η ιδιωτική ζωή δέχεται αναρίθμητες προσβολές. Με την ακατάπαυστη οπτικοακουστική παρακολούθηση, το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση

συρρικνώνεται, το απόρρητο της επικοινωνίας καταστρατηγείται και τα όρια της ιδιωτικότητας στενεύουν. Ο διευρυμένος έλεγχος δεν επιτρέπει τον αυτοκαθορισμό του ατόμου, αντιθέτως, διευκολύνει την κατηγοριοποίηση των ατόμων ανάλογα με τον εικαζόμενο βαθμό επικινδυνότητάς τους.

Στα πλαίσια της προόδου της τεχνολογίας, οι βιομετρικές μέθοδοι αναγνώρισης των ατόμων έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην πρόοδο των αστυνομικών και δικαστικών ερευνών. Αν και το σύστημα αναγνώρισης των δακτυλικών αποτυπωμάτων αποτελεί την πιο διαδεδομένη βιομετρική μέθοδο, οι εξελίξεις στον τομέα των τεχνικών αναγνώρισης και πιστοποίησης των ατόμων είναι εντυπωσιακές. Ωστόσο, συνοδεύονται από αρκετές αντιδράσεις, καθώς η ακατάπαυστη συγκέντρωση προσωπικών στοιχείων γεννά ερωτηματικά ως προς τη διασφάλιση κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των πολιτών. Η ανησυχία αυτή είναι έκδηλη και στη περίπτωση της ανάλυσης δείγματος γενετικού υλικού των εγκληματιών. Αν και πρόκειται για μία επιστημονικά αξιόπιστη μέθοδο ταυτοποίησης του ατόμου, ο τρόπος απόκτησης του δείγματος, αλλά και η διατήρηση αρχείων με τα αποτελέσματα της ανάλυσης σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων, δεν είναι βέβαιο ότι πραγματοποιούνται σύμφωνα με τις δημοκρατικές αρχές. Η δυνατότητα αυθαίρετης πρόσβασης στα δεδομένα φαίνεται πως επιτρέπει στη διαφάνεια να υπερισχύει του σεβασμού του απορρήτου, καθιστώντας τα άτομα ευάλωτα στον έλεγχο και τη χειραγώγηση.

Η χρήση όλων αυτών των τεχνολογικών επιτευγμάτων δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση των σύγχρονων μορφών του εγκλήματος, όπως είναι, για παράδειγμα, το διασυνοριακό ή το οργανωμένο έγκλημα. Για το λόγο αυτό, στη συνέχεια της εργασίας, αφιερώνουμε κάποια κεφάλαια στη συνεργασία, σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα, των αρμόδιων, για την καταστολή του εγκλήματος, οργάνων κάθε χώρας. Ο

ρόλος της αστυνομίας είναι ιδιαίτερα ενισχυμένος ενώ η τεχνολογική πρόοδος έχει επιφέρει, σε κάποιες χώρες, και την στρατιωτικοποίηση της αστυνόμευσης με κακομεταχείριση των υπόπτων και επιλεκτική χρήση απάνθρωπων ανακριτικών τεχνικών. Αναφορικά με την ανάπτυξη ευρωπαϊκών δικτύων αστυνομικής συνεργασίας, οι διαφοροποιήσεις στα νομοθετικά συστήματα των χωρών αποτέλεσαν έναν επιβραδυντικό παράγοντα. Η υπογραφή των Συμφωνιών του Schengen αποτέλεσε το επιστέγασμα όλων των προσπαθειών. Η πρόβλεψη για διασυνοριακή παρακολούθηση και καταδίωξη υπόπτων υιοθετήθηκε με στόχο να καλυφθεί το έλλειμμα ασφάλειας που είχε προκληθεί από την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά κοινά σύνορα των χωρών που μετείχαν στη Συμφωνία. Εκτός από το μέτρο αυτό, προβλεπόταν και η δημιουργία ενός κοινού ηλεκτρονικού συστήματος πληροφοριών στο οποίο θα καταχωρίζονταν στοιχεία για καταζητούμενα πρόσωπα, αλλά και για άτομα που θεωρούνται επικίνδυνα για την εθνική ασφάλεια των χωρών. Οι καταχωρίσεις αυτές, ωστόσο, στηρίζονται, συχνά, σε υποψίες και όχι σε αποδεικτικά στοιχεία, διευρύνοντας την προδραστική παρακολούθηση ανθρώπων και καταπατώντας συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα.

Στον ίδιο άξονα κινούνται και οι αρμοδιότητες της Europol ενώ ούτε οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής δικαιοσύνης έμειναν ανεπηρέαστοι από την εξάπλωση των νέων τεχνολογιών. Η παγκοσμιοποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής περιλαμβάνει και τη συνεργασία των δικαστικών αρχών, μέσα από τη δημιουργία ενός ενιαίου δικαστικού χώρου, με στόχο την αντιμετώπιση διεθνών απειλών. Ωστόσο, η κατασκευή πλασματικών κινδύνων οδηγεί στην εμπλοκή αθώων ατόμων με τους επίσημους κατασταλτικούς φορείς καθώς η τήρηση των δικαιοκρατικών εγγυήσεων είναι αμφιλεγόμενη.

Αλλά και στον τομέα της σωφρονιστικής, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οι μεγάλοι ηττημένοι. Η φυλακή, ανέκαθεν, αποτελούσε ένα χώρο προσβολής, και όχι προστασίας, κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων. Οι περιορισμοί, όμως, των δικαιωμάτων και η απάνθρωπη μεταχείριση των κρατουμένων εντάθηκαν με την ενσωμάτωση της σύγχρονης τεχνολογίας και σε αυτό το στάδιο άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, με τη δημιουργία, για παράδειγμα, φυλακών υψίστης ασφαλείας. Αλλά και τα εναλλακτικά του εγκλεισμού μέτρα, όπως είναι η ηλεκτρονική κατ'οίκον επιτήρηση, συνεχίζουν να περιορίζουν θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων καθώς μετατρέπουν τις ανθρώπινες κατοικίες σε κελιά, συρρικνώνοντας την ιδιωτική σφαίρα των ατόμων και διευρύνοντας το δίκτυο του κοινωνικού ελέγχου.

Κρίνεται, επομένως, απαραίτητη η αναφορά, στο τρίτο και τελευταίο τμήμα της εργασίας, στις ενέργειες που έχουν πραγματοποιηθεί για μία πιο αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αυτό που επισημαίνεται είναι ότι η ισχυροποίηση των νέων μορφών ελέγχου και η αυστηροποίηση της αντεγκληματικής πολιτικής απορρέουν από το αίσθημα της ανασφάλειας των πολιτών που, με εκλεπτυσμένο τρόπο, οι κατέχοντες την εξουσία δημιουργούν και καλλιεργούν στα μέλη της κοινωνίας, ώστε να αποδέχονται την καταστρατήγηση των δικαιωμάτων τους ως το καταλληλότερο μέτρο για την αντιμετώπιση επικίνδυνων εχθρών, όπως είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Το τρομοκρατικό χτύπημα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στις 11/9/2001 αποτέλεσε την αφορμή για ένα νέο κύκλο αδικαιολόγητων παραβιάσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Και μπορεί με πρόσχημα τη διατήρηση της ασφάλειας να διεθνοποιείται και να αυστηροποιείται η κατασταλτική πολιτική, η ασυδοσία, όμως, των καταστρατηγήσεων ανθρώπινων δικαιωμάτων πρέπει να περιοριστεί. Οι διακηρύξεις και οι συμβάσεις, που προσυπογράφονται από διάφορα κράτη, θέτουν κάποια όρια

στην καταχρηστική πολιτική των τελευταίων, αλλά δεν κατορθώνουν να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωσή τους με τις διεθνείς εξαγγελίες περί σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η Επιτροπή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα συνθέτουν, τα τελευταία χρόνια, ένα πιο αποτελεσματικό πλαίσιο προστασίας. Αλλά και στον ελληνικό χώρο, η ανάπτυξη θεσμών διαφάνειας και ελέγχου και η σύσταση Ανεξάρτητων Αρχών για την προστασία θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων συμβάλλουν στην αφύπνιση και ενημέρωση των πολιτών.

Το κοινωνικό σύνολο οφείλει να δραστηριοποιηθεί και να μην επιτρέψει την οπισθοδρόμηση στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ολόκληρη η κοινωνία – πολιτεία, θεσμικά όργανα και πολίτες – πρέπει να οραματιστούν ένα αύριο χωρίς περιορισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να το διεκδικήσουν.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

1) Η εξέλιξη της έννοιας και του ρόλου του κοινωνικού ελέγχου

Ο κοινωνικός έλεγχος αποτελεί συστατικό στοιχείο και κεντρικό ζητούμενο κάθε κοινωνίας.¹ Ανάλογα με τις ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους κάθε εποχής, η έννοια του κοινωνικού ελέγχου αποκτά και διαφορετικό περιεχόμενο. Από τις ομαδοποιήσεις των ανθρώπων στην αρχαϊκή εποχή μέχρι τη δημιουργία του παγκόσμιου χωριού, η μορφή του κοινωνικού ελέγχου φαίνεται να καθορίζεται και να διαμορφώνεται βάσει της δομής των κοινωνικών σχέσεων.² Η θεωρητική προσέγγιση, ωστόσο, της έννοιας και των διαστάσεων του κοινωνικού ελέγχου χρονολογείται, μόλις, στην αυγή του 20^{ου} αιώνα.³

Αρχικά, η έννοια του κοινωνικού ελέγχου είχε ευρύ περιεχόμενο, καθώς είχε συνδεθεί με τη διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης.⁴ Οι άνθρωποι, ανέκαθεν, έπρεπε να συνεργάζονται ομαλά και αρμονικά μεταξύ τους έχοντας ως στόχο την επιβίωση και την ικανοποίηση των αναγκών τους.⁵ Είναι, όμως, αναπόφευκτη η διατάραξη της ειρηνικής συνύπαρξης των μελών μίας ομάδας εξαιτίας συγκρούσεων και διαπληκτισμών που προκύπτουν από την ύπαρξη αντιτιθέμενων ατομικών συμφερόντων. Σύμφωνα με τη Λαμπροπούλου, για τον Emile Durkheim, ρόλος του κοινωνικού ελέγχου ήταν να διαμορφώσει μία «συλλογική συνείδηση» που θα οδηγούσε όλα τα άτομα σε μία ομογενοποιημένη συμπεριφορά εξασφαλίζοντας την απαιτούμενη κοινωνική συνοχή.⁶

Πάντως, ανεξάρτητα από το βαθμό της εξέλιξης και της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζει κάθε κοινωνική ομάδα ή οργάνωση, είναι απαραίτητη η ύπαρξη –

¹ *Bergalli & Sumner* 1997, σελ. 1.

² Βλ. ό.π., σελ. 98 και βλ. επίσης *Horwitz* 1990, σελ. 239.

³ *Λαμπροπούλου* 1994, σελ. 21-22, 29. Η Λαμπροπούλου αναφέρεται στη συμβολή της αμερικάνικης κοινωνιολογίας στη διάδοση της ιδέας του κοινωνικού ελέγχου.

⁴ Βλ. ό.π., σελ. 22.

⁵ *Cohen* 1966, σελ. 3.

⁶ Βλ. ό.π. *Λαμπροπούλου*.

και κατ'επέκταση η τήρηση – ενός σώματος κοινά αποδεκτών κανόνων που θα ρυθμίζουν το πλαίσιο δράσης και συμπεριφοράς των ανθρώπων και θα παρέχουν εγγυήσεις για τη συντήρηση της ηθικής και κοινωνικής τάξης.⁷

Επακόλουθο της θέσπισης κανόνων είναι η παραβίασή τους. Ως παρέκκλιση χαρακτηρίζεται η μη τήρηση κοινωνικά αποδεκτών κανόνων. Και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, ο κοινωνικός έλεγχος συνδέθηκε με την παρέκκλιση και ταυτίστηκε με την αντιμετώπισή της, προωθώντας τη συμβατική συμπεριφορά.⁸ Η μη συμμόρφωση με τους κανόνες της ομάδας είχε ως συνέπεια την επιβολή μίας τιμωρίας στον παρεκκλίνοντα. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, για παράδειγμα, επικρατούσαν άτυπες μορφές κυρώσεων όπως επιθετική στάση, εκδίκηση, στιγματισμός, περιθωριοποίηση.⁹

Η δημιουργία του οργανωμένου κράτους άλλαξε τη μορφή και το περιεχόμενο του ελέγχου. Η άτυπη αντίδραση στην παρέκκλιση έδωσε τη θέση της στους επίσημους φορείς άσκησης του κοινωνικού ελέγχου. Οι ποινικοί νόμοι προέβλεπαν και αυστηρές κυρώσεις σε περίπτωση διάπραξης εγκληματικής πράξης, που αποτελούσε και την πιο σοβαρή μορφή παρέκκλισης. Φυλακές, αναμορφωτήρια, ψυχιατρεία, δικαστήρια είχαν, ήδη, δημιουργηθεί για να διαχειριστούν την παρέκκλιση, αλλά και τους παρεκκλίνοντες. Μία σειρά από ταχείες κοινωνικές εξελίξεις και αλλαγές, όπως η αυξανόμενη κινητικότητα του πληθυσμού, οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και μεταφοράς, η δημιουργία της ελεύθερης αγοράς και άλλες, δεν επέτρεπαν, πλέον, τον ιδιωτικό διακανονισμό των συγκρούσεων.¹⁰

---

⁷ Horwitz 1990, σελ. 9.

⁸ Cohen 1966, σελ. 1-13, 93-94. Επίσης βλ. Λαμπροπούλου 1994, σελ. 29-30 όπου αναφέρεται ότι η έννοια του κοινωνικού ελέγχου, κατά την εποχή του Β' Παγκοσμίου πολέμου, δέχθηκε πλήγμα χάνοντας την ισχύ της ενώ, τα επόμενα χρόνια, συνδέθηκε με την προώθηση συμβατικής συμπεριφοράς, κυρίως, μέσα από τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης.

⁹ Βλ. ό.π. Horwitz, σελ. 2-5.

¹⁰ Βλ. ό.π., σελ. 143-145.

Βέβαια, ο κοινωνικός έλεγχος έχει ειδωθεί και ως ένα μέσο που διαθέτουν οι ισχυροί και το οποίο τους επιτρέπει να διασφαλίζουν τα προνόμια τους. Οι Bergalli R. και Sumner C. αναγνωρίζουν την ισχύ της θέσης ότι το σύστημα του κοινωνικού ελέγχου εξυπηρετούσε, πρωτίστως, τον βιομηχανικό καπιταλισμό.¹¹ Η ιστορία του κοινωνικού ελέγχου αντανακλά τις υπάρχουσες, σε κάθε εποχή και κοινωνία, σχέσεις εξουσίας. Η ανάδυση της καπιταλιστικής οικονομίας ενισχύει την άνιση κατανομή δύναμης και εξουσίας και προωθεί την εγκληματοποίηση και ποινικοποίηση των πράξεων και των συμπεριφορών που εκδηλώνουν τα μικρο-μεσαία και κατώτερα στρώματα. Ο κοινωνικός αποκλεισμός ομάδων οφείλεται στον ίδιο τον κοινωνικό έλεγχο που μετατρέπεται σε εργαλείο για ταξικές διακρίσεις.

Εντούτοις, ο εξαναγκαστικός χαρακτήρας του κοινωνικού ελέγχου έχει ατονήσει τις τελευταίες δεκαετίες. Κυρίως από το 1980 και έπειτα, η σχέση του κοινωνικού ελέγχου με την ανθρώπινη συμπεριφορά προσδιορίζεται από μία νέα παράμετρο. Τα άτομα συμμορφώνονται με τις καθιερωμένες αρχές και τους παγιωμένους κανόνες μίας κοινωνίας με τρόπο αυθόρμητο, χωρίς να δέχονται την άσκηση κάποιας εξωτερικής πίεσης. Πρόκειται για τη λεγόμενη διαδικασία της «αυτοπειθάρχησης»¹² σύμφωνα με την οποία το άτομο ενσωματώνει στη συνείδηση του τα αποδεκτά πρότυπα δράσης και συμπεριφοράς και δεν παρεκκλίνει από αυτά.

Ωστόσο, σύμφωνα με τις θεωρίες ελέγχου «...όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τους είναι ικανοί για τη διάπραξη εγκλημάτων...»¹³. Γιατί, όμως, οι περισσότεροι άνθρωποι υπακούουν, τελικά, στους κοινωνικούς κανόνες και δεν υιοθετούν μία αποκκλίνουσα συμπεριφορά;

---

¹¹ Bergalli & Sumner 1997, σελ. 4-9.

¹² Λαμπροπούλου 1994, σελ. 37-41 και επίσης βλ. αναλυτικά Φουκώ 1989, σελ. 182-184, 228-248. Ο Φουκώ είχε ήδη εμβαθύνει στις διαδικασίες χειραγώγησης των ατόμων, στην υποταγή τους στην εξουσία και στον καθοριστικό ρόλο της πειθαρχίας.

¹³ Χάιδον 1996, σελ. 202.

Ο Hirschi¹⁴ έχει αναπτύξει τη θεωρία των κοινωνικών δεσμών σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη ισχυρών κοινωνικών δεσμών είναι εκείνη που συμβάλλει στην εκδήλωση της σύννομης συμπεριφοράς. Η δημιουργία στενών συναισθηματικών σχέσεων και η συμμετοχή σε συμβατικές δραστηριότητες είναι κάποια από τα στοιχεία που ενισχύουν την επιλογή ενός κομφορμιστικού τρόπου ζωής.¹⁵

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία της εξουδετέρωσης, των Sykes & Matza,¹⁶ εστιάζει σε πέντε τεχνικές ουδετεροποίησης του επίσημου συστήματος αξιών οι οποίες συμβάλλουν στην εκδήλωση παραβατικής δράσης. Το πέρασμα, με άλλα λόγια, στην εγκληματική πράξη πραγματοποιείται μέσω της αδρανοποίησης της ισχύς του συστήματος κοινωνικού ελέγχου.

Η άποψη ότι η παρέκκλιση είναι προϊόν της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης διατυπώνεται από τη θεωρία της ετικέτας. Κύριος εκφραστής της ανατρεπτικής αυτής άποψης είναι ο Becker¹⁷ ο οποίος εστιάζει στο ρόλο της κοινωνικής αντίδρασης απέναντι στο έγκλημα και τον εγκληματία. Υποστηρίζει ότι η εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς μπορεί, αρχικά, να αποτελεί τυχαίο γεγονός, η αποδοκιμασία, όμως, που εκφράζει το κοινωνικό σύνολο απέναντι στο δράστη και, κατ'επέκταση, ο στιγματισμός του τελευταίου, τον οδηγεί στην υιοθέτηση ενός παραβατικού τρόπου ζωής.

Η διαπίστωση αυτή δεν έχει κλονίσει, μέχρι σήμερα, την ισχύ του συστήματος κοινωνικού ελέγχου. Τόσο ο άτυπος όσο και ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος διατηρούν τα σκήπτρα στην ρύθμιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

---

¹⁴ Hirschi 1969 όπως αναφέρεται σε Χάιδου 1996, σελ. 213-216 και σε Λαμπροπούλου 1994, σελ. 106-110.

¹⁵ Για την κριτική που έχει ασκηθεί στις απόψεις του Hirschi βλ. ενδεικτικά Schinkel 2005, σελ. 123-144.

¹⁶ Matza 1964 όπως αναφέρεται σε Χάιδου 1996, σελ. 210-213 και σε Λαμπροπούλου 1994, σελ. 99-106

¹⁷ Becker 1973 όπως αναφέρεται σε Cusson 1983, σελ. 211-226.

2) Τα είδη του κοινωνικού ελέγχου

Η πρώτη μορφή με την οποία εμφανίστηκε ο κοινωνικός έλεγχος είχε έναν άτυπο χαρακτήρα. Μέσα στους κόλπους της οικογένειας ή μέσα στα πλαίσια της κοινότητας ρυθμίζονταν και επιλύονταν όλα τα προβλήματα που ανέκυπταν από την καθημερινή συμβίωση των ανθρώπων. Στην πορεία, η εξέλιξη των κοινωνιών και οι σύγχρονες συνθήκες ζωής καθιστούσαν αυτό το είδος ελέγχου ανίσχυρο. Η δημιουργία του επίσημου συστήματος κοινωνικού ελέγχου είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς προστασίας των ατόμων στις νεώτερες κοινωνίες.

Το εγκληματικό φαινόμενο είναι μία από τις μεγαλύτερες απειλές με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπο κάθε κοινωνικό σύστημα. Η διαχείριση και η καταπολέμηση του εγκλήματος αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση και έναν από τους σημαντικότερους λόγους ύπαρξης του κοινωνικού ελέγχου.

α) Άτυπος έλεγχος

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος δεν έχει καθορισμένη μορφή. Αποτελεί τμήμα των καθημερινών διαντιδράσεων των ατόμων και, συνεπώς, δύσκολα μπορεί να τυποποιηθεί και να κατηγοριοποιηθεί.¹⁸

Στο πλαίσιο της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, κάθε άνθρωπος γίνεται αποδέκτης των αποκρυσταλλωμένων κανόνων, προτύπων και αξιών μίας κοινωνίας.¹⁹ Η συμπεριφορά, οι πεποιθήσεις αλλά και η ίδια η ταυτότητα και η προσωπικότητα του ατόμου διαπλάθονται μέσω της επιρροής που ασκούν ο άτυπος έλεγχος, οι κοινωνικοί δεσμοί και οι ανθρώπινες συναναστροφές.

---

¹⁸ Bergalli & Sumner 1997, σελ. 112.

¹⁹ Horwitz 1990, σελ. 2, Λαμπροπούλου 1994, σελ. 82.

Η οικογένεια, η θρησκεία, το σχολείο, η γειτονιά, η τοπική εξουσία συνέβαλαν, παραδοσιακά, στην ηθική και πνευματική ανάπτυξη του ατόμου αναμένοντας από το τελευταίο την επίδειξη συμβατικής συμπεριφοράς. Μάλιστα, όσο πιο μικρή και ομοιογενής ήταν μία κοινωνία, τόσο πιο αποτελεσματικός ήταν ο έλεγχος που ασκούσαν στο άτομο οι παραπάνω φορείς.²⁰

Σταδιακά, ωστόσο, οι άτυπες μορφές ελέγχου αποδυναμώθηκαν. Σε αυτό συνέβαλαν παράγοντες όπως η βιομηχανική επέκταση, η γεωγραφική κινητικότητα, η κοινωνική ετερογένεια και η ανωνυμία των πόλεων. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, που η συνοχή και η αλληλεγγύη απουσιάζουν, η οικογένεια και οι υπόλοιποι φορείς κοινωνικοποίησης εκπληρώνουν πολύ λιγότερες λειτουργίες. Και το άτομο, ακολουθώντας το σύγχρονο δόγμα του ατομικισμού, «δραπετεύει» από το πλέγμα του άτυπου ελέγχου.²¹

Κάτω από αυτές τις κοινωνικές συνθήκες, η αποτυχία των παραδοσιακών μέσων κοινωνικού ελέγχου να απαντήσουν αποτελεσματικά στην παρέκκλιση, οδήγησε στη δημιουργία νέων στρατηγικών ελέγχου.

β) Επίσημος έλεγχος

Η αντίδραση του κράτους απέναντι στην παρέκκλιση συνιστά τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Η ανάπτυξη κρατικών μηχανισμών και υπηρεσιών ελέγχου ήταν αναγκαία διότι η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση δημιούργησαν ευνοϊκές συνθήκες για τη διάπραξη αδικημάτων.

Οι επίσημες πολιτικές παρέμβασης διακρίνονται σε δύο είδη: στις προληπτικές και τις κατασταλτικές. Ο τομέας της πρόληψης περιλαμβάνει όλα εκείνα

---

²⁰ Horwitz 1990, σελ. 202.

²¹ Βλ. ό.π. και επίσης Bergalli & Sumner 1997, σελ. 15.

τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την αποτροπή των πολιτών από τη διάπραξη παράνομων πράξεων. Το ποινικό δίκαιο, ως φορέας άσκησης του κοινωνικού ελέγχου, εκπληρώνει σημαντικές λειτουργίες. Έχει υποστηριχθεί ότι η απειλή της ποινής λειτουργεί εκφοβιστικά αποτρέποντας τον επίδοξο δράστη από το πέρασμα στην εγκληματική πράξη. Η αμφισβήτηση της θέσης αυτής στηρίζεται στο επιχείρημα του διαπαιδαγωγητικού και παραδειγματικού ρόλου που έχει το δίκαιο παρακινώντας το ευρύ κοινωνικό σύνολο σε συμμόρφωση.²²

Οι ενέργειες που πραγματοποιούνται σε προληπτικό επίπεδο αφορούν, κυρίως, στη βελτίωση εκείνων των κοινωνικών συνθηκών που ευνοούν την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Οι κατασταλτικοί θεσμοί του κράτους ενεργοποιούνται όταν ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι ανενεργός και όταν η πρόληψη σε πρωτογενές και δευτερογενές επίπεδο έχει αποτύχει. Οι πρακτικές συλλήψεων της αστυνομίας, οι καταδίκες των δικαστηρίων και ο εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα συνθέτουν το δίχτυ του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.²³

Η αστυνομία έχει ως στόχο, πέρα από την πρόληψη της εγκληματικής δράσης, την εξιχνίαση των διαπραχθέντων αδικημάτων και τη σύλληψη των υπαιτίων.²⁴ Παραταύτα, συχνά περιορίζεται στη διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Η ποινική δικαιοσύνη είναι ο φορέας εκείνος που είναι αρμόδιος να αποφανθεί για την αθωότητα ή την ενοχή του κατηγορουμένου. Η παραπομπή του τελευταίου στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης συνοδεύεται από μία ακολουθία στιγματιστικών διαδικασιών. Σε περίπτωση καταδίκης, η στερητική της ελευθερίας ποινή είναι η πιο αυστηρή κύρωση που μπορεί να απαγγελθεί.

---

²² Λαμπροπούλου 1994, σελ. 123-146.

²³ Horwitz 1990, σελ. 4.

²⁴ Βλ. ό.π. Λαμπροπούλου, σελ. 203-207.

Ο εγκλεισμός στη φυλακή συνιστά μία μορφή εξουδετέρωσης του δράστη καθώς, με την είσοδό του στο σωφρονιστικό κατάστημα, παύει να αποτελεί απειλή για την ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου. Η αναμόρφωση του δράστη ήταν ένας στόχος που ποτέ δεν επιτεύχθηκε. Αντίθετα, ο θεσμός της φυλακής δέχθηκε έντονη κριτική για το ρόλο του στην υποτροπή των δραστών.²⁵

Βέβαια, οφείλουμε να τονίσουμε ότι, στην πράξη, οι δύο αυτές μορφές ελέγχου δεν διαχωρίζονται απόλυτα.²⁶ Όσο και αν ο άτυπος έλεγχος έχει αποδυναμωθεί, ο τελευταίος αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται όλο το επίσημο σύστημα κοινωνικού ελέγχου. Η άγνοια των νόμων δεν εμποδίζει τους ανθρώπους από το να ενεργούν με σύννομο τρόπο, καθώς η αίσθησή τους για το τί είναι σωστό και τί λάθος, τί δίκαιο και τί άδικο, τους καθοδηγεί καθορίζοντας τη συμπεριφορά και τον τρόπο αντίδρασής τους.²⁷

Το ζήτημα της άγνοιας των νόμων χαρακτηρίζει έντονα τη σύγχρονη πραγματικότητα. Οι ποινικοποιήσεις ολοένα και περισσότερων συμπεριφορών δεν είναι η μοναδική αιτία. Η εξέλιξη της τεχνολογίας παρέχει στους εγκληματίες σύγχρονο εξοπλισμό συμβάλλοντας στη διάπραξη νέων μορφών αδικημάτων. Πώς απαντά, όμως, ο νομοθέτης στις νέες προκλήσεις; Και πως αντιδρά ολόκληρο το σύστημα του κοινωνικού ελέγχου; Ποιά είναι η μορφή που αποκτά ο κοινωνικός έλεγχος στην ανατολή του 21^{ου} αιώνα και ποιά είναι η ενημέρωση και η προστασία που παρέχεται στο κοινωνικό σύνολο;

---

²⁵ *Χάιδου* 2002, σελ. 47-48.

²⁶ *Bergalli & Sumner* 1997, σελ. 114.

²⁷ *Horwitz* 1990, σελ. 5-6.

3) Η σύγχρονη τεχνολογία και οι διαστάσεις της

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξελικτικής πορείας κάθε κοινωνίας είναι οι προσπάθειες των ανθρώπων να βελτιώσουν τους όρους επιβίωσης και διαβίωσής τους. Οι σύγχρονες κοινωνίες του δυτικού εκβιομηχανισμένου κόσμου διακρίνονται για μία πληθώρα ανέσεων που παρέχουν στα μέλη τους. Οι ανθρώπινες εφευρέσεις και ανακαλύψεις σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα στον επιστημονικό ή τον τεχνολογικό, έχουν συμβάλει καθοριστικά στην κοινωνική πρόοδο και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ατόμων.

Στη βιομηχανία, την ιατρική, τα μέσα μεταφοράς, τις ηλεκτρονικές μορφές επικοινωνίας και αλλού, η ανάπτυξη της τεχνολογίας είναι αλματώδης.²⁸ Είναι, μάλιστα, αδύνατο να περιγράψεις όλα τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα και τις εφαρμογές που έχουν δημιουργηθεί και, κατόπιν, έχουν ενσωματωθεί στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.²⁹

Παγκοσμιοποίηση, νεωτερικότητα και τεχνολογία είναι έννοιες αλληλένδετες επηρεάζοντας όχι μόνο την ταυτότητα των ατόμων στη σύγχρονη εποχή, αλλά και την κυβερνητική πολιτική. Τα παραδοσιακά γεωγραφικά σύνορα δε δυσχεραίνουν, πλέον, τις αυξημένες κοινωνικές, πολιτισμικές και ατομικές διασυνδέσεις, καθώς η έννοια του χώρου και του χρόνου έχουν αλλάξει.³⁰

Η διασύνδεση της τεχνολογικής και επιστημονικής εξέλιξης σημειώνεται από τον 19^ο αιώνα, αλλά οι τεχνολογίες που αναδύθηκαν εκείνο το διάστημα αξιοποιήθηκαν στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Στο πρώτο μισό του αιώνα αυτού, η έμφαση δόθηκε στο στρατιωτικό εξοπλισμό, καθώς ο στρατός αποτελεί κεντρικό

²⁸ Από την κινητή τηλεφωνία, για παράδειγμα, οδηγηθήκαμε στην τηλεδιάσκεψη και τη χρήση δορυφορικών συστημάτων επικοινωνίας. Βλ. σχετικά *Collins* 2005, σελ. 301-324 και επίσης αναλυτικά για τις διεθνείς τηλεπικοινωνίες και τις διαστάσεις από τη χρήση τους σε *Hudson* 1997.

²⁹ *Wright* 1998.

³⁰ Βλ. ό.π. *Collins*.

κοινωνικό θεσμό και οι κυβερνήσεις δαπανούν σημαντικά ποσά για αυτόν. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος σηματοδοτεί τη μετέπειτα πορεία της τεχνολογικής εξέλιξης. Το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από δύο καινοτομίες. Τη δημιουργία πυρηνικών όπλων και την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας.³¹

Σημαντικά πλεονεκτήματα έχει προσφέρει η ανάπτυξη και διάδοση των εφαρμογών της πληροφορικής. Η πληροφορική επανάσταση, που σηματοδοτήθηκε από την εφεύρεση του ηλεκτρονικού υπολογιστή το 1950³², παρέχει, πλέον, τη δυνατότητα χρήσης ψηφιακών δικτύων επικοινωνίας. Η μεταβίβαση πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο πραγματοποιείται μέσα από σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα στα οποία στηρίζεται, για παράδειγμα, η λειτουργία των σύγχρονων μέσων μαζικής ενημέρωσης, η διεκπεραίωση των οικονομικών συναλλαγών και ο συντονισμός των κρατικών δράσεων και πολιτικών.³³

Η προώθηση των νέων τεχνολογιών ανατρέπει τα κοινωνικά δεδομένα μεταβάλλοντας τον καθιερωμένο τρόπο ζωής των ανθρώπων. Η θετική συμβολή των σύγχρονων τεχνολογικών δυνατοτήτων αποτελεί τη μία μόνο όψη της εξέλιξης στον τομέα αυτό. Οι εφευρέσεις και οι καινοτομίες συνοδεύονται και από προεκτάσεις αρνητικού χαρακτήρα, καθώς το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσονται δεν είναι πάντοτε έτοιμο να τις υποδεχθεί και να τις αφομοιώσει.³⁴

Καμία τεχνολογική εξέλιξη δεν έχει ουδέτερο χαρακτήρα.³⁵ Και καμία τεχνολογική εξέλιξη δεν μπορεί να «κατακτήσει» και να αποσπάσει τη συναίνεση και την αποδοχή όλων των μελών μίας κοινωνίας για την εφαρμογή της, καθώς

---

³¹ Hacker 2005, σελ. 255-300.

³² Λάζος 2001, σελ. 32.

³³ Βλ. ό.π., σελ. 221 και επίσης βλ. περισσότερα σε Hudson 1997. Για τον τομέα της εκπαίδευσης που εξελίσσεται αξιοποιώντας τη σύγχρονη τεχνολογία βλ. σχετικά σε Ζάννη 2005, σελ. 181.

³⁴ Γέροντας 1991, σελ. 15-16.

³⁵ Marx 1995.

κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες και αναγκαιότητες καθορίζουν το βαθμό της τεχνολογικής προόδου μίας χώρας.

Συνέπεια της διάδοσης και της εξάπλωσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων αποτελεί και ο μετασχηματισμός της φύσης και του χαρακτήρα του εγκλήματος.³⁶ Η σύγχρονη τεχνολογία παρέχει στους δράστες παραβατικών πράξεων όχι μόνο τον απαραίτητο εξοπλισμό για τη διευκόλυνση της διάπραξης ενός αδικήματος, αλλά και τη δυνατότητα μη εντοπισμού τους από τις αρχές.

Πιο συγκεκριμένα, με την ανάπτυξη της πληροφοριακής τεχνολογίας, οι εν δυνάμει δράστες έχουν τη δυνατότητα να τελέσουν παραδοσιακά εγκλήματα με νέους και περισσότερους τρόπους. Με τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να διαπραχθεί μία πληθώρα αδικημάτων όπως είναι, για παράδειγμα, η οικονομική απάτη, η πλαστογραφία, η προσβολή του απορρήτου, της ιδιωτικότητας και της πνευματικής ιδιοκτησίας.³⁷

Μέσω της χρήσης του διαδικτύου έχει δημιουργηθεί ένα νέο περιβάλλον μέσα στο οποίο έχουν αποκτήσει νέα μορφή κάποια παραδοσιακά εγκλήματα.³⁸ Επιπρόσθετα, παρέχεται και η δυνατότητα για τη διάπραξη εγκλημάτων νέου τύπου, όπως είναι ο ηλεκτρονικός βανδαλισμός με τη μετάδοση ιών και τη μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε ένα ηλεκτρονικό σύστημα παρεμποδίζοντας τη λειτουργία του ή προκαλώντας κάποια βλάβη, καθώς και η διακίνηση στο διαδίκτυο προσβλητικού και απαράδεκτου υλικού, όπως πορνογραφικό ή προπαγανδιστικό.³⁹ Η σύνδεση των εννοιών της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογίας επαληθεύεται στην

---

³⁶ Grabosky 1998β.

³⁷ Λάζος 2001, σελ. 50-52, Γέροντας 1991, σελ. 55-63.

³⁸ Βλ. ό.π. Grabosky.

³⁹ Βλ. ό.π. Λάζος.

περίπτωση της διάπραξης εγκλημάτων, καθώς οι σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες ευνοούν την εξάπλωση του οργανωμένου και του διασυνοριακού εγκλήματος.⁴⁰

Κοινό γνώρισμα των εγκληματικών μορφών που εκδηλώνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα αποτελεί η ανωνυμία του δράστη. Μάλιστα, «η δυνατότητα αυτής της ανωνυμίας στο διαδίκτυο διευκολύνει τη διάπραξη παρανομιών και κάνει δύσκολο αν όχι αδύνατο τον εντοπισμό του δράστη»⁴¹.

Από τη μία πλευρά, η τεχνολογία μπορεί να αποτελεί μέσο για τη διευκόλυνση της διάπραξης κάποιων αδικημάτων, ταυτόχρονα, όμως, είναι και εργαλείο χρήσιμο για τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Οι επίσημοι φορείς έχουν τη δυνατότητα, αξιοποιώντας τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα, να θέσουν το έγκλημα κάτω από έναν πιο αποτελεσματικό έλεγχο.⁴² Ο κοινωνικός έλεγχος, όπως και το έγκλημα, αποκτά και αυτός νέα μορφή.

α) Νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου

Το έγκλημα, με οποιαδήποτε μορφή και αν εκδηλώνεται, αποτελεί, πάντοτε, ένα κοινωνικό πρόβλημα για την αντιμετώπιση του οποίου επιστρατεύονται οι αρμόδιοι μηχανισμοί. Σήμερα, η εμφάνιση νέων μορφών εγκλημάτων συνιστά μία σοβαρή κοινωνική απειλή για την εξουδετέρωση της οποίας επιστρατεύεται η τεχνολογία.⁴³

Οι επίσημοι φορείς κοινωνικού ελέγχου έχουν, πλέον, στη διάθεσή τους μία πληθώρα τεχνολογικών μέσων που υποστηρίζει και ενισχύει τις προσπάθειές τους για την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Στη διάρκεια των τελευταίων πενήντα ετών,

---

⁴⁰ Grabosky 1998β.

⁴¹ Ζάννη 2005, σελ. 178, Γέροντας 1991, σελ. 111.

⁴² Χαΐδου 2003, σελ. 98.

⁴³ Βλ. ό.π. Grabosky.

περίπου, η χρήση τεχνολογικών επιτευγμάτων για τον έλεγχο του εγκλήματος παρουσιάζει διαρκή αύξηση. Άλλωστε, σύμφωνα με τον G. Marx⁴⁴, ένα γνώρισμα της μοντέρνας εποχής είναι η χρήση επιστημονικά έγκυρων και αξιόπιστων τεχνολογικών μέσων και μεθόδων στον τομέα της επιβολής των κοινωνικών κανόνων.

Ο κοινωνικός έλεγχος αποτελεί ένα μέσο νομιμοποίησης της κρατικής επέμβασης στη ζωή του ανθρώπου. Η διαφύλαξη και η σταθεροποίηση της κρατικής αυτής ισχύος είναι ένας στόχος που επιτυγχάνεται ευκολότερα με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας. Στόχο του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου αποτελεί και ο έλεγχος της καθημερινής συμπεριφοράς, αλλά χωρίς να ομολογείται ή να δηλώνεται ρητά από τους αρμόδιους φορείς που εστιάζουν και προβάλλουν ως επιδιωκόμενο στόχο την επίτευξη της κοινωνικής τάξης και ασφάλειας.⁴⁵

Βασικά γνωρίσματα του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου είναι η παρακολούθηση ολόκληρου του πληθυσμού και η συλλογή προσωπικών στοιχείων και πληροφοριών. Συνέπεια αυτών είναι η διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου.

Πιο αναλυτικά, θα υποστηρίξαμε πως εκτός από την αστυνομική περιπολία, υπάρχει και ένα νέο είδος αστυνόμευσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, πιο διακριτικό και ανώδυνο. Η εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης με κάμερες σε διάφορους χώρους και τοποθεσίες όπως σε δρόμους, καταστήματα, φυλακές, ψυχιατρεία, αλλά και η παρακολούθηση από δορυφόρο έχουν μετατρέψει το σύγχρονο κράτος σε έναν τεράστιο εποπτικό μηχανισμό.⁴⁶ Η «κοινωνία της επιτήρησης» για την οποία πριν από μερικές δεκαετίες έκανε λόγο ο Φουκώ στο έργο του «Επιτήρηση και Τιμωρία»⁴⁷ χαρακτηρίζει πλήρως τη σύγχρονη πραγματικότητα.

---

⁴⁴ Marx 2001.

⁴⁵ Χάιδου 2003, σελ. 96-97.

⁴⁶ Βλ. ό.π., σελ. 99.

⁴⁷ Φουκώ 1989, σελ. 260-292.

Κάθε κοινωνική δράση είναι ορατή και ελέγξιμη και η ιδιωτική ζωή τείνει να καταργηθεί στο πλαίσιο μίας «διαφανούς» κοινωνίας.⁴⁸ Μάλιστα, ο περιορισμός της ιδιωτικότητας, που επιδιώκεται μέσω της παρακολούθησης, στόχο έχει τη χειραγώγηση του ατόμου.⁴⁹

Η επιτήρηση και εποπτεία των ατόμων στηρίζεται στη χρήση σύγχρονων τεχνικών μέσων που επιτρέπουν την απόσπαση προσωπικών δεδομένων των ατόμων⁵⁰ καταρρίπτοντας παραδοσιακά εμπόδια, φυσικά και χρονικά, και καταργώντας σύνορα και αποστάσεις.⁵¹

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Echelon, ενός συστήματος παρακολούθησης και υποκλοπής κάθε διεθνούς τηλεπικοινωνίας. Το Echelon εντάσσεται σε ένα παγκόσμιο κατασκοπευτικό δίκτυο επιτελώντας τρεις σημαντικές λειτουργίες: την υποκλοπή πληροφοριών, την επιλογή και καταγραφή συγκεκριμένων δεδομένων από τις μεταδιδόμενες πληροφορίες και, τέλος, τη διαβίβαση των στοιχείων αυτών στους εκάστοτε ενδιαφερομένους.⁵²

Από τη χρήση του Echelon υπονομεύεται το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων και συρρικνώνονται τα όρια της ιδιωτικής ζωής. Ωστόσο, το επιχείρημα ότι το σύστημα αυτό μπορεί να συμβάλλει στον «πόλεμο» κατά της τρομοκρατίας φαίνεται να υπερισχύει οδηγώντας σε εκσυγχρονισμό του Echelon, ώστε το τελευταίο να συμβάλλει πιο αποτελεσματικά στην αποτροπή σοβαρών εγκληματικών ενεργειών και επιθέσεων.

---

⁴⁸ Marx 1989, σελ. 33 όπως αναφέρεται σε Χάιδου 2003, σελ. 98.

⁴⁹ Marx 2003.

⁵⁰ Marx 2002, σελ. 15.

⁵¹ Marx 2001.

⁵² Οι πρώτες υποκλοπές έλαβαν χώρα το 1947 με ενέργειες των μυστικών υπηρεσιών των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και της Μεγάλης Βρετανίας. Ωστόσο, η χρήση του Echelon, που επιτρέπει τον έλεγχο κάθε επικοινωνίας, είτε αυτή πραγματοποιείται μέσω τηλεφωνικής συσκευής είτε μέσω της ηλεκτρονικής αποστολής μηνυμάτων στο διαδίκτυο, έγινε γνωστή το 1997. Βλ. σχετικά www.in.gr/news/200/world/04_jul_w.htm και επίσης www.focuwmag.gr/articles/view_article.rx?oid=131177.

Παράλληλα, οι βιομετρικές τεχνολογίες χρησιμοποιούνται για την απόκτηση και αποθήκευση πλήθους προσωπικών στοιχείων. Η αναγνώριση του δακτυλικού αποτυπώματος, της ίριδας του ματιού ή του προσώπου, η ανάλυση δείγματος γενετικού υλικού των ατόμων και η αποθήκευση όλων αυτών των πληροφοριών σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων συντελούν στην εξάπλωση του κοινωνικού ελέγχου καθιστώντας το άτομο ευάλωτο και ανίσχυρο, καθώς, εν αγνοία του, κάποιες φορές, εισέρχεται μέσα στο δίκτυο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.⁵³

Η πληροφορία αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα και ισχυρότερα «όπλα» που μπορεί να διαθέτουν οι σύγχρονοι φορείς ελέγχου. Και αυτό είναι που καθιστά τις νέες μορφές ελέγχου ανώδυνες και αόρατες. Άλλωστε, το Ολοκαύτωμα, οι γενοκτονίες και οι δικτατορίες δεν επιτρέπεται να χαρακτηρίζουν και να στιγματίζουν τις εκβιομηχανισμένες και «πολιτισμένες» κοινωνίες του 21^{ου} αιώνα.⁵⁴ Η κυριαρχία των ισχυρών και η υποταγή των αδυνάτων μπορεί, πλέον, να επιτευχθεί με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα χωρίς να υπάρχει κίνδυνος να αμαυρωθεί η φήμη μίας δημοκρατικής και ειρηνικής χώρας. Οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί ελέγχου και καταστολής προσαρμόζονται στα δεδομένα κάθε εποχής και κοινωνίας. Η σύγχρονη παγκόσμια κοινωνική πραγματικότητα απαιτεί την άσκηση μίας εκλεπτυσμένης και διακριτικής χειραγώγησης κάθε ζώντος οργανισμού.

Στα πλαίσια αυτά, αναπτύσσονται συνεργασίες αστυνομικών και δικαστικών αρχών τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο που στοχεύουν σε έναν πιο αποτελεσματικό έλεγχο του εγκλήματος. Τίθενται, όμως, ζητήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς οι κατασταλτικές πολιτικές που υιοθετούνται δε στοχεύουν μόνο στην καταπολέμηση του εγκλήματος, αλλά και στην εξουδετέρωση κάθε απείθαρχης δράσης, στη χειραγώγηση κάθε αντικοινωνικής

---

⁵³ Marx 2002, σελ. 16 και του ιδίου 2001.

⁵⁴ Bergalli & Sumner 1997, σελ.98.

συμπεριφοράς. Τα άτομα διώκονται σε ένα προδραστικό στάδιο όχι για την ενοχή τους, ούτε για την υποψία ενοχής, αλλά για το ενδεχόμενο εκδήλωσης επικίνδυνης δράσης στο μέλλον.

Η πρόσβαση που έχουν αρμόδιοι κατασταλτικοί φορείς σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, όπου έχουν καταχωρηστεί προσωπικά και απόρρητα στοιχεία των ατόμων, μπορεί να οδηγήσει σε αυθαίρετη ή επιλεκτική χρήση των πληροφοριών αυτών και, κατ'επέκταση, σε εμπλοκή αθώων πολιτών στο επίσημο σύστημα κοινωνικού ελέγχου.

Αλλά και στο επίπεδο της σωφρονιστικής, η νέα μορφή του ελέγχου είναι παρούσα. Σύμφωνα με τον G. Marx⁵⁵, στις φυλακές υψίστης ασφαλείας, η αδιάκοπη παρακολούθηση του έγκλειστου πληθυσμού και η διευρυμένη χρήση ηλεκτρονικών αρχείων κάνουν εμφανή το βαθμό εντατικοποίησης του ελέγχου. Επιπλέον, η ηλεκτρονική παρακολούθηση κατ'οίκον και τα ηλεκτρονικά βραχιόλια είναι μέτρα εναλλακτικά του εγκλεισμού που, όμως, συνιστούν μία οιονεί μεταχείριση και επίβλεψη του ατόμου.⁵⁶

Όλες αυτές οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου έχουν αντίκτυπο στα ανθρώπινα δικαιώματα. Εν αγνοία των ατόμων, προσβάλλονται, περιορίζονται ή καταστρατηγούνται θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες που είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα. Το απόρρητο της επικοινωνίας, η ελευθερία της έκφρασης, η προστασία της ιδιωτικής ζωής και πολλά ακόμη είναι τα δικαιώματα εκείνα που δεν γίνονται σεβαστά κατά την άσκηση του κοινωνικού ελέγχου. Η ανάγκη θέσπισης νομοθετικών ρυθμίσεων που θα παρέχουν εγγυήσεις σε όλους τους πολίτες, για την προστασία τους από ανάλογες καταχρήσεις, είναι επιτακτική.⁵⁷

---

⁵⁵ Marx 2001.

⁵⁶ Χάιδου 2002, σελ. 83-90.

⁵⁷ Χάιδου 2003, σελ. 98.

β) Νομοθεσία και τεχνολογία

Η ακατάπαυστη τεχνολογική πρόοδος, όπως έχουμε προαναφέρει, συνέβαλε στη διευκόλυνση της διάπραξης κάποιων αδικημάτων οδηγώντας, παράλληλα και στη δημιουργία νέων μορφών εγκλημάτων. Οι εξελίξεις αυτές στο κοινωνικό επίπεδο έχουν, σαφώς, αντίκτυπο και στο επίπεδο της νομοθεσίας. Όπως για τις παραδοσιακές μορφές, έτσι και για τις νέες μορφές εγκλήματος, ο νομοθέτης έχει την υποχρέωση να θεσπίσει καινούριους νόμους, που θα ορίζουν με σαφήνεια κάθε νέα μορφή εγκληματικής πράξης, η οποία επιτελείται με τη συμβολή της σύγχρονης τεχνολογίας προσδιορίζοντας, κατόπιν, το είδος και το μέγεθος της επαπειλούμενης ποινικής κύρωσης σε περίπτωση παραβίασης του νόμου.

Πρωταρχική λειτουργία του ποινικού δικαίου είναι η προστασία των εννόμων αγαθών που θίγονται από παρεκκλίνουσες δραστηριότητες. Κατ'επέκταση, «...είναι επιβεβλημένη η ανασυγκρότηση και ο εκσυγχρονισμός των ποινικών κανόνων προκειμένου να καταστεί δυνατή η καταπολέμηση των νέων και συνεχώς μεταλλασσόμενων μορφών εγκληματικής συμπεριφοράς. Ένα βελτιωμένο και προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των καιρών ποινικό δίκαιο μεγιστοποιεί την προληπτική και κατασταλτική ισχύ ολόκληρου του νομοθετικού οικοδομήματος...».

58

Κανείς δεν αμφισβητεί το νομικό κενό που υπάρχει αναφορικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Η αντιμετώπιση των νέων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς αποδείχθηκε ιδιαίτερα δύσκολη και δυσχερής με βάση την ισχύουσα νομοθεσία. Αυτό παρατηρείται διότι οι νομικοί δεν διαθέτουν τις εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις που απαιτούνται για τη θέσπιση νέων ρυθμίσεων αναφορικά με τις σύγχρονες μορφές εγκλημάτων. Βρίσκονται, κατά κάποιο τρόπο,

---

⁵⁸ Παπανεοφύτου 1997, σελ. 227.

«...εγκλωβισμένοι ανάμεσα σε μία νομοθεσία που με επάρκεια κατέχουν και στους καινούριους όρους που η τεχνολογική επανάσταση έχει δημιουργήσει». ⁵⁹ Η σχετική τεχνογνωσία μπορεί να αποκτηθεί μόνο με τη συνδρομή ειδικών και εμπειρογνομόνων. ⁶⁰

Εξαιτίας της σύνθετης τεχνικής ορολογίας, τίθεται και το ζήτημα της κατανόησης των νέων νομοθετικών ρυθμίσεων από το ευρύ κοινό, το οποίο πρέπει να είναι ενήμερο για τις νέες ποινικοποιήσεις, ώστε να μπορεί να προφυλαχθεί από ενδεχόμενη θυματοποίησή του.

Επιπρόσθετα, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι οι προσπάθειες προσδιορισμού και οριοθέτησης των νέων μορφών εγκληματικών πράξεων δε λαμβάνουν χώρα μόνο σε τοπικό επίπεδο. Στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, δρομολογήθηκαν οι πρώτες ενέργειες για την εναρμόνιση των ποινικών νομοθεσιών, αναφορικά με τις σύγχρονες μορφές εγκλημάτων. ⁶¹ Οι απόπειρες συνεχίζονται μέχρι σήμερα και άλλοτε είναι επιτυχημένες, άλλοτε όχι.

Τα όρια είναι λεπτά καθώς, μέσα από τις νέες ποινικοποιήσεις που μπορεί να προταθούν για παράνομες ενέργειες που διαπράττονται, για παράδειγμα, μέσω της χρήσης, του κυβερνοχώρου, υπάρχει ο κίνδυνος τα νομοθετικά όργανα να κατηγορηθούν για άσκηση λογοκρισίας αφού το διαδίκτυο είναι ένας τόπος όπου οι πολίτες διατηρούν ακέραιο το δικαίωμα της ελεύθερης γνώμης και έκφρασης. ⁶²

Στην πραγματικότητα, καμία νομοθετική πρωτοβουλία δεν μπορεί να προλάβει τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η δυναμική της τεχνολογίας και οι αρνητικές συνέπειες από τη χρήση της μοιάζουν να είναι ανεξέλεγκτες μπροστά σε ένα δίκαιο

---

⁵⁹ Λάζος 2001, σελ. 83.

⁶⁰ Λαμπροπούλου 1999, σελ. 91.

⁶¹ Βλ. ό.π. Λάζος, σελ. 90.

⁶² Ζάννη 2005, σελ. 197.

άκαμπτο, στατικό και συντηρητικό.⁶³ Το δίκαιο είναι δύσκολο να εναρμονισθεί με τους ρυθμούς της σύγχρονης πραγματικότητας και να ανταποκριθεί στην απαίτηση για νομοθετικό έλεγχο των νέων μορφών εγκληματικότητας. Οφείλουμε να επισημάνουμε πως ούτε οι συνεχείς ποινικοποιήσεις αποτελούν λύση τη στιγμή, μάλιστα, που πίσω από τη θέσπιση κάθε ποινικού νόμου κρύβονται πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.⁶⁴

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν ο πολίτης μπορεί, τελικά, να διασφαλιστεί από τους κινδύνους που εγκυμονεί η νέα τεχνολογία. Διότι, πέρα από την προστασία των ανθρώπων από παράνομες, εις βάρος τους, ενέργειες, επιτακτική είναι και η ανάγκη της θέσπισης κάποιων ορίων στη δράση των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου. Οι αυθαίρετες ή επιλεκτικές αποφάσεις των τελευταίων αφήνουν τους πολίτες εκτεθειμένους σε μία καταχρηστική πολιτική που δεν παρέχει εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων τους.

4) Η προσέγγιση της έννοιας του δικαιώματος

Η έννοια του δικαιώματος αποτελεί κεντρική έννοια στην παρούσα μελέτη καθώς συνδέεται τόσο με την άσκηση του κοινωνικού ελέγχου όσο και με την εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας. Βασικό επιχείρημα είναι ότι η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος έχει επιφέρει αλλαγές στον τρόπο άσκησης του κοινωνικού ελέγχου και έχει συντελέσει στην καθιέρωση νέων μορφών ελέγχου που, όμως, δεν συνοδεύονται, κατά την εφαρμογή τους, από τις απαραίτητες εγγυήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

---

⁶³ Παπανεοφύτου 1997, σελ. 44-58.

⁶⁴ Για το ζήτημα της σύγκρουσης οικονομικών, πολιτικών και άλλων συμφερόντων κατά τη θέσπιση ενός νόμου (συγκρουσιακό πρότυπο) βλ. σχετικά Δασκαλάκης 1985, σελ. 60-68.

Ο ρόλος του Συντάγματος είναι καταλυτικός διότι, μέσα από τις διατάξεις του, θεμελιώνονται και κατοχυρώνονται δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών. Όμως, τί αντικατοπτρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που αναγνωρίζονται ρητά από τα διάφορα συνταγματικά κείμενα; Η αναγνώριση ενός δικαιώματος ισοδυναμεί με περιορισμό της κρατικής εξουσίας θέτοντας όρια στη δράση των φορέων της πολιτικής εξουσίας.⁶⁵ Ο περιορισμός αυτός των κυβερνώντων εγγυάται την ύπαρξη ενός χώρου ελεύθερης δράσης και αυτοπροσδιορισμού των ατόμων.⁶⁶ Το αίτημα αυτό, ακόμα και αν έχει διατυπωθεί από τον 18^ο αιώνα, μέσα από την Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση, ακόμα και αν έχει αποτελέσει κεκτημένο όλων των ανθρώπων μέσα από διακηρύξεις, συμβάσεις και συντάγματα, σήμερα κλονίζεται και απειλείται εκ νέου εξαιτίας της «παντοδυναμίας των τεχνικών μέσων»⁶⁷.

Αναφορικά με τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, είναι σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι δεν αποτυπώνουν το αποτέλεσμα μίας μακροχρόνιας συναινετικής διαδικασίας. Γνωρίζουμε ότι ο πλουραλισμός απόψεων και τα αντιτιθέμενα συμφέροντα δεν ευνοούν τη χάραξη μίας κοινής πολιτικής. Το ίδιο συμβαίνει και με τον αγώνα για την κατάκτηση θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Αυτό αποδεικνύεται από την πληθώρα των συνθηκών και των διακηρύξεων που έχουν συνταχθεί και επικυρωθεί μέχρι τις μέρες μας.⁶⁸

Η καθιέρωση τριών γενικών κατηγοριών δικαιωμάτων στηρίζεται στην υπερπήδηση όλων των εμποδίων που γεννιούνται από τις διαφορετικές ιδεολογικές κατευθύνσεις και κινητοποιήσεις και εκφράζει τη σύμπνοια όλων σε ένα κοινό «σώμα» αξιώσεων από την κεντρική εξουσία. Μάλιστα, η διάκριση αυτή είναι

---

⁶⁵ Μάνεσης 1978, σελ. 5, Κυριαζή-Γούβελη 1979, σελ. 113.

⁶⁶ Παπαδημητρίου 1985, σελ. 23.

⁶⁷ Βλ. ό.π. Παπαδημητρίου.

⁶⁸ Βλ. ό.π. Κυριαζή-Γούβελη, σελ. 22-24.

περισσότερο σχηματική καθώς και οι τρεις γενεές δικαιωμάτων έχουν παραπληρωματικό χαρακτήρα.⁶⁹

Πιο αναλυτικά, η πρώτη γενεά δικαιωμάτων περιλαμβάνει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Τα ατομικά δικαιώματα έχουν αρνητικό περιεχόμενο υποδηλώνοντας την υποχρέωση του κράτους να απέχει και να μην παρεμποδίζει την άσκησή τους. Τα ατομικά δικαιώματα θα μας απασχολήσουν εκτενέστερα στη συνέχεια. Ενδεικτικά κάποια παραδείγματα ατομικών δικαιωμάτων αποτελούν η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η προστασία της ιδιωτικής ζωής, το άσυλο της κατοικίας, το απόρρητο της επικοινωνίας, η ελευθερία της έκφρασης και άλλα.⁷⁰

Τα πολιτικά δικαιώματα εκφράζουν την αξίωση των πολιτών για συμμετοχή στην άσκηση της κρατικής εξουσίας και για το λόγο αυτό έχουν ενεργητικό περιεχόμενο. Χαρακτηριστικό δικαίωμα της κατηγορίας αυτής είναι εκείνο του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι.⁷¹

Στη δεύτερη γενεά δικαιωμάτων ανήκουν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Σε αντίθεση με την προηγούμενη κατηγορία, η πολιτεία καλείται να εγγυηθεί την παροχή ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών. Το δικαίωμα στην εργασία, την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, την εκπαίδευση και πολλά ακόμη ανήκουν στην κατηγορία αυτή.

Τα συλλογικά δικαιώματα ή δικαιώματα αλληλεγγύης αποτελούν πρόσφατη κατάκτηση. Είναι γνωστά και ως δικαιώματα των λαών καθώς εκφράζουν αιτήματα ομάδων ή κρατών για τη διασφάλιση της ειρήνης, την προστασία του περιβάλλοντος και άλλα.⁷²

---

⁶⁹ Μάνεσης 1978, σελ. 23-25.

⁷⁰ Βλ. ό.π., σελ. 19, Κυριαζή-Γούβελη 1979, σελ. 71, Ρούκουνας 1993, σελ. 16-17.

⁷¹ Βλ. ό.π. Κυριαζή-Γούβελη, σελ. 72, Ρούκουνας, σελ. 17, Μάνεσης, σελ. 71.

⁷² Βλ. ό.π. Ρούκουνας, σελ. 13-15, 19-21.

Όπως προαναφέραμε, δεν πρόκειται για έναν διαχωρισμό «ουσίας» αλλά για μία τυπική ταξινόμηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιχειρώντας, μάλιστα, μία ιστορική αναδρομή, τα ατομικά δικαιώματα αποτέλεσαν την πρώτη ομάδα δικαιωμάτων που η πολιτεία ανέλαβε την υποχρέωση να αναγνωρίσει διασφαλίζοντας την προστασία τους. Πρόκειται για θεμελιώδη δικαιώματα καθώς στοχεύουν στην ικανοποίηση βασικών ανθρωπίνων αναγκών.⁷³

Δημοφιλής υπήρξε και η θεωρία που υποστήριζε την ύπαρξη «έμφυτων» δικαιωμάτων στον άνθρωπο. Τα φυσικά δικαιώματα θεωρήθηκε πως προϋπάρχουν, πως δεν αποτελούν δημιούργημα του θετικού δικαίου αλλά πως συνιστούν τμήμα, κομμάτι της ανθρώπινης φύσης και υπόστασης. Αν και η ισχύς και η επιρροή του φυσικού δικαίου ήταν σημαντική, δεν κατόρθωσε να επισκιάσει το γραπτό θετικό δίκαιο που με την εμφάνισή του επικύρωσε, με νομικά έγκυρο τρόπο, τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.⁷⁴

Πάντως, η οποιαδήποτε κατοχύρωση δικαιωμάτων ήταν απόρροια αγώνων και διεκδικήσεων. Συγκεκριμένα, η δυναμική της αστικής τάξης συνέβαλε καθοριστικά στη θέσπιση των ατομικών και των πολιτικών δικαιωμάτων. Ήδη από τον 17^ο αιώνα, αλλά και μέσα στους αιώνες που ακολούθησαν, οι προσδοκίες των αστών για κοινωνική, οικονομική και πολιτική άνοδο κατόρθωσαν να θέσουν τις βάσεις για την αναγνώριση θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών.⁷⁵

Τόσο στην Αμερική όσο και τη Δυτική Ευρώπη, οι επαναστατικές κινητοποιήσεις ήταν εκείνες που οδήγησαν το 1789 στη «Διακήρυξη των

⁷³ Τόσο η βιοσυντήρηση κάθε ατόμου όσο και η πνευματική και διανοητική του ανάπτυξη είναι στοιχεία, παράγοντες που διασφαλίζουν την επιβίωση και διαβίωση του. Μέσα από διανοητικές διεργασίες και αναζητήσεις, ο άνθρωπος προσεγγίζει και αποκτά πρόσβαση σε αγαθά απαραίτητα για τη βιολογική του συντήρηση όπως η τροφή, η ενδυμασία και η κατοικία. Βλ. σχετικά *Κυριαζή-Γούβελη* 1979, σελ. 60-68.

⁷⁴ Βλ. ό.π., σελ. 31-45 και επίσης βλ. σχετικά *Μάνεσης* 1978, σελ. 38-39.

⁷⁵ Βλ. ό.π. *Μάνεσης*, σελ. 7, 27.

δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη»⁷⁶ και σε μία πληθώρα άλλων κειμένων και διατάξεων που αφορούσαν στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στην Ελλάδα, τα επαναστατικά συντάγματα αποτέλεσαν τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίχθηκε η ψήφιση των επόμενων συνταγματικών κειμένων με ορόσημο το Σύνταγμα του 1952.⁷⁷ Στόχος της ρητής συνταγματικής κατοχύρωσης κάθε δικαιώματος είναι η προστασία από αυθαιρεσίες της κεντρικής εξουσίας και φορείς των ατομικών δικαιωμάτων είναι όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως, χωρίς διακρίσεις και ανισότητες.

Μέσα σε ένα φιλελεύθερο πολίτευμα, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν κάθε νομικά αναγνωρισμένο δικαίωμά τους. Τα δικτατορικά καθεστώτα συνιστούν απειλή για τις ατομικές ελευθερίες. Η δικτατορία στον ελληνικό χώρο, που διήρκησε από το 1967 έως το 1974, ταυτίστηκε με την καταστρατήγηση θεμελιωδών δικαιωμάτων των ανθρώπων. Το Σύνταγμα του 1975 αποκατέστησε την έννοια και τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεμελιώνοντας πάνω σε αυτά το σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα.⁷⁸

Σε διεθνές επίπεδο, οι απόπειρες κατοχύρωσης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν εξίσου σημαντικές και ελπιδοφόρες, ιδίως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και την «...ήττα των φασιστικών και ναζιστικών δικτατορικών καθεστώτων...»⁷⁹.

Διαφαίνεται ότι οι κίνδυνοι καταπάτησης των ατομικών ελευθεριών είναι υπαρκτοί, ελλοχεύουν μέσα στους κόλπους των ίδιων των ανθρωπίνων κοινωνιών. Η θεσμική κατοχύρωση των δικαιωμάτων είναι ένα απαραίτητο βήμα για την προστασία τους, αλλά η διαρκής επαγρύπνηση των πολιτών και των κυβερνήσεων

⁷⁶ Μάνεσης 1978, σελ. 20-21, 28.

⁷⁷ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 28-33.

⁷⁸ Βλ. ό.π., σελ. 41-42, 46-48, 62.

⁷⁹ Βλ. ό.π. Μάνεσης, σελ. 8.

είναι το «κλειδί» για μία ασφαλή, ειρηνική και δημοκρατική συνύπαρξη ανθρώπων και λαών.

Οι διακηρύξεις και οι εξαγγελίες για την προστασία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πληθαίνουν διαρκώς. Κάθε κρατική εξουσία δεν είναι υποχρεωμένη να συμμορφώνεται μόνο με τις ισχύουσες εθνικές συνταγματικές απαιτήσεις. Οφείλει να λογοδοτεί σε παγκόσμιο επίπεδο για την τήρηση ή μη των διατάξεων που αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ψηφίσματα όπως η «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948 και η «Σύμβαση της Ρώμης» από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1950 είναι ενδεικτικά του κλίματος που επικρατεί, τον τελευταίο αιώνα, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, αναφορικά με την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.⁸⁰

Όσο και αν γίνεται λόγος για τον 21^ο αιώνα ως τον «αιώνα των δικαιωμάτων του ανθρώπου»⁸¹, είναι γεγονός πως δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα σύμφωνοι με τη θέση αυτή. Κι αυτό διότι μπορεί νέα δικαιώματα να κατοχυρώνονται και ο αριθμός των ατόμων που τα απολαμβάνει να αυξάνεται, αλλά σύνηθες φαινόμενο παραμένει οι σχετικές διατάξεις που εξαγγέλλονται σε οικουμενικό επίπεδο να παραμένουν σε ένα θεωρητικό, μόνο, πλαίσιο και η εφαρμογή και υιοθέτησή τους από τα κράτη να είναι βραδεία και νοχελική.

Το νέο διεθνές δίκαιο που σταδιακά διαμορφώνεται και εξελίσσεται έχει μεγαλύτερη τυπική ισχύ από τα εθνικά συνταγματικά κείμενα κάθε χώρας αλλά, καθώς διανύει μία πρώιμη φάση ανάπτυξης, δεν παύει να χαρακτηρίζεται από αρκετές ελλείψεις και αδυναμίες αφήνοντας περιθώρια στην κρατική εξουσία να ενεργεί, κάποιες φορές, εις βάρος των δικαιωμάτων των πολιτών της.

---

⁸⁰ Μάνεσης 1978, σελ. 7-8.

⁸¹ Κυριαζή-Γούβελη 1979, σελ.93, 108.

Σε κάθε συνταγματικό κείμενο που κατοχυρώνει ελευθερίες και δικαιώματα των ατόμων, συνυπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί των αναγνωρισμένων απολαύσεων και παροχών. Η ελευθερία του καθενός δεν μπορεί παρά να είναι σχετική, καθώς περιορίζεται από την ελευθερία των υπολοίπων ατόμων. Με άλλα λόγια, η έκταση και το εύρος του πεδίου αυτοκαθορισμού και ελεύθερης δράσης και ανάπτυξης της προσωπικότητας ενός ατόμου προσδιορίζεται και οριοθετείται από τη δυνατότητα όλων των ατόμων να ασκούν ελεύθερα τα δικαιώματά τους.⁸²

Επιπρόσθετα, υπάρχει και άλλη μία διάσταση που αφορά στον αυτοπεριορισμό της ίδιας της κρατικής εξουσίας. Ωστόσο, παρά τη δέσμευση για παροχή εγγυήσεων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πρωταρχικός – αλλά άδηλος – στόχος είναι η διατήρηση της ασφάλειας του ίδιου του κράτους. Με τη ρύθμιση των σχέσεων των πολιτών και την αναγνώριση σε αυτούς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, το κράτος διαφυλάσσει την εσωτερική τάξη και εξασφαλίζει την αυτοσυντήρησή του. Θα λέγαμε πως το κράτος παραχωρεί κάποια προνόμια στους πολίτες του χωρίς, όμως, να θέτει σε κίνδυνο τη δική του κυριαρχία.⁸³

Όπως θα προκύψει και στη συνέχεια της ανάλυσής μας, το κράτος τοποθετεί πάνω από την προάσπιση των ατομικών ελευθεριών, την διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας θέτοντας στους πολίτες, σε κρίσιμες περιόδους λήψης καίριων μέτρων και αποφάσεων, το δίλημμα για περισσότερη ελευθερία ή ασφάλεια.

---

⁸² Κυριαζή-Γούβελη 1979, σελ. 129, Μάνεσης 1978, σελ. 55, 61.

⁸³ Βλ. ό.π. Μάνεσης, σελ. 55-60.

5) Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον 21^ο αιώνα

Σύμφωνα με όσα έχουν ήδη αναφερθεί, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν αποτελούν προνόμιο που η φύση έχει παραχωρήσει στα άτομα, αλλά κεκτημένο των ίδιων των ανθρώπων μέσα από μακροχρόνιες και επίπονες διεκδικήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η διαδικασία κατοχύρωσης δικαιωμάτων και ελευθεριών, δε λαμβάνει χώρα σε ένα κλίμα σύμπνοιας και ομοφωνίας, αλλά ακολουθεί την πορεία που χαράσσουν οι συγκρούσεις των εκάστοτε κυρίαρχων συμφερόντων.

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι υπάρχουν κάποια δικαιώματα των οποίων η κατοχύρωση αποτελούσε κοινό αίτημα μεταξύ των αντιτιθέμενων ιδεολογικών παρατάξεων. Τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Στην Ελλάδα, μέσα από τα άρθρα του Συντάγματος του 1975, δημιουργείται ένα ισχυρό πλέγμα προστασίας των δικαιωμάτων αυτών που ενισχύεται με τις αναθεωρήσεις των ετών 1986 και 2001.⁸⁴

Στη σύγχρονη εποχή, ωστόσο, η πληθώρα των διατάξεων που αναφέρεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, φαίνεται πως δεν είναι ικανή να εξασφαλίσει την προστασία τους. Με την επιταχυνόμενη τεχνολογική πρόοδο δημιουργούνται, συνεχώς, νέες απειλές που, είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο, καταστρατηγούν θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Η μεγαλύτερη ανησυχία έγκειται στο γεγονός ότι ο περιορισμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πραγματοποιείται από κρατικούς φορείς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στο επίπεδο της αντεγκληματικής πολιτικής.

Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου που υιοθετούνται δεν συμβαδίζουν με τις συνταγματικές προσταγές για προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Τόσο σε

---

⁸⁴ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 28.

επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο καταστολής, οι επίσημες κρατικές ενέργειες σχηματίζουν έναν κλοιό που περιστέλλει και καταλύει τον ελεύθερο χώρο αυτοπροσδιορισμού των ατόμων.

Η εγκατάσταση κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης με κάμερες, για παράδειγμα, περιορίζει το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, αλλά και το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης καθώς οι άνθρωποι βρίσκονται κάτω από ένα καθεστώς διαρκούς επιτήρησης και εποπτείας με αποτέλεσμα να αναστέλλεται ο αυθορμητισμός των ενεργειών τους και η συμπεριφορά τους να γίνεται αντικείμενο χειραγώγησης. Το ίδιο το κράτος, συνεπώς, αρνείται να εκπληρώσει την υποχρέωσή του και να εξασφαλίσει την ανεμπόδιστη ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε ατόμου, την ελεύθερη ύπαρξη και δράση του.⁸⁵

Παράλληλα, με τη χρήση σύγχρονων μέσων παρακολούθησης κινδυνεύουν να περιοριστούν και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα όπως η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Η ιδιωτική σφαίρα των ατόμων πλήττεται ολοένα και περισσότερο από την ηλεκτρονική τεχνολογία. Η παραβίαση του ασύλου της κατοικίας συνιστά έναν εμφανή τρόπο καταστρατήγησης ενός συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος.⁸⁶ Ωστόσο, στις μέρες μας, πραγματοποιούνται, πολυάριθμες αόρατες και ανώδυνες εισβολές στο χώρο της ιδιωτικής σφαίρας των ατόμων και δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξαμε πως, στην εποχή της νεωτερικότητας, τα όρια ανάμεσα στην ιδιωτικότητα και τη δημοσιότητα είναι, πλέον, ρευστά.

Η χρήση βιομετρικών τεχνολογιών αναγνώρισης, η λήψη και η εξέταση του γενετικού υλικού των ατόμων, η συγκέντρωση προσωπικών πληροφοριών σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων, το πληροφοριακό σύστημα του Schengen, η

---

⁸⁵ Μάνεσης 1978, σελ. 114-118.

⁸⁶ Μαυριάς 1982, σελ. 11-19, 151-166, 197.

αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, αλλά και οι εναλλακτικές μορφές εγκλεισμού, όπως η ηλεκτρονική επιτήρηση κατ'οίκον, συνιστούν παραδείγματα των σύγχρονων μορφών κοινωνικού ελέγχου που, με το επιχείρημα της διατήρησης της εσωτερικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης, συρρικνώνουν τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών. Το ιδιωτικό απόρρητο τείνει να καταλυθεί, να καταργηθεί και να αντικατασταθεί από το σύγχρονο δόγμα της απόλυτης διαφάνειας.

Στο πλαίσιο αυτό, το δικαίωμα του απορρήτου των επικοινωνιών δέχεται αναρίθμητες προσβολές. Η παρακολούθηση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων με ένα προηγμένο τεχνολογικά σύστημα όπως είναι, για παράδειγμα, το Echelon, δεν αφήνει περιθώρια για μυστικότητα και εμπιστευτικότητα.⁸⁷

Παρά τις συνταγματικές προβλέψεις, αλλά και όποιες άλλες εξαγγελίες από διεθνή κείμενα ή μη κυβερνητικές οργανώσεις, τα ανθρώπινα δικαιώματα παραμένουν, ακόμα και στις μέρες μας, ιδιαίτερα ευάλωτα. Διότι όχι μόνο παρακάμπτονται και αναστέλλονται, όπως το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει, σε περιπτώσεις που άπτονται του δημοσίου συμφέροντος, αλλά δεν γίνονται σεβαστά ούτε στα πλαίσια της καθημερινής διαβίωσης των ανθρώπων.

Και το κυριότερο είναι πως όλες αυτές οι παραβιάσεις δεν πραγματοποιούνται με τυχαίο και περιστασιακό τρόπο, ούτε λαμβάνουν χώρα έχοντας ως απώτερο στόχο την αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου και τη ρύθμιση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Επιδίωξη και σκοπός τους είναι η εξάπλωση του κοινωνικού ελέγχου και ο περιορισμός της ιδιωτικότητας με αποτέλεσμα οι γνώσεις και οι πληροφορίες που οι επίσημοι φορείς έχουν στη διάθεσή τους, για το σύνολο του πληθυσμού, να διογκώνονται και να διευρύνονται ώστε, με

---

⁸⁷ Για το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας βλ. περισσότερα σε *Τσίρης* 2002.

τον τρόπο αυτό, να διευκολύνεται η εποπτεία και να επιτυγχάνεται η χειραγώγησή του.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ
ΚΑΙ Ο ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1) Η προληπτική διάσταση του κοινωνικού ελέγχου στη σύγχρονη πραγματικότητα

Η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου είναι μία λειτουργία συνυφασμένη με τη διατήρηση κάθε κοινωνικής οργάνωσης. Μία κοινωνία ισορροπεί και εξελίσσεται όταν ο κοινωνικός έλεγχος είναι ενεργός ρυθμίζοντας τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους οι φορείς του κοινωνικού ελέγχου, αλλά και οι στόχοι που επιδιώκουν να εκπληρώσουν, απορρέουν από την αλληλεπίδραση του άτυπου με τον επίσημο έλεγχο και είναι αλληλένδετα με τις υπάρχουσες, κάθε φορά, συνθήκες, απαιτήσεις και προσδοκίες μίας κοινωνίας.

Οι στρατηγικές του κοινωνικού ελέγχου διατηρούν, μέχρι σήμερα, το διαχωρισμό τους σε προληπτικές και κατασταλτικές. Ωστόσο, οι σύγχρονες μορφές κοινωνικού ελέγχου, που ασκούνται χάρη στην εξέλιξη της τεχνολογίας, έχουν επιφέρει κάποια αλλοίωση στη σαφή αυτή, μέχρι πρότινος, διάκριση. Τα όρια ανάμεσα στην πρόληψη και την καταστολή δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα. Στο σχεδιασμό των προληπτικών στρατηγικών του κοινωνικού ελέγχου έχουν εισχωρήσει στοιχεία που, παραδοσιακά, ανήκαν στη σφαίρα της καταστολής. Τα μέτρα, δηλαδή, και οι πολιτικές που υιοθετούνται, στο όνομα της διασφάλισης της εσωτερικής τάξης και του ελέγχου του εγκλήματος, δεν έχουν, πλέον, αμιγώς, προληπτικό χαρακτήρα.

Μάλιστα, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, στο στόχαστρο του κοινωνικού ελέγχου δεν βρίσκονται μόνο οι παραβάτες του νόμου, αλλά ο συνολικός πληθυσμός μίας κοινωνίας. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται αναδιοργάνωση των στόχων του κοινωνικού ελέγχου που, πλέον, επιδιώκει την καταπολέμηση όχι μόνο του εγκλήματος, αλλά και κάθε αντικοινωνικής δράσης, μέσα από έντεχνους και επιτηδευμένους χειρισμούς.

Παρόλα αυτά, η προσέγγιση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου θα στηριχθεί στην καθιερωμένη διάκριση της πρόληψης και της καταστολής, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η διαπλοκή των δύο παραμέτρων – όπου συμβαίνει – θα αποσιωπηθεί. Διότι, η συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι απόρροια τόσο της ρευστοποίησης των ορίων των δύο αυτών επιπέδων ελέγχου όσο και της γενικότερης διεύρυνσης του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου σε περισσότερα πεδία και συμπεριφορές.

Αναφορικά με την προληπτική διάσταση του κοινωνικού ελέγχου, παραδοσιακά, αυτή ήταν συνδεδεμένη με την εξουδετέρωση των προβληματικών, επικίνδυνων και εγκληματογόνων κοινωνικών συνθηκών.⁸⁸ Βέβαια, η παρέκκλιση, ανέκαθεν, δεν αποτελούσε γνώρισμα μίας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων. Στη σύγχρονη εποχή, επικρατεί η άποψη ότι η απειλή είναι διάχυτη στην κοινωνία. Για το λόγο αυτό, η πρόληψη του εγκλήματος και, γενικότερα, η διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο αν έχει ως σημείο αναφοράς ολόκληρο το κοινωνικό σώμα. Τα μέτρα πρόληψης διευρύνονται από τον δράστη μίας παραβατικής πράξης, στον δυνητικό εγκληματία ή παρεκκλίνοντα, στο δυνητικό θύμα, σε όλους τους πολίτες.⁸⁹

Στα πλαίσια αυτά, η παρακολούθηση ολόκληρου του πληθυσμού, μέσω της εγκατάστασης κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης με κάμερες, αποτελεί μία διαδεδομένη μορφή του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου. Παράλληλα, η εξάπλωση των βιομετρικών τεχνολογιών αναγνώρισης των ατόμων και η δημιουργία ηλεκτρονικών τραπεζών με προσωπικά δεδομένα όπως είναι, για παράδειγμα, τα στοιχεία της ανάλυσης του δείγματος γενετικού υλικού των ατόμων, συνθέτουν ένα μέρος της εικόνας του τομέα της σύγχρονης πρόληψης, αλλά, όπως θα αναφέρουμε

---

⁸⁸ Λαμπροπούλου 2001, σελ. 54.

⁸⁹ Βλ. ό.π., σελ. 56.

και στη συνέχεια, οι νέες αυτές μορφές ελέγχου εγκυμονούν κινδύνους για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

α) Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες και οι σύγχρονοι περιορισμοί της ιδιωτικότητας

Η εφαρμογή και εξάπλωση κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης με κάμερες είναι ένα φαινόμενο σύγχρονο και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί το ευρωπαϊκό κράτος που παρακολουθείται και επιτηρείται στο μεγαλύτερο βαθμό. Το σύστημα, αυτό, παρακολουθείται έχει εγκατασταθεί σε δρόμους, πλατείες, πάρκα, εμπορικά κέντρα, γραφεία εταιριών και επιχειρήσεων και αλλού.⁹⁰ Η ιστορία της χώρας αυτής έχει δείξει ότι η υιοθέτηση του πιο εκσυγχρονισμένου τεχνολογικού εξοπλισμού ήταν πάντοτε η απάντηση στην κοινωνική αναταραχή και στους αυξημένους δείκτες εγκληματικότητας.⁹¹ Στις μέρες μας, η εγκατάσταση του συστήματος αυτού στοχεύει στη δημιουργία ασφαλών, αλλά και ελκυστικών χώρων για κατανάλωση, διασκέδαση και τουρισμό.⁹²

Ως στόχοι του εποπτικού αυτού συστήματος έχουν αναφερθεί τόσο η μείωση των επιπέδων εγκληματικότητας, όσο και η μείωση του φόβου του εγκλήματος.⁹³ Με άλλα λόγια, στοχεύει στο να αποτρέψει τους εν δυνάμει δράστες από την τέλεση ενός αδικήματος, αλλά και στο να κάνει τους πολίτες να αισθάνονται πιο ασφαλείς και προστατευμένοι, γνωρίζοντας ότι κάθε κίνηση παρακολουθείται 24 ώρες, 365 ημέρες το χρόνο.⁹⁴

---

⁹⁰ *Goold* 2003, σελ. 191-192.

⁹¹ *Taylor* 2002, σελ. 66.

⁹² *Lyon* 2001, σελ. 61-62.

⁹³ *Harris, Jones, Hillier & Turner* 1998, σελ. 160-165.

⁹⁴ *Norris & McCahill* 2006, σελ. 97-118.

Ωστόσο, οι κάμερες δεν παρακολουθούν μόνο υπόπτους, αλλά όλους τους πολίτες. Συνεπώς, με τις νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου πραγματοποιείται μία διεύρυνση και εξάπλωση της επιτήρησης σε ολόκληρη την κοινωνία, σε όλα τα επίπεδα και τις λειτουργίες της κοινωνικής ζωής.⁹⁵ Εξάλλου, αφού όλοι οι άνθρωποι θεωρούνται εν δυνάμει εγκληματίες, κρίνεται απαραίτητο να συλλέγονται πληροφορίες για όλο τον πληθυσμό που καταλήγει να βρίσκεται μονίμως υπό εποπτεία.⁹⁶

Επομένως, όσο και αν κάποιοι ισχυρίζονται ότι το κλειστό σύστημα παρακολούθησης χρησιμοποιείται για την επίβλεψη συγκεκριμένων ατόμων, των οποίων η ταυτότητα είναι γνωστή εκ των προτέρων, στην ουσία, στόχο έχει την κατάταξη των ατόμων σε συγκεκριμένες ομάδες, ανάλογα με το βαθμό της επικινδυνότητάς τους.⁹⁷

Βέβαια, υπάρχει και μία άλλη διάσταση στο θέμα της επιτήρησης των δημόσιων χώρων και αφορά στην παρακολούθηση της ίδιας της αστυνομικής δράσης. Οι κάμερες, δηλαδή, που έχουν εγκατασταθεί σε διάφορους δημόσιους χώρους δεν καταγράφουν μόνο τα εγκλήματα που διαπράττονται και τους υπαιτίους αυτών, αλλά συντελούν στην αστυνόμευση της ίδιας της αστυνομικής δράσης. Από έρευνα που έχει διεξαχθεί σε αστυνομικές μονάδες της Αγγλίας έχει προκύψει ότι οι αστυνομικοί γίνονται πιο προσεκτικοί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους όταν γνωρίζουν ότι παρακολουθούνται από κάμερες. Καταγράφηκαν, δε, και περιπτώσεις που αστυνομικοί διώχθηκαν εξαιτίας βίαιης ή ανάρμοστης συμπεριφοράς απέναντι σε πολίτες ύστερα από την κατάθεση του αποδεικτικού υλικού (κασέτα).⁹⁸

---

⁹⁵ Marx 2002, σελ. 10-12.

⁹⁶ Norris & McCahill 2006, σελ. 97-118.

⁹⁷ Βλ. ό.π.. Για την έννοια της επικινδυνότητας βλ. αναλυτικότερα Τσαλίκoglou 1996, σελ. 21-38.

⁹⁸ Goold 2003, σελ. 193-198.

Κατ'επέκταση, η νέα αυτή μορφή επιτήρησης μπορεί να παραλληλιστεί με το «Πανοπτικόν» του Bentham όπου η επιτήρηση των εγκλείστων ήταν διαρκής, μόνιμη, άγρυπνη.⁹⁹ Το σύγχρονο «ηλεκτρονικό πανοπτικό» είναι μία ανάλογη μέθοδος συνεχούς επιτήρησης ολόκληρου του πληθυσμού.¹⁰⁰ Αυτό που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι κάθε άτομο να γνωρίζει ότι, ανά πάσα στιγμή, οι κινήσεις του ελέγχονται. Η χειραγώγηση, με αυτό τον τρόπο, του σύγχρονου ανθρώπου εξασφαλίζει και τη συμμόρφωσή του σε ένα κοινωνικά αποδεκτό πλαίσιο δράσης. Αξιοσημείωτο είναι, μάλιστα, ότι ένα μεγάλο τμήμα του κοινωνικού συνόλου αποδέχεται τη λειτουργία του ηλεκτρονικού συστήματος παρακολούθησης. Η αδρανής αυτή στάση των πολιτών και η έλλειψη κάθε ανησυχίας από την πλευρά τους για τις προεκτάσεις της επιτήρησης και την μελλοντική χρήση των προσωπικών τους πληροφοριών συμβάλλει στην παγίωση και εξάπλωση του συστήματος αυτού.¹⁰¹

Όμως, τελικά, φαίνεται πως, με αυτές τις πρακτικές, οδηγούμαστε σε μία πολιτική «προληπτικής καταστολής». Ο προβληματισμός που δημιουργείται σχετίζεται με το αν, τελικά, το κλειστό σύστημα παρακολούθησης συμβάλλει στον εντοπισμό και τη σύλληψη των ενόχων ή αν, μονάχα, περιορίζει ολοένα και περισσότερο τις ελευθερίες των πολιτών.¹⁰² Φαίνεται, πάντως, πως η αντιμετώπιση του εγκλήματος τείνει να θεωρηθεί συνώνυμο της περιστολής ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με το μανδύα της πρόληψης, υιοθετούνται μέτρα που παραπέμπουν σε ενέργειες κατασταλτικού χαρακτήρα. Η ιδιωτική ζωή συρρικνώνεται διαρκώς και όλες μας οι λειτουργίες, οι πράξεις, οι συμπεριφορές πρέπει να είναι ορατές, να μπορούν να εποπτευτούν και να ελεγχθούν.

---

⁹⁹ Φουκώ 1989, σελ. 265.

¹⁰⁰ Norris & McCahill 2006, σελ. 97-118.

¹⁰¹ Marx 2003.

¹⁰² Groombridge 2002, σελ. 30-33.

Μάλιστα, μεγάλη μερίδα της αμερικανικής κοινωνίας υποστηρίζει ότι η σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη είναι αυτή που «ροκανίζει» την ιδιωτικότητα.¹⁰³ Οι εργοδότες, για παράδειγμα, έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν την ηλεκτρονική αλληλογραφία των υπαλλήλων τους, αλλά και τις τηλεφωνικές τους συνδιαλέξεις.¹⁰⁴ Έτσι, εκτός από την οπτική παρακολούθηση των ατόμων με τις κάμερες, επιτυγχάνεται και η ακουστική παρακολούθησή τους χάρη στα σύγχρονα τεχνικά μέσα.

Θα μπορούσε να συναχθεί από τα παραπάνω το συμπέρασμα ότι είναι, πλέον, πολύ δύσκολο να βρεθεί μία τοποθεσία ασφαλής από οπτική ή ακουστική παρακολούθηση. Οι τεχνολογίες της επικοινωνίας και της πληροφόρησης επιτρέπουν την καταγραφή και τον έλεγχο κάθε ανθρώπινης δραστηριότητας. Η σύγχρονη παρακολούθηση συνίσταται στην απόκτηση, συγκέντρωση και επεξεργασία πλήθους δεδομένων και οπτικοακουστικού υλικού με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή και προηγμένων ηλεκτρονικών συστημάτων.¹⁰⁵

Πάντως, η ανάδυση των κοινωνιών της παρακολούθησης συνοδεύεται, απορρέει ή προκαλεί μία άλλη εξέλιξη. Στον 21^ο αιώνα, οι προσωπικές σχέσεις και επικοινωνίες είναι δυνατές και εφικτές χωρίς την ανθρώπινη συνύπαρξη και επαφή. Μεσολαμβάνονται, πλέον, από ηλεκτρονικά μέσα και πραγματοποιούνται σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα όπως το διαδίκτυο.¹⁰⁶ Η σύγχρονη, όμως, αυτή εξέλιξη με την εγκαθίδρυση αποσωματοποιημένων σχέσεων, όχι μόνο διευκολύνει τη χειραγώγηση των ανθρώπων αφού οι στενοί διαπροσωπικοί δεσμοί έχουν κλονιστεί,

---

¹⁰³ Lyon 2001, σελ. 63. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι οι ανησυχίες των Αμερικανών για το λεγόμενο «θάνατο» της ιδιωτικότητας κάμπτονται εξαιτίας του έντονου αισθήματος της ανασφάλειας που βιώνουν.

¹⁰⁴ Etzioni 1999, σελ. 1-2.

¹⁰⁵ Βλ. ό.π. Lyon, σελ. 1-2.

¹⁰⁶ Βλ. ό.π., σελ. 15-16.

αλλά έχει αλλοιώσει το περιεχόμενο τόσο της έννοιας του χρόνου όσο και του χώρου, ιδιωτικού και δημόσιου.¹⁰⁷

Επιπρόσθετα, η ίδια η αρχιτεκτονική των σύγχρονων πόλεων συμβάλλει στη διατήρηση της θεατότητας, της διαφάνειας και, κατ'επέκταση, του ελέγχου κάθε ανθρώπινης δράσης. Μέσα, μάλιστα, από τη δημιουργία εμπορικών κέντρων και πάρκων ψυχαγωγίας, η «βιομηχανία της διασκέδασης»¹⁰⁸ μετατρέπεται σε μία εκλεπτυσμένη μορφή κοινωνικού ελέγχου που στοχεύει, μέσω της ομογενοποίησης της συμπεριφοράς και των επιθυμιών των ανθρώπων, να υποτάξει την ελεύθερη βούληση των ατόμων καθοδηγώντας τις επιλογές και τις αποφάσεις τους.

Βέβαια, γίνεται φανερό πως όλες αυτές οι διεργασίες πραγματοποιούνται σε ένα λανθάνον, κρυφό επίπεδο παραμένοντας αδιόρατες για το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού. Γενικότερα, πάντως, όλη αυτή η ασυνείδητη συμμόρφωση του ατόμου, με τις επιταγές του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου, δεν του επιτρέπει να αντιληφθεί τη συστηματική και διαρκή επίθεση που δέχονται συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματά του.

Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες καταγράφει κάθε δραστηριότητα που εκδηλώνεται σε έναν συγκεκριμένο χώρο που βρίσκεται υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Ο χώρος αυτός μπορεί να είναι ένας δημόσιος δρόμος, ένα εμπορικό κατάστημα, ένα γήπεδο, τα γραφεία μίας επιχείρησης, ο εξωτερικός χώρος μίας τράπεζας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, ο άνθρωπος είναι εκτεθειμένος σε έναν αόρατο έλεγχο. Και μπορεί αυτή η μορφή ελέγχου να μη λειτουργεί καταναγκαστικά, περιορίζει, όμως, το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των ατόμων.

---

¹⁰⁷ Lyon 2001, σελ. 17.

¹⁰⁸ Λαμπροπούλου 2001, σελ. 76.

Όταν ένας άνθρωπος βρίσκεται υπό διαρκή εποπτεία, είναι αμφίβολο αν ενεργεί με αυθόρμητο τρόπο.¹⁰⁹ Η επίγνωση της παρακολούθησης επιβαρύνει τα άτομα με άγχος και ανησυχία καθώς η δράση τους δεν πρέπει να αποκλίνει από τα κοινωνικά αποδεκτά πλαίσια συμπεριφοράς. Όμως, η τυποποίηση της ανθρώπινης δράσης συρρικνώνει το στοιχείο της μοναδικότητας και της διαφορετικότητας κάθε ανθρώπινης ύπαρξης.

Επιπλέον, τα υπερσύγχρονα μέσα οπτικοακουστικής παρακολούθησης καταστρατηγούν και το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας. Πρόκειται, μάλιστα, για ένα δικαίωμα που είχε αναγνωριστεί και από τα επαναστατικά συντάγματα της Ελλάδας.¹¹⁰ Συνιστά θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα και συνδέεται με το προαναφερθέν δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης αποτελώντας, ταυτόχρονα, εγγύηση της πνευματικής ελευθερίας των ατόμων. Για το λόγο αυτό, οι ιδιωτικές συνομιλίες πρέπει να προστατεύονται ώστε να διατηρείται η μυστικότητα και η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών και των μηνυμάτων που μεταδίδονται και ανταλλάσσονται. Οι τηλεφωνικές υποκλοπές, επομένως, αποτελούν παραβίαση του απόρρητου της επικοινωνίας, αν και όταν πραγματοποιούνται από κρατικούς φορείς, οι τελευταίοι επικαλούνται, πάντοτε, λόγους δημοσίου συμφέροντος.¹¹¹

Πάντως, οι εμπιστευτικές επικοινωνίες των ανθρώπων αποτελούν τμήμα της ιδιωτικής τους σφαίρας καθώς μπορεί να πραγματοποιούνται μέσα στην κατοικία του καθενός που αποτελεί και άσυλο. Μάλιστα, η ιδιωτική σφαίρα περιλαμβάνει όχι μόνο το χώρο της προσωπικής κατοικίας αλλά και εκείνες τις ανθρώπινες σχέσεις και

---

¹⁰⁹ Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως αυτός είναι, κατά κάποιο τρόπο, και ο στόχος της παρακολούθησης: να μειωθεί ο αριθμός των απρόβλεπτων και απροσδόκητων ενεργειών των ανθρώπων και όλοι να εκδηλώνουν μία ομοιογενποιημένη συμπεριφορά που δεν θα αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνική τάξη και ασφάλεια.

¹¹⁰ Στα επαναστατικά Συντάγματα γινόταν μνεία για το απόρρητο των επιστολών ενώ με το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώθηκε το απόρρητο κάθε ανταπόκρισης περιλαμβάνοντας κάθε μέσο επικοινωνίας που χρησιμοποιείται σήμερα ή που θα χρησιμοποιηθεί μελλοντικά. Βλ. σχετικά σε *Τσίρης* 2002, σελ. 61, 70.

¹¹¹ Βλ. ό.π., σελ. 85.

συναναστροφές που δεν εντάσσονται στο πλαίσιο του δημόσιου βίου των ατόμων.¹¹²

Ωστόσο, τα όρια μεταξύ δημοσιότητας και ιδιωτικότητας δεν είναι απόλυτα, αλλά ρευστά. Συνήθως, χρησιμοποιούνται ως έννοιες αλληλοαποκλειόμενες, δηλαδή, ό,τι είναι ιδιωτικό δεν είναι δημόσιο και το αντίστροφο.¹¹³

Σήμερα, η συρρίκνωση της ιδιωτικότητας συντελείται παράλληλα με την διόγκωση των τεχνολογικών δυνατοτήτων παρακολούθησης. Η προσωπική ελευθερία απειλείται από την εισβολή της τεχνολογίας στην ιδιωτική ζωή των ανθρώπων και το δημοκρατικό πολίτευμα κλονίζεται από την αποδυνάμωση των θεμελίων του. Και αυτό γιατί η ιδιωτική σφαίρα δεν είναι μόνο συνώνυμο της μη παρέμβασης τρίτων, αλλά ταυτίζεται με τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού των ατόμων.¹¹⁴

Η προστασία του ιδιωτικού βίου περιλαμβάνει την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, την προστασία του ασύλου της κατοικίας, την προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας. Όμως, η απόλαυση των θεμελιωδών αυτών ατομικών δικαιωμάτων επισκιάζεται από το επιχείρημα ότι «...στην ιδιωτική σφαίρα ελλοχεύουν απειλές για την εσωτερική ασφάλεια...»¹¹⁵. Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου μας προτρέπουν – ή μας αναγκάζουν – να μειώσουμε τα όρια της ιδιωτικής μας σφαίρας προς όφελος του συνόλου της κοινωνίας.¹¹⁶ Άλλωστε, η δημόσια ασφάλεια και υγεία είναι αγαθά που αξίζει να προστατευθούν και να διασφαλιστούν ακόμα και με το τίμημα της συρρίκνωσης της ιδιωτικότητας. Για παράδειγμα, η κάμερα που έχει τοποθετηθεί στους δρόμους μας προστατεύει από ατυχήματα και η καταγραφή των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων επιτρέπει τον εντοπισμό δραστών. Ωστόσο, αν οι επίσημοι φορείς του κοινωνικού ελέγχου απαντούν με περιορισμούς

¹¹² *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 352, 361.

¹¹³ *Μαυριάς* 1982, σελ. 100-101.

¹¹⁴ *Mill* 1965, σελ. 255, 258, 265 όπως αναφέρεται στο *Μαυριάς* 1982, σελ. 42-44.

¹¹⁵ *Λαμπροπούλου* 2001, σελ. 50.

¹¹⁶ *Etzioni* 1999, σελ. 3-4.

ατομικών δικαιωμάτων σε κάθε κοινωνική απειλή, τότε σε λίγο καιρό δεν θα μπορούμε να μιλάμε για ιδιωτική σφαίρα.¹¹⁷

Συνεπώς, το ερώτημα που προκύπτει είναι πώς μπορεί να προστατευθεί το κοινό καλό χωρίς να καταστρατηγούνται ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Μεγάλη σπουδαιότητα έχει να λαμβάνονται μέτρα πρόληψης με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και όχι να περιστέλλονται άμεσα οι ελευθερίες των πολιτών. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αξιολογείται και η σοβαρότητα της απειλής και η καταλληλότητα του μέτρου που θα ληφθεί, ώστε να μην λαμβάνουν χώρα, άσκοπα και αναίτια, περιορισμοί δικαιωμάτων.

Τέλος, απαραίτητη κρίνεται η πραγματοποίηση της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου όπως είναι το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης για να φανεί αν πράγματι συμβάλλει, και σε ποιο βαθμό, στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας.¹¹⁸ Σίγουρα, υπάρχουν κάποια οφέλη. Η παρακολούθηση με κάμερες αμβλύνει την ανασφάλεια των πολιτών και αποτρέπει, σε κάποιο βαθμό, τους δράστες από τη διάπραξη αδικημάτων, αλλά υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος με την προσβολή συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων.¹¹⁹ Επιπλέον, ο άνθρωπος ως εφευρετικό και δημιουργικό ον που είναι βρίσκει, πάντα, τρόπους να καταστήσει ανενεργό τον επίσημο έλεγχο είτε με την εξουδετέρωση του τεχνολογικού εξοπλισμού είτε με την μετατόπιση της παρεκκλίνουσας δράσης σε περιοχή που δεν έχει τοποθετηθεί κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης.¹²⁰

---

¹¹⁷ Etzioni 1999, σελ. 12.

¹¹⁸ Για παράδειγμα, σε έρευνα για τη στάση του κοινού που πραγματοποιήθηκε σε πόλη της Σκωτίας διαπιστώθηκε ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν μειώθηκε με τη χρήση βιντεο-επιτήρησης. Βλ. περισσότερα σε Ζαραφωνίτου 2003, σελ. 90-94.

¹¹⁹ Taylor 2002, σελ. 73-80, Groombridge 2002, σελ. 31-33.

¹²⁰ Marx 2001.

β) Βιομετρικές μέθοδοι και προσωπικά δεδομένα

Στις σύγχρονες κοινωνίες, τα έγγραφα που πιστοποιούν την ταυτότητα ενός ατόμου είναι απαραίτητα για τη διεκπεραίωση πλήθους συναλλαγών και ενεργειών. Η αστυνομική ταυτότητα, το διαβατήριο, το δίπλωμα οδήγησης, η φοιτητική κάρτα και η κάρτα εργασίας είναι ορισμένα από τα αποδεικτικά στοιχεία της ταυτότητας ενός ατόμου.¹²¹ Η επίδειξη κάποιου από αυτά, ανάλογα με την περίπτωση, επιβεβαιώνει το ονοματεπώνυμο και άλλα προσωπικά στοιχεία των ατόμων. Η ύπαρξη και η χρησιμοποίηση των εγγράφων αυτών κρίθηκε αναγκαία καθώς ο υπερπληθυσμός και η μεγάλη κινητικότητα δεν επέτρεπαν την απομνημόνευση του ονόματος ή την ανάμνηση των χαρακτηριστικών του κάθε προσώπου.

Η πρόοδος της τεχνολογίας, πάντως, έχει συνεισφέρει και στην εξέλιξη του τρόπου αναγνώρισης των ατόμων. Σε συνδυασμό, μάλιστα, με ιατρικές καινοτομίες και εφευρέσεις έχει διευκολύνει, σε σημαντικό βαθμό, την αστυνομική και δικαστική έρευνα για την αναγνώριση των εγκληματιών. Η βιομετρία είναι μία μέθοδος ανάλυσης των ανθρωπίνων χαρακτηριστικών, που στην περίπτωση της αναζήτησης παραβατών, έχει ως στόχο την ασφάλεια του συνόλου της κοινωνίας. Βασίζεται στο γεγονός ότι κάποια χαρακτηριστικά των ανθρώπων είναι όχι μόνο μετρήσιμα, αλλά και μοναδικά και, κατ'επέκταση, μπορούν να οδηγήσουν στην πιστοποίηση της ταυτότητας ενός ατόμου.¹²²

Οι βιομετρικές τεχνολογίες απαιτούν και προϋποθέτουν τη φυσική παρουσία του ατόμου για να πραγματοποιήσουν τον έλεγχο της ταυτότητάς του. Άλλωστε, τα ανθρώπινα σώματα τελούσαν και στο παρελθόν υπό ανάλυση, παρακολούθηση και εξέταση καθώς η χρήση ανθρωπομετρικών μεθόδων για την εξέταση των φυσικών

---

¹²¹ Etzioni 1999, σελ. 112.

¹²² Βλ. ό.π., σελ. 115.

γνωρισμάτων των εγκληματιών ήταν συνηθισμένο φαινόμενο τον περασμένο αιώνα.¹²³

Πάντως, σήμερα, το σύστημα αναγνώρισης δακτυλικών αποτυπωμάτων αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο εξακρίβωσης των στοιχείων ενός υπόπτου και έχει εξελιχθεί σε ένα εργαλείο υψηλής τεχνολογίας κατά του εγκλήματος. Το σύγχρονο σύστημα σάρωσης δακτύλου επεξεργάζεται τις μικρολεπτομέρειες και τις διακλαδώσεις του αποτυπώματος του δακτύλου του ατόμου. Τα στοιχεία που προκύπτουν συγκρίνονται με τα στοιχεία της αστυνομικής έρευνας από τον τόπο του εγκλήματος και, με αυτό τον τρόπο, πραγματοποιείται η ταυτοποίηση.¹²⁴

Βέβαια, υπάρχουν και άλλοι τρόποι πιστοποίησης της ταυτότητας ενός ατόμου όπως η μέθοδος που στηρίζεται στη γεωμετρία των δακτύλων ή του χεριού και εκείνη που βασίζεται στην εξέταση της παλάμης.¹²⁵

Οι βιομετρικές τεχνολογίες έχουν ένα ευρύ φάσμα εφαρμογής και επιτρέπουν, μέσα από τη χρήση διαφόρων τεχνικών πιστοποίησης της αυθεντικότητας του ατόμου, όχι μόνο την αναγνώριση, αλλά κατ'επέκταση, και τον έλεγχο κάθε ατόμου.¹²⁶ Έτσι, η αναγνώριση της ίριδας του ματιού ή του προσώπου ενός ατόμου είναι άλλα δύο μέσα που χρησιμοποιούνται, για παράδειγμα, για τον έλεγχο εισόδου και εξόδου των εργαζομένων μίας επιχείρησης.¹²⁷

Το σχήμα, το μέγεθος και η θέση των χαρακτηριστικών του προσώπου είναι ένας άλλος τρόπος αναγνώρισης ενός ατόμου. Ωστόσο, οι αλλαγές που επέρχονται με

¹²³ Lyon 2001, σελ. 70-72, Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου 1984, σελ. 87-93.

¹²⁴ Ωστόσο, αν κατά τη σάρωση ασκείται μεγάλη πίεση από το δάκτυλο ή το χέρι είναι λερωμένο, τότε το αποτέλεσμα δεν θα είναι έγκυρο. Βλ. σχετικά <http://tovima.dolnet.gr>.

¹²⁵ Πρόκειται για τρισδιάστατη εξέταση του μήκους και του πλάτους των δακτύλων καθώς και του σχήματος των αρθρώσεων. Πάντως, οι τεχνικές αυτές εφαρμόζονται, συνήθως, για την αναγνώριση ενός ατόμου – και όχι για την ταυτοποίηση των στοιχείων ενός υπόπτου – και χρησιμοποιούνται, κυρίως, από τραπεζικά ιδρύματα και εταιρίες. Βλ. σχετικά ό.π. <http://tovima.dolnet.gr>.

¹²⁶ Χάιδου 2003, σελ.100.

¹²⁷ Η εικόνα της ίριδας ενός ατόμου υπάρχει κωδικοποιημένη και αποθηκευμένη σε ένα ηλεκτρονικό σύστημα και μόνο κατά την επιβεβαίωση των στοιχείων επιτρέπεται η πρόσβαση του ατόμου στον συγκεκριμένο ελεγχόμενο χώρο. Μάλιστα, η ίριδα του ματιού έχει μοναδική και σύνθετη δομή που παραμένει, εφ'όρου ζωής, σταθερή και αναλλοίωτη. Βλ. σχετικά ό.π. <http://tovima.dolnet.gr>.

την πάροδο του χρόνου (π.χ. ρυτίδες) δημιουργούν πρόβλημα στο ηλεκτρονικό σύστημα αναγνώρισης.¹²⁸ Αλλοιώσεις, όμως, μπορεί να επέλθουν και στη φωνή ενός ατόμου. Συνεπώς, η εξακρίβωση της φωνής από την ένταση, το βάθος και τον τόνο συνιστά μία λιγότερο ασφαλή και ακριβή μέθοδο.¹²⁹

Το ανθρώπινο σώμα, επομένως, διαθέτει πολλά στοιχεία που μπορούν να υποβληθούν σε βιομετρικές μετρήσεις. Οι τεχνικές αναγνώρισης που βρίσκονται υπό εξέλιξη αφορούν στη μυρωδιά του σώματος και στο σχήμα του αυτιού.¹³⁰ Ωστόσο, η ηλεκτρονική καταχώριση και αποθήκευση των προσωπικών στοιχείων των ατόμων, είτε από την αστυνομία είτε από ιδιωτικούς φορείς, ενδεχομένως να μην εξυπηρετεί μόνο το σκοπό της αναγνώρισης της ταυτότητας ενός ατόμου, αλλά να εντάσσεται σε μία συστηματική διαδικασία κατηγοριοποίησης και κατάταξης των ατόμων.¹³¹

Πάντως, οι βιομετρικές τεχνολογίες συντελούν στην αναδιοργάνωση του κοινωνικού ελέγχου αποτελώντας μία νέα διάσταση στην παρακολούθηση του πληθυσμού. Όμως, τα οφέλη από τη χρήση των μεθόδων αυτών είναι, άραγε, μεγαλύτερα από τη σταδιακή απώλεια του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων; Ποιος εγγυάται την προστασία από καταχρήσεις και αυθαίρετες ενέργειες όσων έχουν πρόσβαση στις ηλεκτρονικές πηγές δεδομένων;

Η πολυπλοκότητα, η συνθετότητα, η κινητικότητα και η ταχύτατη εξέλιξη των σύγχρονων κοινωνιών έχει φέρει τα κράτη μπροστά σε ένα αδιέξοδο. Η διακυβέρνηση μίας χώρας στηρίζεται, σχεδόν αποκλειστικά, στη συγκέντρωση και τη διαχείριση ενός τεράστιου όγκου πληροφοριών με αποτέλεσμα η διαφάνεια να

---

¹²⁸ *Wright* 1998.

¹²⁹ <http://tovima.dolnet.gr>.

¹³⁰ Βλ. ό.π..

¹³¹ *Lyon* 2001, σελ. 25.

υπερισχύει του απορρήτου και ο σύγχρονος κοινωνικός έλεγχος να αποδυναμώνει την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.¹³²

γ) DNA και προσωπικά δεδομένα

Ένας τρόπος, ακόμη, με τον οποίο η τεχνολογική και επιστημονική πρόοδος διαπλέκονται με τον κοινωνικό έλεγχο αποτελεί η δυνατότητα συλλογής και ανάλυσης δείγματος του γενετικού υλικού των ατόμων για την εξιχνίαση εγκλημάτων ή για άλλους λόγους, προσωπικούς ή υγείας. Για τη σύνδεση ενός υπόπτου με τη διάπραξη ενός αδικήματος απαραίτητη προϋπόθεση είναι να έχουν ληφθεί από τον τόπο τέλεσης του αδικήματος ίχνη, όπως αίμα ή τρίχες. Επιπλέον, απαραίτητη είναι και η προσεκτική συλλογή και μεταφορά των ευρημάτων αυτών ώστε να μην επέλθουν αλλοιώσεις.¹³³ Ωστόσο, μπορεί η αξιοπιστία της συγκεκριμένης επιστημονικής μεθόδου να μην αμφισβητείται, το αποτέλεσμα, όμως, που προκύπτει δεν μπορεί να μας προσφέρει τη διαβεβαίωση ότι ο δράστης, για παράδειγμα, μίας δολοφονίας δεν ενήργησε με αυτό τον καταδικαστέο τρόπο στα πλαίσια της νόμιμης αυτοάμυνας.

Η διαπίστωση της ταυτότητας ενός ατόμου μέσω του γενετικού του αποτυπώματος προβλέπεται στην ελληνική νομοθεσία με το νόμο 2928/2001 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Το κράτος, κατά κάποιο τρόπο, οφείλει να υιοθετεί και να αφομοιώνει εξελιγμένα επιστημονικά εργαλεία και μεθόδους, ώστε οι φορείς απονομής δικαιοσύνης, μέσα από τη συλλογή αποδεικτικών

---

¹³² Μαυριάς 1982, σελ. 19.

¹³³ Eastel & Eastel 1990, σελ. 3.

στοιχείων που τεκμηριώνουν την ενοχή ή την αθωότητα των ατόμων, να οδηγούνται στην εξιχνίαση εγκληματικών υποθέσεων.¹³⁴

Η αποθήκευση πληροφοριών, αναφορικά με το γενετικό υλικό των ατόμων, προς όφελος της εγκληματολογικής έρευνας, γίνεται σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Καταχωρίζονται, δηλαδή, σε τράπεζες δεδομένων, στοιχεία που αφορούν σε δείγματα γενετικού υλικού που έχουν παρθεί από υπόπτους ή δράστες. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, μάλιστα, ήταν πρωτοπόρες και στον τομέα αυτό.¹³⁵ Επίσης, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ολλανδία, η Αυστρία και η Γερμανία έχουν εγκαταστήσει τέτοιες βάσεις δεδομένων ενώ κάποιες άλλες ευρωπαϊκές χώρες βρίσκονται υπό σκέψη.¹³⁶ Βέβαια, για τη δημιουργία βάσεων γενετικού υλικού απαιτούνται συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις από κάθε ενδιαφερόμενο κράτος.

Ωστόσο, η συγκέντρωση αυτή προσωπικών δεδομένων από μία απλή καταγραφή πληροφοριών μπορεί να μετατραπεί σε ισχυρό μέσο ελέγχου των ατόμων. Τα τελευταία καθίστανται ευάλωτα και απροστάτευτα μπροστά σε μία αυθαίρετη ή λανθασμένη χρησιμοποίηση των προσωπικών τους στοιχείων. Η ηθική και η ευσυνειδησία των αρμοδίων που έχουν πρόσβαση στις ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκής. Η νομική κάλυψη και προστασία είναι επιβεβλημένη σε περιπτώσεις που παραβιάζεται το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων είτε με την αλλοίωση και την παραποίηση τους είτε με τη δημοσιοποίησή τους.

Επιπρόσθετα, ένα καίριο ζήτημα αφορά στον προσδιορισμό των κατηγοριών των αδικημάτων οι δράστες των οποίων θα πρέπει να υποβάλλονται σε εξέταση DNA. Το αδίκημα της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, αλλά και αδικήματα κατά της ζωής, της υγείας και της δημόσιας τάξης είναι εκείνα για τα οποία υπάρχει

---

¹³⁴ Μάλλιος 2001, σελ. 1753-1754.

¹³⁵ Lyon 2001, σελ. 79.

¹³⁶ Wright 1998.

ευρύτερη αποδοχή και συναίνεση, αν και τα ποινικά συστήματα των χωρών της Ευρώπης χαρακτηρίζονται από διαφορές και αποκλίσεις ως προς τις εγκληματοποιήσεις. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία¹³⁷, γενετικό αποτύπωμα πρέπει να λαμβάνεται σε περιπτώσεις ανθρωποκτονίας ή σωματικής βλάβης σε βαθμό κακουργήματος, καθώς και σε εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας.

Το γεγονός ότι η εξέταση του γενετικού υλικού μπορεί να αποτελέσει αποδεικτικό στοιχείο στο δικαστήριο, αναδεικνύει μία άλλη σοβαρή διάσταση του θέματος. Δείγμα γενετικού υλικού πρέπει, άραγε, να λαμβάνεται και χωρίς τη συγκατάθεση του ύποπτου δράστη;¹³⁸ Και, επιπλέον, πόσο καιρό πρέπει να διατηρούνται οι σχετικές πληροφορίες στην ηλεκτρονική τράπεζα δεδομένων;

Ο ελληνικός κώδικας ποινικής δικονομίας και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατοχυρώνουν το τεκμήριο της αθωότητας στα πλαίσια του οποίου κάθε κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να σιωπά, δηλαδή, να αρνείται να απαντήσει στις, εις βάρος του, κατηγορίες. Ωστόσο, η άρνηση του κατηγορουμένου να συναινέσει στη λήψη και ανάλυση του γενετικού του αποτυπώματος ξεπερνάει τα όρια του δικαιώματος της σιωπής. Σύμφωνα με γνωμοδοτήσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όπως απόρρητα προσωπικά έγγραφα μπορούν με δικαστικό ένταλμα να κατασχεθούν, έτσι και δείγμα του γενετικού υλικού των ατόμων μπορεί να ληφθεί, ώστε να ενισχυθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης.¹³⁹

---

¹³⁷ Ν.2928/2001, αρ. 5.

¹³⁸ *Eastel & Eastel* 1990, σελ. 4. Οι συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχει το ενδεχόμενο ένα άτομο να ομολογήσει και να αποδεχθεί την ενοχή για μία εγκληματική πράξη για την οποία, όμως, δεν είναι ο πραγματικός υπαίτιος, με σκοπό να συγκαλύψει και να προφυλάξει τον αληθινό ένοχο. Στην περίπτωση αυτή, η απόκτηση δείγματος γενετικού υλικού χωρίς τη συγκατάθεση του ατόμου, ίσως να έχει μία θετική συμβολή, αλλά και πάλι το ζήτημα του περιορισμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου επανέρχεται στο προσκήνιο.

¹³⁹ *Μάλλιος* 2001, σελ. 1756.

Στις περιπτώσεις που ο κατηγορούμενος δεν συναινεί στην ανάλυση του γενετικού του αποτυπώματος, ο εξαναγκασμός του να συμφωνήσει αποτελεί προσβολή του δικαιώματος της σωματικής και ψυχικής του ακεραιότητας. Ωστόσο, αίρεται το δικαίωμα αυτό όταν η βλάβη από την καταναγκαστική συμμετοχή του ατόμου σε μία τέτοια διαδικασία είναι μικρότερη από τη διακινδύνευση και την προσβολή άλλων εννόμων αγαθών (αρχή της αναλογικότητας).¹⁴⁰

Αναφορικά με την χρονική διάρκεια των καταχωρήσεων των προσωπικών δεδομένων σε ηλεκτρονικά αρχεία και τη διατήρηση του βιολογικού υλικού, ο ελληνικός νόμος προβλέπει ότι τα δείγματα DNA που έχουν ληφθεί θα πρέπει να καταστρέφονται άμεσα, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, το ίδιο και τα σχετικά δεδομένα.¹⁴¹

Ωστόσο, οι αοριστίες και οι ανακρίβειες είναι και σε αυτό το νόμο εμφανείς αφήνοντας περιθώρια αυθαιρεσίας στους ιθύνοντες. Εκτός από τη σωματική και ψυχική υγεία των ατόμων, προσβάλλεται και το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής καθώς τα στοιχεία που προκύπτουν από την ανάλυση του DNA ανήκουν στη σφαίρα της προσωπικής ζωής του ατόμου και, επιπρόσθετα, αποτελούν και στοιχείο της προσωπικότητάς του.

Ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια έχει κλονιστεί και το ηλεκτρονικό «φακέλωμα» των πολιτών αποτελεί, πλέον, αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα.¹⁴² Το κράτος, πάντοτε, είχε το προνόμιο – αλλά και την εξουσία και, κατά κάποιο τρόπο, το δικαίωμα – να διατηρεί αρχεία με πληροφορίες που αφορούσαν στα προσωπικά δεδομένα των μελών του. Η ραγδαία ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, ωστόσο, εφοδίασε τους επίσημους φορείς με περισσότερες δυνατότητες ελέγχου του πληθυσμού.

---

¹⁴⁰ Μάλλιος 2001, σελ. 1757-1758.

¹⁴¹ Βλ. ό.π., σελ. 1764.

¹⁴² Μαυριάς 1982, σελ. 168.

Η σταδιακή επέκταση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου σε ολόκληρο τον πληθυσμό και η τάση της επικράτησης του δόγματος της απόλυτης διαφάνειας εκφράζονται και αποτυπώνονται μέσα από το προτεινόμενο εγχείρημα της συλλογής δείγματος γενετικού υλικού από το σύνολο των μελών μίας κοινωνίας. Ήδη, στην Αγγλία, λειτουργεί από το 1987 μία ανάλογη τράπεζα ως μέτρο προληπτικό του εγκλήματος.¹⁴³

Βέβαια, γενικότερα, ως σκοπός της ηλεκτρονικής παρακολούθησης και της ηλεκτρονικής καταχώρησης προσωπικών δεδομένων εξαγγέλλεται η προστασία του δημόσιου συμφέροντος. Ωστόσο, επιδιωκόμενος στόχος – που ποτέ δεν δηλώνεται ρητά- είναι ο έλεγχος και η χειραγώγηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και η ταξινόμηση των ατόμων σε κατηγορίες ανάλογα με το προφίλ τους, τη φερεγγυότητα ή την επικινδυνότητά τους.

Απόρροια της κατηγοριοποίησης αυτής αποτελεί ο κοινωνικός αποκλεισμός ατόμων. Διότι η ροή και η διοχέτευση προσωπικών πληροφοριών σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς απογυμνώνει το άτομο από κάθε ασπίδα προστασίας και διαφύλαξης της ιδιωτικότητάς του και του δικαιώματός του να αυτοκαθορίζεται ως ελεύθερη προσωπικότητα. Γιατί χωρίς ιδιωτικότητα καμία κοινωνία δεν είναι ελεύθερη.¹⁴⁴

Εκτός από τις τράπεζες δεδομένων με στοιχεία από την ανάλυση του γενετικού υλικού των ατόμων, διάφοροι φορείς και υπηρεσίες διατηρούν ηλεκτρονικά αρχεία με προσωπικά δεδομένα ατόμων τα οποία τα διαχειρίζονται ανάλογα με τα συμφέροντά τους. Για παράδειγμα, η διοχέτευση σε ασφαλιστικές εταιρίες

---

¹⁴³ Μάλλιος 2001, σελ. 1767.

¹⁴⁴ Etzioni 1999, σελ. 1.

απόρρητων ιατρικών πληροφοριών έχει στερήσει από άτομα σημαντικές παροχές στον τομέα της ασφάλισης της υγείας.¹⁴⁵

Συνεπώς, μπορεί η διασύνδεση των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου με τη σύγχρονη τεχνολογία να είναι ορατή, ωστόσο, αδιαφανείς και απόκρυφες παραμένουν οι βαθύτερες σκοπιμότητες αυτής της αναπόφευκτης, αλλά και απαραίτητης, ως ένα βαθμό, διαπλοκής. Θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα παραβιάζονται με πρόσχημα τη δημόσια ασφάλεια. Οι άνθρωποι αποδέχονται να καταρρίψουν το φρούριο της ιδιωτικότητάς τους γιατί έχουν πεισθεί ότι μόνο με τον τρόπο αυτό το κράτος μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλειά τους.

Βέβαια, η επικύρωση αυτή των κρατικών ενεργειών από τους πολίτες στηρίζεται στην καλλιέργεια της πεποίθησης ότι η κοινωνία απειλείται – και μάλιστα από τα ίδια της τα μέλη – με αποτέλεσμα όλοι να θεωρούνται εν δυνάμει ύποπτοι και, επομένως, όποιος αντιστέκεται και αρνείται να βρεθεί κάτω από το μικροσκόπιο των επίσημων αρχών, να αναγορεύεται σε «εχθρό» της κοινωνίας και να στιγματίζεται ως «επικίνδυνος».

Λόγος, όμως, για τα σενάρια εσωτερικής κοινωνικής απειλής που διογκώνουν την ανασφάλεια των πολιτών και επιτρέπουν την διεύρυνση, αλλά και την αυστηροποίηση, του κοινωνικού ελέγχου θα γίνει στο τρίτο και τελευταίο μέρος της παρούσας μελέτης. Προηγείται η αναφορά στην κατασταλτική παράμετρο του κοινωνικού ελέγχου καθώς και στον σωφρονιστικό μηχανισμό ώστε να εξετασθεί η επίδραση της τεχνολογίας και στα δύο αυτά επίπεδα.

---

¹⁴⁵ Etzioni 1999, σελ. 139-150. Να σημειωθεί, βέβαια, πως η διατήρηση ηλεκτρονικών ιατρικών αρχείων εξυπηρετεί τη δημόσια ασφάλεια προωθώντας την ποιότητα και την προστασία της δημόσιας υγείας.

2) Η κατασταλτική όψη του κοινωνικού ελέγχου και ο ρόλος της αστυνομίας

Αν και τα προληπτικά μέτρα αντιμετώπισης του εγκλήματος θα έπρεπε να έχουν, κυρίως, κοινωνικό χαρακτήρα και, γενικότερα, να επιδιώκουν τη βελτίωση των προβληματικών συνθηκών μίας κοινωνίας καθώς και την εξουδετέρωση των παραγόντων που παρακινούν τα άτομα στην εγκληματική δράση, είδαμε πως με τις νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου που προαναφέρθηκαν όχι μόνο δεν ρυθμίζονται οι κοινωνικές δυσλειτουργίες, αλλά παράγονται νέες παρενέργειες όπως η παραβίαση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, ο προληπτικός σωματικός έλεγχος και ο έλεγχος των αποσκευών που διενεργείται στους χώρους των αεροδρομίων προσβάλλει την αξιοπρέπεια των ανθρώπων.

Οι περιορισμοί δικαιωμάτων σε προληπτική βάση μπορεί να είναι γνώρισμα των μοντέρνων καιρών, ωστόσο, ο μη σεβασμός τους και η έλλειψη προστασίας τους συνόδευε, ανέκαθεν, την επίσημη κατασταλτική πολιτική. Η αστυνομία είναι επιφορτισμένη με καθήκοντα και αρμοδιότητες που εμπίπτουν και στους δύο τομείς της αντεγκληματικής πολιτικής. Κατ'επέκταση, η στάση της απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα διαμορφώνει, σε σημαντικό βαθμό, τα όρια και το χαρακτήρα των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου.

Ως αρμόδια να διαλευκάνει τις εγκληματικές υποθέσεις, η αστυνομία έχει την ευθύνη να κινήσει τις διαδικασίες της ανάκρισης.¹⁴⁶ Ωστόσο, έχουν αναφερθεί περιπτώσεις κακομεταχείρισης των υπόπτων καθώς και κατάρριψης του τεκμηρίου της αθωότητας των κατηγορουμένων.

Η χρήση σύγχρονων τεχνικών μέσων στο ανακριτικό στάδιο έχει συντελέσει στη διάπραξη περισσότερων παραβιάσεων συνταγματικά κατοχυρωμένων

---

¹⁴⁶ Στο στάδιο της ανακριτικής περιλαμβάνεται η εξέταση των υπόπτων, η εξακρίβωση των στοιχείων της ταυτότητας τους κ.α. Βλ. σχετικά Φαρσεδάκης 1984, σελ. 23-33, 63-67.

δικαιωμάτων. Η αναζήτηση της αλήθειας, αναφορικά με την ενοχή για μία παράνομη πράξη, δεν μπορεί, στη σύγχρονη εποχή της τεχνολογίας και της πληροφορικής, να αναχαιτισθεί ούτε από το απόρρητο της ιδιωτικής ζωής ούτε από την προστασία της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας των ατόμων.¹⁴⁷ Η μαγνητοφώνηση και μαγνητοσκόπηση με συσκευές εικόνας και ήχου και η λήψη δείγματος γενετικού υλικού χωρίς τη συναίνεση των ατόμων δικαιολογείται πάντοτε στη βάση της προστασίας του κοινωνικού συνόλου και της διαφύλαξης της εσωτερικής τάξης και δημόσιας ασφάλειας.¹⁴⁸

Γενικότερα, η τεχνολογική εξέλιξη υποστηρίζει, σήμερα, τις ενέργειες των αστυνομικών – και όχι μόνο – υπηρεσιών για την καταπολέμηση του εγκλήματος. Τα σύγχρονα κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να έχουν στη διάθεσή τους τεχνολογικό εξοπλισμό ανάλογων δυνατοτήτων με εκείνον που διαθέτουν οι εγκληματικές οργανώσεις οι οποίες πάντα προπορεύονται στην απόκτηση και χρήση των νέων επιτευγμάτων της σύγχρονης τεχνολογίας.¹⁴⁹ Οι αρμόδιοι φορείς φαίνεται πως έχουν στη διάθεση τους τον απαιτούμενο τεχνολογικό «εξοπλισμό», τόσο για να αποτρέψουν την τέλεση ενός αδικήματος, όσο και για να εντοπίσουν και να συλλάβουν τον εκάστοτε υπαίτιο. Άλλωστε, κατά τη δεκαετία του 1990, πολλές ήταν οι κυβερνήσεις εκείνες που δαπάνησαν τεράστια ποσά στην έρευνα και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για να ενισχύσουν την αστυνομική, και όχι μόνο, δύναμή τους.¹⁵⁰

Μέσα από την πληθώρα των διαθέσιμων τεχνολογικών μέσων, πιο διαδεδομένη είναι η χρήση ανιχνευτών εκρηκτικών υλών και ναρκωτικών ουσιών. Για την ακινητοποίηση του δράστη, οι χειροπέδες και τα όπλα, που ανήκουν στο βασικό εξοπλισμό ενός αστυνομικού, μοιάζουν αναχρονιστικά μπροστά σε ένα

---

¹⁴⁷ Αλεξιάδης 1990, σελ. 40.

¹⁴⁸ Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 378.

¹⁴⁹ Grabosky 1998α, 1-4.

¹⁵⁰ Wright 1998.

πλήθος άλλων μέσων που η τεχνολογική εξέλιξη παρέχει.¹⁵¹ Ειδικοί αερόσακοι τοποθετούνται στα οχήματα της αστυνομίας συμβάλλοντας στην ασφαλή μεταφορά του συλληφθέντα και εμποδίζοντας την απόδρασή του. Κολλητικές ουσίες ή υγρά κατά της κίνησης διαχέονται στο περιβάλλον επιδρώντας στις αισθήσεις του δράστη. Κινητές πηγές φωτός αποπροσανατολίζουν το δράστη ενώ τα δακρυγόνα προκαλούν κάποιο βαθμό ανικανότητας όπως και η διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος.¹⁵²

Η χρήση αρκετών από τις προαναφερθείσες μεθόδους παρατηρείται, κυρίως, στο Ηνωμένο Βασίλειο, μέσα στο πλαίσιο της διατήρησης της δημόσιας τάξης. Η πολιτική αυτή ελέγχου του εγκλήματος προσδιορίζεται και απορρέει, στη χώρα αυτή, από την στρατιωτικοποίηση της αστυνόμευσης. Πολλές από τις τεχνικές που χρησιμοποιεί, σήμερα, η αστυνομία είχαν, αρχικά, υιοθετηθεί για να ενισχύσουν τον στρατιωτικό εξοπλισμό.¹⁵³

Από τη χρήση, ωστόσο, των παραπάνω μεθόδων απορρέουν και κάποιοι κίνδυνοι. Η αλόγιστη, συνεχής αλλά, ενδεχομένως, και κακή ή αυθαίρετη χρήση μπορούν να επιφέρουν σοβαρές συνέπειες στα ίδια τα άτομα όπως η πρόκληση κάποιας σωματικής βλάβης ή άλλων προβλημάτων υγείας. Επιπλέον, υπάρχει ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθούν επιλεκτικά εις βάρος μεμονωμένων και μειονεκτικών πληθυσμιακών ομάδων, καθώς και να προκαλέσουν τραυματισμούς ή ακόμη και θάνατο σε αθώους πολίτες. Συνεπώς, το δημοκρατικό πλαίσιο μίας κοινωνίας φαίνεται πως δεν μπορεί να αποτρέψει τον περιορισμό των δικαιωμάτων των πολιτών και να εξασφαλίσει την ισότιμη μεταχείριση όλων των ανθρώπων.

---

¹⁵¹ *Grabosky* 1998α.

¹⁵² *Wright* 1998.

¹⁵³ Βλ. ό.π..

3) Η αστυνομική συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Από τη δεκαετία του 1990, κυρίως, έχει αρχίσει να διαφαίνεται, έντονα, μία προσπάθεια των ευρωπαϊκών χωρών να συνεργαστούν ώστε να επιτύχουν την καταστολή σοβαρών μορφών εγκλημάτων. Η σταδιακή κατάργηση των συνοριακών ελέγχων, αλλά και η απειλή της τρομοκρατίας (ιδίως μετά την επίθεση στους δίδυμους πύργους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001) έχουν συσπειρώσει τους μηχανισμούς καταστολής του εγκλήματος των κρατών-μελών της Ευρώπης και έχουν οδηγήσει στην υπογραφή διεθνών συμβάσεων, αλλά και στη σύσταση διεθνικών κατασταλτικών μηχανισμών.

Απόπειρες συνεργασίας των αστυνομικών αρχών, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είχαν επιχειρηθεί και παλαιότερα.¹⁵⁴ Το γεγονός ότι το έγκλημα είχε πάψει να έχει σύνορα, είχε αναγάγει τη διεθνοποίηση της αστυνομικής συνεργασίας όχι μόνο σε αναπόφευκτη αλλά και σε αναγκαία. Ωστόσο, υπήρχαν αρκετές δυσκολίες, καθώς οι ποινικές διατάξεις των κρατών-μελών δεν ήταν εναρμονισμένες και, κατ'επέκταση, υπήρχαν αποκλίσεις στις μεθόδους και τις πρακτικές που εφαρμόζε κάθε εθνικό αστυνομικό σώμα.¹⁵⁵

Παρόλα αυτά, η τεχνολογική πρόοδος έχει συμβάλλει σημαντικά στη διευκόλυνση της αστυνομικής συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών. Ήδη από τον 19^ο αιώνα είχαν προωθηθεί τα πρώτα συστήματα ανταλλαγής πληροφοριών και τα αστυνομικά τμήματα διατηρούσαν δελτία με στοιχεία για τους καταζητούμενους

¹⁵⁴ Η ιδέα της συνεργασίας άρχισε να διαδίδεται μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο καθώς είχε παρατηρηθεί αύξηση των επιπέδων εγκληματικότητας. Μάλιστα, η οργάνωση συνεδρίων όδευε προς την κατεύθυνση του σχηματισμού μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής σε κρίσιμα ζητήματα. Ήταν η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου που σηματοδότησε την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας με κοινό άξονα των ευρωπαϊκών χωρών την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Βλ. σχετικά *Deflem* 2002, σελ. 455-456.

¹⁵⁵ Καίριας σημασίας είναι το θέμα της πολιτισμικής διαφορετικότητας των χωρών που οδηγεί και σε διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης του εγκλήματος μέσα από τα αντίστοιχα εθνικά ποινικά συστήματα. Για μία αποτελεσματική συνεργασία απαραίτητη είναι η αμοιβαία γνώση των κανόνων και των τακτικών κάθε αστυνομικής δύναμης. Βλ. σχετικά *Heberton & Thomas* 1995, σελ.38.

υπόπτους. Η ανταλλαγή των πληροφοριών γινόταν, αρχικά, τηλεφωνικά ή τηλεγραφικά, ενώ μέσα στις αρχές του επόμενου αιώνα είχε καθιερωθεί και η φωτογραφική αναγνώριση των υπόπτων, αλλά και ένα σύστημα αναγνώρισης των δακτυλικών τους αποτυπωμάτων.¹⁵⁶

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα έχει σημειωθεί μία εντατικοποίηση της πολεμικής του διασυνοριακού εγκλήματος. Το οργανωμένο έγκλημα βρίσκεται στο επίκεντρο και κάθε διεθνής οργανισμός επιχειρεί να συμβάλλει στην καταπολέμησή του. Οι παραδοσιακές τεχνικές έρευνας αποδεικνύονται ανεπαρκείς, καθώς ο χαρακτήρας του εγκλήματος έχει, πλέον, αλλάξει.¹⁵⁷ Η χρήση κοριού, κρυφής κάμερας ή ακόμα και δορυφόρου για την καταγραφή των υπόπτων ή παράνομων δραστηριοτήτων είναι κάποια από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας που η αστυνομία έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει για την καταστολή του εγκλήματος.¹⁵⁸

Πριν από την ευρωπαϊκή ενοποίηση, στα σύνορα των χωρών παρατηρούνταν, ήδη, ένα είδος άτυπης συνεργασίας. Το ομαδικό πνεύμα των συναδέλφων αστυνομικών, αλλά και ο κοινός τρόπος ζωής στις συνοριακές περιοχές επέτρεπε την άτυπη ανταλλαγή πληροφοριών μέσα σε ένα πλαίσιο εχεμύθειας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης.¹⁵⁹

Με την οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης, επήλθαν πολλές αλλαγές στο επίπεδο της επίσημης κρατικής πολιτικής των χωρών-μελών. Αρχικά, αποφασίστηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στον ενδο-κοινοτικό χώρο. Με την

---

¹⁵⁶ Deflem 2002, σελ. 456-459.

¹⁵⁷ Για παράδειγμα, η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών είναι σύνηθες να μην καταγγέλλεται γιατί είναι ένα έγκλημα χωρίς θύμα. Η αστυνομία, συνεπώς, δεν έχει τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία για να εξιχνιάσει ανάλογες υποθέσεις. Για το λόγο αυτό στηρίζεται σε σύγχρονα τεχνικά μέσα που επιτρέπουν την παρακολούθηση υπόπτων και την καταγραφή στοιχείων. Βλ. σχετικά Joubert & Bevers 1996, σελ. 25.

¹⁵⁸ Βλ. ό.π., σελ. 128.

¹⁵⁹ Βλ. ό.π., σελ. 27, 444.

υπογραφή της συνθήκης του Άμστερνταμ τίθεται ένας νέος στόχος. Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης που θα διασφάλιζε την ελεύθερη κυκλοφορία όλων των προσώπων. Το όραμα της δημιουργίας της «Ευρώπης των πολιτών» στηριζόταν στην «κατάργηση των συνοριακών ελέγχων και την εισαγωγή ενός κοινού διαβατηρίου».¹⁶⁰ Όλες αυτές οι ιστορικές εξελίξεις οδήγησαν στην πιο πολυσυζητημένη και διαφορούμενη συνθήκη του Schengen.

α) Οι συμφωνίες του Schengen

Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου, χωρίς εσωτερικά σύνορα, που θα διασφάλιζε, πλήρως, την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, που διαμένουν νόμιμα σε μία χώρα-μέλος, επιτεύχθηκε με την υπογραφή της πρώτης συμφωνίας του Schengen, καθώς και με τη συμπληρωματική σύμβαση της εφαρμογής της Συμφωνίας του Schengen. Στις 14/6/1985, το Βέλγιο, οι Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία και η Γερμανία επικύρωσαν τη συμφωνία για την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα. Η συνθήκη τίθεται σε εφαρμογή 10 χρόνια αργότερα ενώ, ήδη, από το 1992, η Ελλάδα μαζί με άλλες ευρωπαϊκές χώρες μετέχουν στη συμφωνία αυτή.¹⁶¹

Το σύστημα Schengen δημιουργεί έναν χώρο ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, μεταφορών και εμπορευμάτων, καταργώντας όλους τους ελέγχους στα κοινά εσωτερικά σύνορα και μετατοπίζοντάς τους στα εξωτερικά σύνορα των χωρών. Απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται η αποδοχή της εναρμόνισης ορισμένων

---

¹⁶⁰ Παπαγιάννης 2001, σελ. 38, 72.

¹⁶¹ Σακελλάριος 1995, σελ. 23. Ένα πρώτο εγχείρημα συνεργασίας ανάμεσα σε Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο για την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και την αμοιβαία νομική στήριξη σε θέματα εγκληματικότητας είχε λάβει χώρα το 1962, ύστερα από διαβουλεύσεις ετών, με την υπογραφή της Συνθήκης Benelux. Η Γερμανία και η Γαλλία προσχώρησαν αργότερα με την τελική υπογραφή της Συνθήκης του Schengen. Βλ. σχετικά Joubert & Bevers 1996, σελ. 32.

νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων από τα κράτη-μέλη, καθώς και η υιοθέτηση κάποιων συμπληρωματικών μέτρων για τη διαφύλαξη της ασφάλειας και την παρεμπόδιση της παράνομης μετανάστευσης από υπηκόους χωρών που δεν είναι μέλη των ευρωπαϊκών κοινοτήτων.¹⁶²

Τα κράτη-μέλη αναγνωρίζουν πως, με την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα ελλοχεύει ο κίνδυνος της ελεύθερης κυκλοφορίας εγκληματιών. Για το λόγο αυτό, επιδιώκεται η επίτευξη μίας δια-κρατικής αστυνομικής συνεργασίας ως αντιστάθμισμα στο έλλειμμα της ασφάλειας που έχει δημιουργηθεί.¹⁶³

Η Συμφωνία Schengen υποχρεώνει τα Συμβαλλόμενα Μέρη να παρέχουν αμοιβαία συνδρομή και στήριξη στις αστυνομικές υπηρεσίες τους ώστε οι έρευνες για εγκληματικές πράξεις να είναι αποτελεσματικές. Με τη συμφωνία εξασφαλίζεται η διασυνοριακή παρακολούθηση, καθώς και η καταδίωξη ατόμων που θεωρούνται υπαίτια για τη διάπραξη αδικημάτων συγκεκριμένων κατηγοριών (π.χ. ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, δουλεμπόριο κλπ.). Επιπλέον, η καταστολή της εγκληματικότητας στον τομέα των ναρκωτικών καθώς και της διακίνησης πυροβόλων όπλων και πυρομαχικών, τίθεται σε μία νέα κοινή βάση συνεργασίας των αρμοδίων φορέων ενώ ρυθμίζεται και η δικαστική συνεργασία των χωρών-μελών.¹⁶⁴

Πάντως, η ταχεία και έγκαιρη διαβίβαση και ανταλλαγή πληροφοριακού υλικού σε ηλεκτρονική βάση, η επέκταση των συχνοτήτων στις παραμεθόριες περιοχές, καθώς και η αγορά εξοπλισμού επικοινωνιών ώστε να δημιουργηθούν τυποποιημένα και συμβατικά συστήματα επικοινωνίας είναι κάποιες σύγχρονες τεχνολογικές παροχές που διευκολύνουν την αστυνομική αλλά και τελωνειακή

---

¹⁶² Σακελλάριος 1995, σελ. 28, Παπαγιάννης 2001, σελ. 101.

¹⁶³ Βλ. ό.π. Σακελλάριος.

¹⁶⁴ Βλ. ό.π., σελ. 49-58 και επίσης βλ. ό.π. Παπαγιάννης, σελ. 229.

συνεργασία.¹⁶⁵ Είναι φανερό ότι, για την καταπολέμηση του σύγχρονου και διασυνοριακού εγκλήματος, οι αστυνομικές αρχές κάνουν χρήση συστημάτων ηλεκτρονικής καταχώρισης προσωπικών δεδομένων, καθώς και υψηλής τεχνολογίας τεχνικών μέσων και μηχανημάτων για οπτική ή ακουστική παρακολούθηση.¹⁶⁶

Ωστόσο, η διακρατική συνεργασία στο επίπεδο της καταστολής δημιουργεί μία υπερκρατική βαθμίδα κοινωνικού ελέγχου που, αν και στηρίζεται στην ανταλλαγή των πληροφοριών για την αντιμετώπιση των εγκληματικών ενεργειών, υποβαθμίζει την ισχύ κάθε κράτους στον τομέα της διαμόρφωσης της αντεγκληματικής πολιτικής και εστιάζει στην προάσπιση της ευρωπαϊκής τάξης και ασφάλειας.¹⁶⁷

β) Το Σύστημα Πληροφοριών του Schengen

Η εξέλιξη της τεχνολογίας, αδιαμφισβήτητα, έχει συμβάλλει στην «αποεδαφικοποίηση του κοινωνικού ελέγχου»¹⁶⁸. Μέσα από τη συμφωνία του Schengen έχει προβλεφθεί η δημιουργία ενός κοινού ηλεκτρονικού συστήματος πληροφοριών στο οποίο θα καταχωρίζονται στοιχεία για πρόσωπα και αντικείμενα διευκολύνοντας τους αστυνομικούς και τελωνειακούς ελέγχους. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη έχουν τη δυνατότητα μέσω μίας αυτοματοποιημένης διαδικασίας υποβολής ερωτημάτων να λαμβάνουν πληροφορίες για ύποπτα ή καταζητούμενα άτομα, καθώς και για κλεμμένα αντικείμενα.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Σακελλάριος 1995, σελ. 67.

¹⁶⁶ Heberton & Thomas 1995, σελ. 169.

¹⁶⁷ Νικολόπουλος 2005, σελ. 323-332.

¹⁶⁸ Robert 2000, σελ. 215-235 όπως αναφέρεται σε Νικολόπουλος 2005, σελ. 323-332.

¹⁶⁹ Το σύστημα πληροφοριών του Schengen αποτελείται από δύο τμήματα: το κεντρικό σύστημα και τα εθνικά συστήματα. Τα τελευταία δεν μπορούν απευθείας να ανταλλάσσουν μεταξύ τους πληροφορίες αλλά μέσω της πρόσβασής τους στο αρχείο δεδομένων του κεντρικού συστήματος. Βλ. σχετικά ό.π. Σακελλάριος, σελ. 97-98.

Στόχο της δημιουργίας του αποτελεί η προστασία της ασφάλειας των επικρατειών των Συμβαλλομένων Μερών. Οι πληροφορίες και τα στοιχεία που καταχωρίζονται πρέπει να εξυπηρετούν το σκοπό αυτό. Ειδικότερα, συλλέγονται και αποθηκεύονται στοιχεία που αφορούν σε καταζητούμενα πρόσωπα¹⁷⁰, σε αλλοδαπούς που θεωρούνται επικίνδυνοι για την εθνική ασφάλεια, σε πρόσωπα-μάρτυρες αδικημάτων, καθώς και σε οχήματα ή αντικείμενα που αναζητούνται.

Αναφορικά με τη χρονική διάρκεια των καταχωρήσεων, τα κράτη-μέλη μπορούν να διατηρούν τα στοιχεία στο αρχείο δεδομένων του κάθε εθνικού συστήματος πληροφοριών για όσο διάστημα χρειάζεται έως ότου εξυπηρετηθεί ο στόχος της συγκεκριμένης καταχώρησης. Ωστόσο, τρία χρόνια μετά την αρχική εγγραφή πρέπει να επανεξετάζεται η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα της διατήρησης ενός αρχείου. Επιπλέον, οι πληροφορίες μπορούν να τροποποιούνται, να διορθώνονται ή να διαγράφονται ανάλογα με την εξέλιξη των ερευνών.¹⁷¹

Όργανα ελέγχου της λειτουργίας του συστήματος πληροφοριών του Schengen υπάρχουν (η Κοινή Αρχή Ελέγχου και η Εκτελεστική Επιτροπή) και τα άτομα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δεδομένα που τα αφορούν, αλλά το δικαίωμα της προστασίας του ιδιωτικού απορρήτου δέχεται διαρκείς προσβολές. Οι καταχωρήσεις προσωπικών στοιχείων αλλά και οι διακριτικές παρακολουθήσεις στα σύνορα πραγματοποιούνται όχι με τη μορφή κυρώσεων για εγκληματικές πράξεις, αλλά ως μέτρα που στηρίζονται σε υποψίες για ενδεχόμενη εκδήλωση επικίνδυνης συμπεριφοράς.¹⁷² Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι με τη Συνθήκη του Schengen επιτρέπεται η παρακολούθηση όχι μόνο ενός ατόμου που θεωρείται ύποπτο για τη

---

¹⁷⁰ Στην κατηγορία των προσώπων καταχωρίζονται στοιχεία όπως το όνομα και το επώνυμο, τα φυσικά χαρακτηριστικά, η ημερομηνία και ο τόπος γέννησης, το φύλο, η ιθαγένεια, καθώς, επίσης, σημειώνεται αν κάποιος είναι βίαιος ή οπλισμένος ενώ αναφέρεται και ο λόγος της σήμανσης αλλά και η στάση που ενδείκνυται να τηρηθεί. Βλ. σχετικά *Σακελλάριος* 1995, σελ. 97-98.

¹⁷¹ Βλ. ό.π., σελ. 121.

¹⁷² *Παρασκευόπουλος* 1999, σελ. 619.

διάπραξη μίας παράνομης πράξης, αλλά και κάθε ανθρώπου που εικάζεται ότι προετοιμάζει εγκληματική επίθεση στο άμεσο μέλλον, καθώς και όλων των υπολοίπων προσώπων με τα οποία έρχεται σε επαφή.¹⁷³

Η πολιτική αυτή επιλογή περιστέλλει, με συγκεκριμένο τρόπο, θεμελιώδεις ελευθερίες ατόμων, καθώς τα τοποθετεί μέσα στο αόρατο δίκτυο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου χωρίς να έχει διαμορφωθεί κάποια κατηγορία εις βάρος τους. Μάλιστα, η εμπλοκή τους στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης ως υπόπτους, και όχι ως κατηγορουμένους, δεν τους επιτρέπει να απολαμβάνουν και το δικαίωμα του τεκμηρίου της αθωότητας.

Θα υποστηρίζαμε, στο σημείο αυτό, πως το σύστημα πληροφοριών του Schengen αποτελεί τμήμα της νέας κοινωνικής τάξης πραγμάτων που απαιτεί επιτήρηση όλων των ανθρώπων και καταγραφή στοιχείων που ανήκουν στη σφαίρα των προσωπικών τους δεδομένων. Οι αστυνομικές υπηρεσίες και οι διεθνείς αστυνομικοί οργανισμοί χρησιμοποιούν στην έρευνα του εγκλήματος την τεχνική της ανταλλαγής πληροφοριών εγείροντας νομικά ζητήματα για την παροχή εγγυήσεων αναφορικά με την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων όπως η προστασία του απορρήτου των προσωπικών τους δεδομένων. Αξιοσημείωτο είναι ότι η προστασία των πολιτών από αυθαίρετες ενέργειες ή αποφάσεις και από κακή χρήση των προσωπικών τους στοιχείων δε διασφαλίζεται με δικαστικά μέσα. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν υπόκεινται σε κανέναν δικαστικό έλεγχο. Η έλλειψη ενός ανεξάρτητου και δημοκρατικού ελεγκτικού σώματος έχει επιπτώσεις στην ιδιωτική ζωή των ατόμων επιτρέποντας την καταστρατήγηση κατοχυρωμένων ελευθεριών, μέσα από την καταχρηστική παρέμβαση στη σφαίρα της ιδιωτικότητάς τους.¹⁷⁴

---

¹⁷³ Για προδραστική παρακολούθηση βλ. σχετικά *Joubert & Bevers* 1996, σελ. 130-131.

¹⁷⁴ Βλ. ό.π., σελ. 36. Μάλιστα, παρά τις ανησυχίες αυτές, οι προσπάθειες εντατικοποίησης της συλλογής προσωπικών στοιχείων διαφαίνονται και από την ανάπτυξη ενός νέου συστήματος πληροφοριών του Schengen δεύτερης γενιάς, η δημιουργία του οποίου κρίθηκε αναγκαία, καθώς ο

Οι εγγυήσεις που παρέχονται για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων, και ιδίως εκείνων που ανήκουν σε μειονεκτικές κοινωνικές ομάδες, όπως οι αλλοδαποί, παραμένουν σε ένα επίπεδο θεωρητικό και μη εφαρμόσιμο. Η ισότητα της μεταχείρισης που εξαγγέλλεται από εθνικά και διεθνή κείμενα δεν γίνεται σεβαστή από τους ίδιους τους πρεσβευτές της που, συχνά, ακολουθούν μία τακτική επιλεκτικής αντιμετώπισης των ατόμων αφήνοντας ανυπεράσπιστες τις πιο μειονεκτικές πληθυσμιακές ομάδες που αποτελούν και τους «συνήθεις» υπόπτους.¹⁷⁵

γ) Europol

Εκτός από την ευρωπαϊκή αστυνομική συνεργασία που δρομολογήθηκε και επισημοποιήθηκε με τη Συμφωνία του Schengen, η κοινή στρατηγική των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην καταπολέμηση του εγκλήματος επισφραγίζεται και με την ίδρυση μίας «Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας» που προτάθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Η Europol¹⁷⁶, τον Ιούλιο του 1999 ανέλαβε τα καθήκοντά της και ξεκίνησε τη δράση της προς την κατεύθυνση μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής και μίας κοινής πολιτικής ασφαλείας από την πλευρά των συμμετεχόντων.¹⁷⁷ Προτεραιότητες των αρμοδίων αρχών των κρατών-μελών αποτελούν η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της παράνομης διακίνησης

αριθμός των Συμβαλλομένων Μερών έχει αυξηθεί. Επιπρόσθετα, το σύστημα αυτό μπορεί να επωφεληθεί και από τις πιο πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις και να συνεισφέρει πιο αποτελεσματικά στο έργο των αρχών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και άλλων μορφών εγκλημάτων. Βλ. σχετικά europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/133020.htm.

¹⁷⁵ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 376.

¹⁷⁶ Η Europol ακολούθησε το μοντέλο της Interpol που ιδρύθηκε στη Βιέννη το 1923 και στόχευε στην ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αστυνομικών σωμάτων, σε διεθνές επίπεδο, εγκαθιδρύοντας ένα κοινό πλαίσιο δράσης στον άξονα της πρόληψης και της καταστολής του εγκλήματος. Στις αρμοδιότητες της Interpol δεν συγκαταλέγονται ανακρίσεις ή επεμβάσεις. Ο ρόλος της είναι, κυρίως, υποστηρικτικός σε θέματα τεχνικής βοήθειας, έρευνας και επικοινωνίας των αστυνομικών δυνάμεων. Βλ. σχετικά *Joubert & Bevers* 1996, σελ. 29 και βλ. επίσης *Deflem* 2002.

¹⁷⁷ Βλ. ό.π. *Joubert & Bevers*, σελ.39 και επίσης *Παπαγιάννης* 2001, σελ. 258.

ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, της παράνομης μετανάστευσης, της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και του οικονομικού και ηλεκτρονικού εγκλήματος.

Στην περίπτωση της Europol, η συνεργασία των αρμοδίων αρχών κάθε κράτους-μέλους πραγματοποιείται μέσω της χρήσης ενός αυτοματοποιημένου συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών. Το κύριο έργο της Europol αφορά στη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων αναφορικά με τους παραπάνω τομείς εγκληματικότητας. Τα κράτη-μέλη τροφοδοτούν το σύστημα με δεδομένα που αφορούν σε υπόπτους ή ενόχους και, έτσι, μία υπόθεση που απασχολεί δύο ή περισσότερα κράτη-μέλη, μέσα από τη σύγκριση και τη συσχέτιση των στοιχείων, μπορεί πιο εύκολα να εξακριβωθεί.¹⁷⁸ Συνεπώς, η Europol δεν έχει εκτελεστικά καθήκοντα αλλά είναι επιφορτισμένη με την ανταλλαγή πληροφοριών και το συντονισμό των ενεργειών.

Όπως και με το σύστημα πληροφοριών του Schengen, έτσι και στην περίπτωση της Europol, οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται επιτρέπουν τον διαρκή και εντατικοποιημένο έλεγχο των ατόμων, χωρίς να διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων τους. Η πλειοψηφία των ενεργειών που εκπονούνται για την καταπολέμηση του εγκλήματος, σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο συνεργασίας, δεν διακρίνονται, πάντοτε, για τη νομιμότητά τους. Αντίθετα, η καταστολή του εγκλήματος φαίνεται να θεωρείται συνώνυμο με την καταστολή συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Αυτό συμβαίνει διότι η πληροφοριακή τεχνολογία, μέσα από τη δυνατότητα επεξεργασίας αποθηκευμένων πληροφοριών, επιτρέπει και διευκολύνει την άσκηση παράνομης εξουσίας πάνω στους ανθρώπους.¹⁷⁹

Συνεπώς, προκύπτει ότι η εκσυγχρονισμένη υλικοτεχνική υποδομή, που οι αρμόδιοι φορείς των κρατών-μελών της Ευρώπης έχουν στη διάθεσή τους, αποτελεί

---

¹⁷⁸ Παπαγιάννης 2001, σελ. 262.

¹⁷⁹ Γέροντας 1991, σελ. 39, 61.

τη βάση για μία εποικοδομητική συνεργασία στον άξονα μίας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής. Η εκμετάλλευση των σύγχρονων τηλεπικοινωνιακών και τεχνολογικών επιτευγμάτων της πληροφορικής βελτιώνει το συντονισμό των δράσεων των εθνικών υπηρεσιών, καθώς η ταχύτητα με την οποία πραγματοποιείται η ανταλλαγή των πληροφοριών είναι καίριας σημασίας για τη λήψη άμεσων αποφάσεων. Ωστόσο, η θετική αυτή συμβολή της τεχνολογίας, επισκιάζεται από την αρνητική χρήση της τελευταίας που, κάποιες φορές, οδηγεί και στην ενοχοποίηση αθώων πολιτών.

4) Η ευρωπαϊκή συνεργασία των δικαστικών αρχών και η διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου

Κάθε κοινωνική εξέλιξη άλλοτε προαναγγέλλει και άλλοτε συνοδεύει μία σειρά από αλλαγές σε διάφορους τομείς. Η τεχνολογική πρόοδος εξυπηρετεί τη συνεργασία των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου – τις αστυνομικές και τις δικαστικές αρχές – σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα. Η εξέλιξη αυτή προοιωνίζει την εκδήλωση τάσεων προς την κατεύθυνση της παγκοσμιοποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής.¹⁸⁰

Σε διεθνές επίπεδο, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το Συμβούλιο της Ευρώπης σχεδιάζουν μία πολιτική κατά του εγκλήματος και υπέρ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁸¹ Μέσα από συμβάσεις, πρωτόκολλα και διακηρύξεις επιδιώκουν να θέσουν τις σύγχρονες μορφές εγκληματικής δράσης κάτω από έναν αποτελεσματικό έλεγχο, προϋπόθεση

¹⁸⁰ Παρασκευόπουλος 1999, σελ. 605.

¹⁸¹ Βλ. ό.π., σελ. 609-612.

απαραίτητη για τη δημιουργία, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, αλλά και για την παγκόσμια ειρήνη των λαών.

Η κινητοποίηση προς την κατεύθυνση της παγκοσμιοποίησης της αντεγκληματικής πολιτικής συνοδεύεται από μία τάση αusterοποίησης της κατασταλτικής πολιτικής. Στην περίπτωση αυτή, πίσω από τον διακηρυσσόμενο σκοπό της αντιμετώπισης του εγκλήματος ελλοχεύουν άλλες σκοπιμότητες όπως η προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁸²

Κάτω από αυτές τις συντεταγμένες, η εξουσιαστική και κυριαρχική δύναμη των ευρωπαϊκών χωρών «υποτάσσεται» στην ισχυρή θέληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεσμεύεται από τις επιταγές της. Η συνθήκη αυτή αποτυπώνεται στη διαδικασία διεθνοποίησης του ποινικού δικαίου από την οποία επωφελούνται οι ευρωπαϊκές χώρες, καθώς οποιαδήποτε προσπάθεια δημιουργίας μίας κοινής πολιτικής επιφέρει πάντοτε επιμερισμό των ευθυνών.¹⁸³ Το εθνικό δίκαιο κάθε χώρας χάνει ένα μέρος της «παντοδυναμίας» του και υποκαθίσταται από το διεθνές δίκαιο.

Προϋπόθεση της διεθνοποίησης του δικαίου αποτελεί η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού ποινικού δικαστικού χώρου, του λεγόμενου *Corpus Juris*.¹⁸⁴ Στα πλαίσια του χώρου αυτού προβλέπεται και η δημιουργία μίας ενιαίας εισαγγελικής αρχής που οι αρμοδιότητές της θα αφορούν μόνο σε θέματα και περιπτώσεις ζημώσης των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μονομερής αυτή προστασία δεν εξισορροπήθηκε με τη σύσταση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την προστασία των λαών από ένοπλες επιθέσεις.¹⁸⁵

---

¹⁸² Παρασκευόπουλος 1999, σελ. 613.

¹⁸³ Νικολόπουλος 2005, σελ. 323-332.

¹⁸⁴ Μανωλεδάκης 2000, σελ. 21.

¹⁸⁵ Η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου εκτείνεται στην προστασία των λαών από εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονίες. Βλ. σχετικά ό.π. Μανωλεδάκης, σελ. 22.

Η ελλιπής, μονομερής, τμηματική και επιλεκτική προστασία που παρέχεται με τα μέτρα αυτά δεν εγγυάται την ασφαλή εξέλιξη και πορεία των ευρωπαϊκών χωρών. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αλλά και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που θα αναπτυχθούν στο τρίτο μέρος της ανάλυσής μας, παρέχουν μεγαλύτερη κάλυψη και προστασία από κρατικές αυθαιρεσίες.¹⁸⁶

Η ποινική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένει ασαφής και ελλιπής με αποτέλεσμα να διαπράττονται «παραβιάσεις» ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι υπαίτιοι να παραμένουν ατιμώρητοι. Η έμφαση που δίνεται στην προώθηση της ασφάλειας από την «υπερκρατική ευρωπαϊκή/κοινοτική βαθμίδα καταστολής»¹⁸⁷ μετατοπίζει την προσοχή από τη διάπραξη ενός εγκλήματος στην ίδια την απειλή της διάπραξης. Μίας απειλής που, συχνά, δεν αντιπροσωπεύει έναν υπαρκτό κίνδυνο, αλλά απορρέει από την υποψία και την «κινδυνολογία».

Η κατασκευή πλασματικών απειλών και κινδύνων αποτελεί σύμπτωμα της σύγχρονης εποχής. Για τη διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου ήταν απαραίτητη η εξασφάλιση της συναίνεσης της κοινής γνώμης. Για να αποδεχθεί, όμως, το κοινωνικό σύνολο την εξάπλωση του κοινωνικού ελέγχου θα έπρεπε όχι μόνο να πεισθεί πως η εσωτερική ασφάλεια απειλείται, αλλά και πως ο περιορισμός δικαιωμάτων είναι απαραίτητη συνιστώσα στην αντιμετώπιση του επαπειλούμενου κινδύνου.

Παρά τις δυσκολίες και τις όποιες αποτυχημένες προσπάθειες, οι ενέργειες για την ενίσχυση και τη θεμελίωση ενός ενιαίου πανευρωπαϊκού συστήματος ελέγχου δεν έχουν αποδυναμωθεί. Πρόσφατα, το 2003, έλαβε χώρα μία νέα απόπειρα δημιουργίας ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου που θα στόχευε στην αντιμετώπιση του

---

¹⁸⁶ *Günther* 2003, σελ. 19-47.

¹⁸⁷ *Νικολόπουλος* 2005, σελ. 323.

οργανωμένου εγκλήματος όπως το εμπόριο ανθρώπων, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και τα εγκλήματα μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η Eurojust, ως ενιαία Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Δικαστικής Συνεργασίας στηρίζεται στη δικαστική συνδρομή και συνεργασία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει επανδρωθεί από εισαγγελείς, δικαστές και αξιωματικούς της αστυνομίας.¹⁸⁸

Στη θέσπιση της Eurojust έχουν συμβάλει η έλλειψη συντονισμού των αρχών επιβολής του νόμου μεταξύ των διαφόρων κρατών-μελών, καθώς και η κωλυσιεργία συλλογής και ανταλλαγής σημαντικών στοιχείων και πληροφοριών. Η Eurojust, που από τα τελευταία χρόνια αποτελεί πραγματικότητα για τον ευρωπαϊκό χώρο, στόχο έχει την επίτευξη μίας στενότερης και πιο αποδοτικής συνεργασίας στο εσωτερικό της Ευρώπης, ώστε να διευθετούνται με αποτελεσματικότητα και ταχύτητα ζητήματα έκδοσης ή σύλληψης ατόμων. Ο συντονισμός και η διενέργεια ερευνών και διώξεων εντάσσονται στις αρμοδιότητές της.¹⁸⁹

Για την υλοποίηση των στόχων της στηρίζεται στην ανταλλαγή πληροφοριών με τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές και, κατ'επέκταση, κρίνεται αναγκαίο να υπάρχουν εγγυήσεις για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα.

Παράλληλα, η απόφαση για την έκδοση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εγείρει αντιπαραθέσεις αναφορικά με τα όρια της δικαιοδοσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ποινική καταστολή. Το γεγονός ότι σε κάποιες χώρες εκδίδεται από διοικητικές και όχι από δικαστικές αρχές προκαλεί σοβαρά ερωτηματικά σχετικά με την τήρηση δικαιοκρατικών εγγυήσεων και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Διότι, εκείνο που διακηρυσσόταν με την πρόταση δημιουργίας του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης ήταν η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αρχών

¹⁸⁸ Ζάννη 2005, σελ. 185.

¹⁸⁹ <http://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/133188.htm> και επίσης <http://europa.eu.int/hellas/2forall/2.1.thesmoi.htm>.

απονομής δικαιοσύνης μέσα από ταχύτερες και απλούστερες διαδικασίες οι οποίες θα είναι σύμφωνες με το περιεχόμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.¹⁹⁰

Αδιαμφισβήτητα, το διασυνοριακό, υπερεθνικό και οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εξέλιξη της τεχνολογίας συνεπικουρεί στην προσπάθεια των κατασταλτικών φορέων να περιορίσουν το μέγεθος, τις διαστάσεις και τις συνέπειες του. Ωστόσο, σε αυτό τον αγώνα κατά των σύγχρονων μορφών του εγκλήματος ηττημένοι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες. Και όπως θα φανεί στην ακόλουθη ενότητα, και στο επίπεδο της σωφρονιστικής, τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των ανθρώπων παραμένουν απροστάτευτα.

5) Εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στο επίπεδο της σωφρονιστικής: το πέρασμα από τον εγκλεισμό στη φυλακή στην ηλεκτρονική επιτήρηση κατ'οίκον

Μέσα από τη δράση των αρμόδιων φορέων του κατασταλτικού μηχανισμού ενός κράτους – που μπορεί να έχουν υποστηριχθεί, όπως είδαμε, από συντονισμένα δίκτυα συνεργασίας άλλων χωρών – επιτυγχάνεται ο εντοπισμός και η σύλληψη ενός δράστη και, κατόπιν, η επιβολή εξατομικευμένων ποινικών κυρώσεων σε αυτόν. Η επιβολή μίας ποινής εκφράζει την τιμωρητική εξουσία ενός κράτους και η είσοδος

---

¹⁹⁰ <http://europa.eu.int/hellas/2forall/2.1.nomothesia9.htm>.

του ένοχου δράστη σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα ισοδυναμεί με την εξουδετέρωσή του.¹⁹¹

Η ποινική καταστολή αποτελεί τη δυσμενέστερη μορφή μεταχείρισης του εγκληματία, καθώς ο τελευταίος εμπλέκεται σε ένα σύστημα διαδικασιών που ως γνώρισμά τους έχουν τον στιγματισμό και την περιθωριοποίηση του παρεκκλίνοντα.¹⁹² Η φυλακή, ως κατεξοχήν τμήμα της ποινικής καταστολής, αποτελεί έναν ολοκληρωτικό θεσμό που, μάλιστα, έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα ανθεκτικός γιατί, παρά τις κριτικές που έχει εισπράξει, κατορθώνει να επιβιώνει από τον 18^ο αιώνα έως τον 21^ο αιώνα, χωρίς οι κλονισμοί που έχει υποστεί η φήμη του να αποτυπώνονται στα θεμέλια του.

Η φυλακή όχι μόνο δεν αναμορφώνει, όχι μόνο δεν αποτρέπει την υποτροπή αλλά αποτελεί, σήμερα, χώρο προληπτικής διαχείρισης των κινδύνων¹⁹³ και, κατ'επέκταση, χώρο προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για την πλειοψηφία των ελεύθερων πολιτών, ωστόσο, η φυλακή αποτελεί, απλώς, το χώρο όπου εκτείνεται κάθε στερητική της ελευθερίας ποινή.

Αναφορικά με τη σκοπιμότητα της ποινικής καταστολής, αποτελεί μία έννοια μεταβλητή που προσαρμόζεται στα δεδομένα κάθε εποχής και κοινωνίας. Σκοπός της ποινής, άλλοτε, ήταν η ανταπόδοση στον παραβάτη του κακού που προκάλεσε, μία μορφή, δηλαδή, εκδίκησης της κοινωνίας. Άλλοτε πάλι, ο εκφοβισμός τόσο του δράστη, όσο και του κοινωνικού συνόλου. Επίσης, ο παραδειγματισμός του τελευταίου, αλλά και η βελτίωση και αναμόρφωση του παρεκκλίνοντα.¹⁹⁴ Βέβαια,

---

¹⁹¹ Χάιδου 2002, σελ. 1-4, Τσαλίκोगλου 1996, σελ. 155-211.

¹⁹² Βλ. ό.π. Χάιδου και επίσης ό.π. Τσαλίκोगλου.

¹⁹³ Πλέον στη φυλακή εγκλείονται άτομα από μειονεκτικούς πληθυσμούς όπως φτωχοί και μετανάστες καθώς αντιπροσωπεύουν το κατασκευασμένο στερεότυπο του εγκληματία. Βλ. περισσότερα σε *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Γσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 419-422.

¹⁹⁴ Βλ. ό.π. Χάιδου, σελ. 6 και επίσης *Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου* 1997, Υπεύθυνη έκδοσης: Τσήτσουρα, σελ. 18-19.

στη διαμόρφωση των σταδίων αυτών καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι εκάστοτε πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές των κοινωνιών. Οι ισχύουσες κοινωνικές αντιλήψεις επηρεάζουν το είδος των επιβαλλόμενων ποινικών κυρώσεων.¹⁹⁵ Σήμερα, κυριαρχεί το «δόγμα της ασφάλειας» και κάθε κατασταλτικό μέσο που χρησιμοποιείται έχει αυτό τον σκοπό. Η διατήρηση της τάξης επιδιώκεται μέσα από στρατηγικές και πολιτικές ενός κράτους με χαρακτήρα κατασταλτικό.

α) Περιορισμοί δικαιωμάτων κρατουμένων

Στα πλαίσια αυτά, η πρόοδος της τεχνολογίας έχει επηρεάσει τον τρόπο άσκησης της σωφρονιστικής πολιτικής και έχει οδηγήσει σε περισσότερους – και ίσως σοβαρότερους – περιορισμούς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων, ανέκαθεν, βρισκόταν στο επίκεντρο. Αυτό συνέβαινε γιατί ο εγκλεισμός ενός ατόμου στη φυλακή συνοδευόταν από μία προκλητικά καταχρηστική μεταχείριση εκ μέρους των υπευθύνων.

Πιο συγκεκριμένα, η στερητική της ελευθερίας ποινή υποδηλώνει ότι ο κρατούμενος που εκτίει μία τέτοια ποινή παύει να απολαμβάνει το δικαίωμα της ελεύθερης κίνησης στο χώρο. Όπως, λοιπόν, στην περίπτωση της χρηματικής ποινής, πλήττεται μόνο η προσωπική περιουσία του δράστη, έτσι και στην περίπτωση του εγκλεισμού, ο περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας έπρεπε να αποτελεί τη μοναδική συνέπεια.¹⁹⁶

Ωστόσο, μοιάζει αναπόφευκτη η προσβολή και άλλων δικαιωμάτων καθώς το επιχείρημα που προβάλλεται εστιάζει στην επίτευξη σωφρονιστικών στόχων όπως η αναμόρφωση του δράστη. Η απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των

---

¹⁹⁵ Κουράκης 2005, σελ. 22-26.

¹⁹⁶ Αλεξιάδης 1990, σελ. 127.

κρατουμένων, αν και κατακριτέα από την παγκόσμια κοινότητα, δεν παύει να υφίσταται.¹⁹⁷

Ο «Κώδικας Κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων», που ψηφίστηκε στην Ελλάδα το 1989, θέτει ως κύριο στόχο τον σεβασμό της ανθρώπινης αξίας των εγκλειστών. Αν και ανάλογες ενέργειες έχουν εκδηλωθεί και σε διεθνές επίπεδο¹⁹⁸, η πραγματικότητα των φυλακών παραμένει, μέχρι σήμερα, συνώνυμη με τη συρρίκνωση των δικαιωμάτων των ανθρώπων, παρά την ψήφιση νέου ελληνικού σωφρονιστικού κώδικα το 1999 και το 2001.¹⁹⁹

Πιο συγκεκριμένα, παρεμποδίζεται η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των κρατουμένων, καθώς και η συμμετοχή τους στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Στερούνται των δικαιωμάτων της απασχόλησης, της ψήφου, της μόρφωσης και, παράλληλα, αποκόπτονται από την οικογένειά τους η οποία υφίσταται και αυτή τις συνέπειες του στιγματισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού.²⁰⁰

Μέσα στα τείχη της φυλακής, επομένως, φαίνεται πως πραγματοποιείται η αδρανοποίηση, η παθητικοποίηση, ο ετεροκαθορισμός, η προσβολή, η κακομεταχείριση και, τελικά, ο «αφανισμός» των παραβατών. Οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν εγγενές στοιχείο του εγκλεισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα και το ζήτημα που τίθεται είναι αν η τεχνολογική πρόοδος έχει συμβάλει στην άμβλυνση των προβλημάτων στο στάδιο της έκτισης των ποινικών κυρώσεων ή αν, αντίθετα, έχει ενισχύσει το απάνθρωπο καθεστώς μεταχείρισης των κρατουμένων.

¹⁹⁷ Αλεξιάδης 1990, σελ. 127.

¹⁹⁸ π.χ. «Ευρωπαϊκός Σωφρονιστικός Κώδικας», «Στοιχειώδεις Κανόνες Μεταχείρισης των κρατουμένων του Ο.Η.Ε.», «Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση». Βλ. *Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου* 1997, Υπεύθυνη έκδοσης: Τσήτσουρα, σελ. 117.

¹⁹⁹ Χάιδου 2002, σελ. 117 (Παράρτημα ΙΙΙ: Ο ελληνικός σωφρονιστικός κώδικας).

²⁰⁰ Βλ. ό.π. *Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου*, σελ. 89-93.

β) Φυλακή και τεχνολογία

Η τεχνολογική εξέλιξη, όπως έχει γίνει φανερό, έχει επηρεάσει όλα τα στάδια άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το στάδιο της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής δεν αποτελεί εξαίρεση. Στην κλειστή κοινωνία της φυλακής, ένας τρόπος που προτείνεται για τη διατήρηση της τάξης είναι η χορήγηση ψυχοτρόπων ουσιών στους κρατούμενους. Από τα ηρεμιστικά χάπια μέχρι τις φαρμακολογικές ουσίες που προκαλούν κάποιο είδος ανικανότητας στον τρόφιμο, το προσωπικό της φυλακής έχει στη διάθεσή του μία πληθώρα ιατρικών παρασκευασμάτων για να ελέγχει τη συμπεριφορά των αντιδραστικών κρατουμένων. Χρησιμοποιούνται, μάλιστα, και ισχυρές ναρκωτικές ουσίες που, όμως, βρίσκονται ακόμα σε πειραματικό στάδιο.²⁰¹

Το ηλεκτροσόκ, η διοχέτευση, δηλαδή, ηλεκτρικού ρεύματος στο σώμα των εγκλείστων, είναι άλλη μία μέθοδος για την τιμώρηση και την πειθάρχησή τους. Χρησιμοποιούνται, επιπλέον, διάφορα χημικά σπρέυ ή υγρά που μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία των ατόμων. Παραδείγματα από τη χρήση ανάλογων τεχνολογικών προϊόντων απαντώνται, κυρίως, στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου, άλλωστε, παρατηρείται και το φαινόμενο της στρατιωτικοποίησης του καθεστώτος των φυλακών.²⁰²

Η επώδυνη, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση των εγκλείστων εντείνεται με την εφαρμογή των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων στο σωφρονιστικό επίπεδο. Η σωματική ακεραιότητα και υγεία των κρατουμένων πλήττεται χωρίς, όμως, να επισύρονται κυρώσεις στους υπαιτίους.

---

²⁰¹ *Wright* 1998.

²⁰² Βλ. ό.π..

Η δημιουργία φυλακών υψίστης ασφαλείας είναι μία άλλη προέκταση της τεχνολογικής εξέλιξης στον τομέα του ελέγχου και της καταστολής του εγκλήματος. Σε μία τέτοια φυλακή όλα ρυθμίζονται με ηλεκτρονικό τρόπο. Η παρακολούθηση των εγκλείστων γίνεται με ηλεκτρονικά μέσα σε όλους τους χώρους της φυλακής ενώ διατηρούνται και ηλεκτρονικά αρχεία με στοιχεία και πληροφορίες για κάθε εγκλειστο.²⁰³ Στην περίπτωση αυτή, μάλιστα, τα ανθρώπινα δικαιώματα όχι μόνο δεν προστατεύονται, αλλά είναι και περισσότερο ευάλωτα αφού ο βαθμός διείσδυσης της τεχνολογίας δεν αφήνει περιθώρια για σεβασμό και προστασία.

γ) Περιορισμός κατ'οίκον και ηλεκτρονική επιτήρηση

Η τεχνολογία, με τους τρόπους που αναφέραμε ότι χρησιμοποιείται, αποδεικνύεται ότι λειτουργεί ενισχυτικά στις καταστρατηγήσεις των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Για την επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος των φυλακών, εκείνο του υπερπληθυσμού, επικράτησε η πίστη και η πεποίθηση ότι η τεχνολογία μπορεί να αξιοποιηθεί με θετικό τρόπο. Σε αυτή τη βάση, προτάθηκε η εφαρμογή του μέτρου του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση όσων δραστών είχαν διαπράξει μικρής βαρύτητας αδικήματα, με προϋπόθεση την έκτιση ενός μέρους της επιβληθείσας κύρωσης στη φυλακή. Με τον τρόπο αυτό θα διευκολυνόταν η μετάβαση από το περιβάλλον της φυλακής στο ελεύθερο περιβάλλον, ενώ η παράλληλη συμμετοχή του δράστη σε συμβουλευτικά προγράμματα με τη συνδρομή ειδικών θα απέτρεπε την υποτροπή του.²⁰⁴

---

²⁰³ Τα στοιχεία αυτά που χαρακτηρίζουν τις φυλακές υψίστης ασφαλείας μπορούμε να τα εντοπίσουμε και στις σύγχρονες κοινωνίες τις οποίες ο Gary Marx ονομάζει «κοινωνίες υψίστης ασφαλείας». Βλ. σχετικά Marx 2001 και του ιδίου 1995.

²⁰⁴ Gibbs & King 2003, σελ. 6-8.

Το εναλλακτικό αυτό μέτρο είναι, πλέον, αρκετά διαδεδομένο στο εξωτερικό ενώ υποστηρίζεται ότι πολιτικοί, τεχνολογικοί, οικονομικοί και ιδεολογικοί λόγοι διευκόλυναν τη διείσδυσή του στις επίσημες πρακτικές του ελέγχου του εγκλήματος.²⁰⁵ Για παράδειγμα, από τη διάδοση της μεθόδου αυτής επωφελήθηκαν, κυρίως, μεγάλες εταιρίες και βιομηχανίες που παρήγαγαν και διακινούσαν ανάλογα εμπορεύματα. Ο έλεγχος του εγκλήματος, συνεπώς, είχε αρχίσει να βιομηχανοποιείται ενώ το κύμα των αλλαγών και των εξελίξεων από την Αμερική έφτασε σιγά σιγά στην Ευρώπη, με πρώτο σταθμό τη Μεγάλη Βρετανία.²⁰⁶

Οι ρίζες της μεθόδου αυτής επιτήρησης εντοπίζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, στο τέλος της δεκαετίας του 1960, όταν δημιουργήθηκε ένα ηλεκτρονικό σύστημα για την εποπτεία ατόμων με ψυχικές ασθένειες.²⁰⁷ Παρά τις βελτιώσεις, η μέθοδος αποσύρθηκε τα επόμενα χρόνια μέχρι την καθιέρωση της κατ'οίκον επιτήρησης. Το 1983 διαδόθηκε στο Νέο Μεξικό η χρήση του ηλεκτρονικού βραχίονα (βραχιόλι) και, αργότερα, εφαρμόστηκε και από κάποιες ευρωπαϊκές χώρες. Ο δράστης φέρει στο σώμα του το ηλεκτρονικό αυτό βραχιόλι και, ενώ βρίσκεται στο σπίτι του, οι αρχές έχουν τη δυνατότητα να τον επιτηρούν και ελέγχουν τις κινήσεις του.²⁰⁸

Υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους μπορεί να εφαρμοστεί η κατ'οίκον επιτήρηση. Με την εφαρμογή του ενεργητικού συστήματος, ένας πομπός που βρίσκεται στο πόδι του δράστη εκπέμπει σήμα σε μία συσκευή που είναι συνδεδεμένη με το τηλέφωνό του. Αν διακοπεί η λήψη αυτού του σήματος στον υπολογιστή που βρίσκεται στο κέντρο παρακολούθησης σημαίνει συναγερμός.²⁰⁹

---

²⁰⁵ *Mainprize* 1996.

²⁰⁶ *Wright* 1998.

²⁰⁷ *Χάιδου* 2002, σελ. 83, *Haverkamp* 2003, σελ. 13.

²⁰⁸ Βλ. ό.π. *Haverkamp* και επίσης *Τόρνμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου* 1997, Υπεύθυνη έκδοσης: Τσήτσουρα, σελ. 23.

²⁰⁹ Βλ. ό.π. *Χάιδου*, σελ. 85.

Το παθητικό σύστημα εποπτείας στηρίζεται στην αναγνώριση της φωνής του ατόμου μέσω τηλεφωνικής κλήσης από την πλευρά των αρμοδίων αρχών και με τη χρήση ειδικών εξαρτημάτων επαλήθευσης της φωνής.²¹⁰

Αναφορικά με το ενεργητικό σύστημα, υπήρχε το ζητούμενο να μπορούν να εντοπιστούν οι κινήσεις του δράστη σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, σε περίπτωση απομάκρυνσης από την κατοικία του και όχι απλά να καταγράφεται η απουσία του από τον ελεγχόμενο χώρο. Αν και οι ταχείες εξελίξεις στην τεχνολογία συνέβαλαν στην εκπλήρωση του στόχου αυτού, το σύστημα δεύτερης γενιάς όχι μόνο είχε υψηλό κόστος αλλά κρίθηκε και ως μέτρο υπερβολικό στην περίπτωση των παραβατών αδικημάτων μικρής βαρύτητας, οι οποίοι ήταν και εκείνοι που επωφελούνταν από την επιτήρηση κατ'οίκον.²¹¹

Μία θετική συμβολή του μέτρου της ηλεκτρονικής επιτήρησης είναι ότι οι δράστες έχουν τη δυνατότητα να διατηρήσουν τους δεσμούς με τα μέλη της οικογένειάς τους και, ταυτόχρονα, να εκτίσουν ένα μέρος της ποινής τους σε ένα πιο ανθρώπινο περιβάλλον από εκείνο της φυλακής.²¹²

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1998 στη Γερμανία και τη Σουηδία για την αξιολόγηση του μέτρου αυτού, η στάση των ερωτηθέντων καταγράφηκε ως θετική απέναντι σε περιπτώσεις αδικημάτων με μικρή βαρύτητα, όπως για παράδειγμα η οδήγηση υπό την επήρεια του αλκοόλ, και απέναντι σε δράστες που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όπως είναι οι ηλικιωμένοι, οι ανάπηροι και οι έγκυες. Για τους χρήστες ναρκωτικών και τους δράστες σεξουαλικών επιθέσεων, τα εναλλακτικά του εγκλεισμού μέτρα κρίνονταν απρόσφορα.²¹³

---

²¹⁰ *Χάιδου* 2002,σελ. 85-86, *Gibbs & King* 2003, σελ. 5-6.

²¹¹ *Mainprize* 1996.

²¹² Βλ. ό.π. *Gibbs & King*, σελ. 6-8.

²¹³ *Haverkamp* 2003, σελ. 8-12.

Από την άλλη πλευρά, κριτική φάνηκε να δέχεται το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτήρησης από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Νέα Ζηλανδία.²¹⁴ Με την εφαρμογή του, η άσκηση του ελέγχου παύει να περιορίζεται στα όρια του σωφρονιστικού καταστήματος, αλλά εξαπλώνεται και στην υπόλοιπη κοινωνία μετατρέποντας τα σπίτια των δραστών σε ένα είδος φυλακής. Με τη διεύρυνση του ελέγχου στο χώρο της κατοικίας των ατόμων συντελούνται παραβιάσεις θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων καθώς τα όρια της ιδιωτικότητας συρρικνώνονται. Επιπλέον, στο στόχαστρο της παρακολούθησης δε βρίσκεται μόνο ο ένοχος δράστης, αλλά και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του, καθώς συμβιώνουν όλοι μαζί με αποτέλεσμα η ηλεκτρονική κατ'οίκον επιτήρηση να συντελεί μία βαθύτερη διείσδυση στην προσωπική και οικογενειακή ζωή των ατόμων επιφέροντας επιπρόσθετο άγχος σε όλους, λόγω της αδιάκοπης επόπτευσής τους.

Αλλά ούτε και ο αριθμός του έγκλειστου πληθυσμού μειώνεται καθώς τα άτομα που μετέχουν στο πρόγραμμα της ηλεκτρονικής επιτήρησης κατ'οίκον ανήκουν σε ομάδες που δεν χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνες και, επομένως, δε θα αποτελούσαν επιπρόσθετο βάρος για τον πληθυσμό της φυλακής.

Το δίκτυο, συνεπώς, του κοινωνικού ελέγχου διευρύνεται σε ολόκληρο τον πληθυσμό και το κόστος, τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε κοινωνικό, μετατοπίζεται στο δράστη και την οικογένειά του.

Αναφορικά, πάντως, με την μελλοντική εξέλιξη του επιτηρούμενου δράστη, περισσότερες πιθανότητες να μην οδηγηθεί στην υποτροπή υπάρχουν, συνήθως, μόνο όταν έχει παρακολουθήσει και κάποια άλλα, συμβουλευτικού χαρακτήρα, προγράμματα και έχει δεχθεί και τη στήριξη ειδικών.

---

²¹⁴ Βλ. σχετικά για περισσότερα στοιχεία *Gibbs & King* 2003, σελ. 8, 12-15.

Γίνεται φανερό πως η εισβολή της τεχνολογίας στο επίπεδο της σωφρονιστικής επιφέρει ανάλογες συνέπειες με εκείνες που έχει προκαλέσει η αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων από τους επίσημους φορείς πρόληψης και καταστολής. Ο σεβασμός στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου έχει κλονιστεί και υποβαθμιστεί, η ιδιωτική σφαίρα βρίσκεται απροστάτευτη από αδιάκριτες παρεμβολές και ο κοινωνικός έλεγχος είναι μόνιμος και διαρκής.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1) Το αίτημα για ασφάλεια

Ο σύγχρονος κοινωνικός έλεγχος διακρίνεται από δύο βασικά γνωρίσματα. Το πρώτο είναι ότι δεν περιορίζεται στην αντιμετώπιση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, αλλά έχει επεκταθεί, μέσω της διαρκούς και εντατικοποιημένης επιτήρησης, στην παρακολούθηση όλου του πληθυσμού. Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι η διεύρυνση αυτή του κοινωνικού ελέγχου συνοδεύεται, συχνά, από παραβιάσεις και καταστρατηγήσεις συνταγματικά κατοχυρωμένων ατομικών δικαιωμάτων.

Η νέα αυτή κοινωνική πραγματικότητα, που έχει διαμορφωθεί στα πλαίσια της άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, εδραιώνεται και ισχυροποιείται, σταδιακά, χωρίς να κάμπτεται από τις αντιδράσεις μερίδας του πνευματικού και επιστημονικού κόσμου που ασκεί έντονη κριτική για την εφαρμογή των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου. Αυτό συμβαίνει γιατί η πλειοψηφία των πολιτών βιώνει ένα έντονο αίσθημα ανασφάλειας και αβεβαιότητας θεωρώντας πως μόνο με την αυστηροποίηση των μέτρων κοινωνικού ελέγχου θα αντιμετωπισθούν όλες οι επικίνδυνες και προβληματικές κοινωνικές καταστάσεις που συνιστούν απειλή για το κοινωνικό σύνολο.²¹⁵

Η ασφάλεια, είτε ως κατάσταση είτε ως συναίσθημα, συνίσταται στην αρμονική συνύπαρξη των ανθρώπων και στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Η διατήρηση της κοινωνικής τάξης από τους αρμόδιους φορείς εγγυάται στους πολίτες τη διαβίωση σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Η δημόσια ασφάλεια αποτελεί δημόσιο αγαθό και έχει συνδεθεί με την ύπαρξη οργανωμένου κράτους.²¹⁶

---

²¹⁵ Ζαραφονίτου 2004, σελ. 2050-2052 και επίσης αναλυτικότερα βλ. της ιδίας 2002.

²¹⁶ Παπαθεοδώρου 2002, σελ. 25-31.

Με στόχο την επίτευξη της ασφάλειας, οι σύγχρονες κοινωνίες επιζητούν την υιοθέτηση αυστηρότερων κατασταλτικών μέτρων εις βάρος, πολλές φορές, και της προσωπικής ελευθερίας των ατόμων. Ωστόσο, οι απειλές κατά της ασφάλειας των πολιτών δεν είναι υπαρκτές και συγκεκριμένες, αλλά ασαφείς και πολυάριθμες.²¹⁷ Η ίδια η πολιτεία, με πρόθεση να συγκαλύψει την αναποτελεσματικότητα των στρατηγικών της στο θέμα της αντιμετώπισης του φαινομένου του εγκλήματος, κατασκευάζει σενάρια απειλής τρομοκρατώντας τους πολίτες και γεννώντας σε αυτούς το αίσθημα της καχυποψίας και της ανασφάλειας.²¹⁸

Δημιουργείται στο κοινό η πεποίθηση ότι ο εχθρός, στη σύγχρονη εποχή, είναι πανταχού παρών και για το λόγο αυτό κάθε πολίτης αποτελεί πηγή διακινδύνευσης και χαρακτηρίζεται ως δυνάμει ύποπτος.²¹⁹ Διαμορφώνεται ένα κλίμα πανικού που επιτρέπει και διευκολύνει τη διεύρυνση του πεδίου άσκησης του κοινωνικού ελέγχου και σε συμπεριφορές που δεν είναι παραβατικές. Η αταξία και η αντικοινωνικότητα βρίσκονται στο στόχαστρο των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου με αποτέλεσμα να ποινικοποιούνται συμπεριφορές που κοινωνικά δεν είναι αποδεκτές.²²⁰

Η τιμωρητική αυτή στάση του κοινού υποκινείται από το ίδιο το πολιτικό σύστημα το οποίο, μη κατορθώνοντας να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου και να αντεπεξέλθει με επάρκεια στα καθήκοντά του για τον έλεγχο της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, καλλιεργεί ένα κλίμα κοινωνικής ανασφάλειας στη βάση της πολιτικής της μηδενικής ανοχής.²²¹

Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται το κράτος ασφάλειας ενώ, παράλληλα, οι ατομικές ελευθερίες των πολιτών, σταδιακά, συρρικνώνονται. Ένα ισχυρό κίνητρο

---

²¹⁷ Ζαραφονίτου 2004,σελ. 2049-2050.

²¹⁸ Λαμπροπούλου 2001, σελ. 43-50.

²¹⁹ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ.71-72, 376.

²²⁰ Βλ. ό.π. Ζαραφονίτου.

²²¹ Παπαθεοδώρου 2002, σελ. 78-100.

που έχουν οι άνθρωποι για να παραιτηθούν από τις συνταγματικές αξιώσεις για την προστασία των δικαιωμάτων τους είναι η διαχείριση της απειλής της τρομοκρατίας.

2) Η απειλή της τρομοκρατίας

Το σύγχρονο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης²²² δεν απαντάται μόνο στο επίπεδο της οικονομίας με τη δημιουργία μίας ελεύθερης αγοράς. Οι προσπάθειες των χωρών για εναρμόνιση των νομοθεσιών τους συνιστούν μία άλλη διάσταση της παγκοσμιοποίησης. Η διεθνοποίηση της καταστολής, αλλά και η διεθνοποίηση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πτυχές του ίδιου φαινομένου και, μάλιστα, θα λέγαμε πως έρχονται ως απάντηση στην παγκοσμιοποίηση της οργανωμένης βίας.²²³

Με την εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας, το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μία σοβαρή απειλή, όχι μόνο για την εθνική ασφάλεια κάθε χώρας, αλλά και για τη διεθνή σταθερότητα.²²⁴ Τα κράτη, στο όνομα της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, υιοθετούν αυστηρά μέτρα κατασταλτικής πολιτικής παραβιάζοντας θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Ως σύμμαχο τους έχουν τη συναίνεση της πλειοψηφίας του κοινωνικού συνόλου το οποίο ενθαρρύνει την πολιτική ασφάλειας που εφαρμόζουν τα σύγχρονα κράτη διατηρώντας, με τον τρόπο αυτό, ζωντανή την πεποίθηση ότι οι κίνδυνοι που απειλούν την ασφάλειά του θα εξαλειφθούν.

Αναφορικά με την απειλή της τρομοκρατίας, αυτή έλαβε μεγάλες διαστάσεις μετά το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής την

---

²²² Υπάρχει η άποψη ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης δεν είναι σύγχρονο αλλά ότι μπορεί να εντοπιστεί και σε παλαιότερες εποχές με μία, βέβαια, διαφορετική μορφή όπως είναι, για παράδειγμα, η επιρροή μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Βλ. σχετικά *Πολυχρονίου* 2002, σελ. 230.

²²³ Βλ. ό.π., σελ. 235.

²²⁴ *Λαμπροπούλου* 2001, σελ. 18.

11^η Σεπτεμβρίου 2001. Ο φόβος για νέα τρομοκρατικά χτυπήματα οδήγησε στην ενδυνάμωση του κράτους ασφάλειας και στη συρρίκνωση των δικαιοκρατικών εγγυήσεων για την προάσπιση των ελευθεριών και των δικαιωμάτων όλων των πολιτών.²²⁵ Το ζητούμενο παραμένει, πάντοτε, η ενδυνάμωση της ασφάλειας – ή έστω η μείωση της ανασφάλειας – χωρίς να υπολογίζεται και να λαμβάνεται υπόψη το κόστος από την αυστηροποίηση της κατασταλτικής πολιτικής στο επίπεδο, φυσικά, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²²⁶

Ενδεικτικά, μπορούμε να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα είχε ψηφιστεί ο πρώτος αντιτρομοκρατικός νόμος το 1978 και, κατόπιν, ένας νέος νόμος το 1990.²²⁷ Ο πανικός που προκλήθηκε από το τρομοκρατικό χτύπημα στις 11/9/2001 και η πολιτική κατεύθυνση που χάραξαν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν άφηναν άλλα περιθώρια πέρα από την ψήφιση του νέου αντιτρομοκρατικού νόμου μέσα στο ίδιο έτος.

Η προώθηση και η ψήφιση του νέου αυτού νόμου δεν ήταν απαραίτητη ούτε επιβεβλημένη καθώς, στον ελληνικό χώρο, η υπάρχουσα νομοθεσία για τις τρομοκρατικές επιθέσεις περιελάμβανε διατάξεις που ρύθμιζαν ικανοποιητικά την εκδήλωση ανάλογων εγκληματικών φαινομένων. Στα πλαίσια της διεθνοποίησης και της αυστηροποίησης της καταστολής, η εναρμόνιση της νομοθεσίας όλων των χωρών στο θέμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας ήταν, κατά κάποιο τρόπο, επιτακτική και επιβεβλημένη.

Σύμφωνα με τον αντιτρομοκρατικό νόμο του 2001, στο στάδιο της ανάκρισης των υπόπτων και των κατηγορουμένων, επιτρέπεται η χρήση μεθόδων όπως η λήψη δείγματος γενετικού υλικού, η αποδέσμευση του απορρήτου και η πρόσβαση σε

---

²²⁵ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 369-371.

²²⁶ *Μανιτάκης & Τάκης* 2004, σελ. 23-24.

²²⁷ Βλ. ό.π. *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου*, σελ. 375-376.

ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα των υπό εξέταση ατόμων.²²⁸ Οι παραβιάσεις που υφίστανται τα ανθρώπινα δικαιώματα με την εφαρμογή των μέτρων αυτών είναι καταφανείς και αδικαιολόγητες. Ως κυρίαρχο επιχείρημα προβάλλεται η άποψη ότι οι τρομοκράτες δεν αξίζουν τις εγγυήσεις του συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

Ένα πρόσθετο ζήτημα που απορρέει από τη νέα αντιτρομοκρατική νομοθεσία αφορά στον προσανατολισμό του ποινικού συστήματος όχι στην εγκληματική πράξη, αλλά στο φρόνημα του ύποπτου δράστη. Αυτό συνεπάγεται την εμπλοκή ατόμων με τους φορείς ποινικής δικαιοσύνης ακόμα και όταν εις βάρος τους δεν έχει ασκηθεί καμία κατηγορία παρά μόνο υπάρχει κάποια αόριστη υποψία ενοχής ή έστω διακρίνεται σε αυτά τα άτομα κάποια τάση, ροπή ή προδιάθεση για διάπραξη ή έστω συμμετοχή σε εγκληματικές πράξεις. Ο μετασχηματισμός αυτός της ποινικής πολιτικής συνιστά μεγαλύτερη απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα από την ίδια την τρομοκρατία.²²⁹

Βασικός παράγοντας που επιτρέπει την άσκηση καταχρηστικής πολιτικής στο επίπεδο της καταστολής της τρομοκρατίας είναι η ασάφεια και η ρευστότητα της ίδιας της έννοιας της τρομοκρατίας. Ένας σαφώς οριοθετημένος και περιχαρακωμένος εννοιολογικός ορισμός θα προσδιόριζε με σαφήνεια τα επιτρεπτά πλαίσια δράσης των αρμοδίων φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.²³⁰ Μία ελαστική έννοια επιτρέπει να συμπεριληφθούν στον αντιτρομοκρατικό νόμο και πράξεις που δεν είναι αμιγώς τρομοκρατικές και, κατ'επέκταση, να εφαρμοστούν σε άτομα επαχθή ανακριτικά μέσα αλλά και ποινικές κυρώσεις βαρύτερες από αυτές που τους αναλογούν.

---

²²⁸ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 377.

²²⁹ *Μανιτάκης & Τάκης* 2004, σελ. 50, 191.

²³⁰ Βλ. ό.π..

Είναι σαφές πως η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης άλλαξε ριζικά το τοπίο αναφορικά με την ποινική καταστολή και τις διεθνείς σχέσεις. «...Η εσωτερική ασφάλεια διεθνοποιείται...»²³¹ και η επίτευξη της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας των χωρών αποτελεί προτεραιότητα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αν και τα μέτρα ασφάλειας που υιοθετούνται είναι αυστηρά, αμφίβολο παραμένει αν επιτυγχάνουν το στόχο τους. Το δίλημμα περισσότερη ελευθερία ή περισσότερη ασφάλεια είναι πλασματικό. Η αυστηροποίηση της καταστολής με πρόσχημα τη διατήρηση της εσωτερικής ασφάλειας θίγει θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, όπως είναι το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση και στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, αλλά και το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία του απορρήτου. Η ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο περιορισμός θεμελιωδών ελευθεριών των πολιτών, όπου συμβαίνει μέχρι σήμερα, δεν έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να συνεισφέρει σε μία πιο ασφαλή διαβίωση για όλους. Εξάλλου, οι ανελεύθεροι άνθρωποι δεν θα είχαν δικαίωμα στην ασφάλεια. Η ασφάλεια είναι δικαίωμα των ελεύθερων πολιτών.

3) Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

Όπως έχουμε αναφέρει και σε προηγούμενες ενότητες, η εφαρμογή των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου συνεπάγεται και επιφέρει πλήθος παραβιάσεων θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν αποτελέσει κατάκτηση επίπονων και μακροχρόνιων αγώνων. Η ευκολία και η ασυδοσία με την οποία

---

²³¹ Μανιτάκης & Τάκης 2004, σελ. 150.

πραγματοποιούνται οι σύγχρονες καταστρατηγήσεις εκμηδενίζει κάθε ανθρώπινη αξία και ματαιώνει σημαντικότερες κατακτήσεις ανθρώπων και λαών για την προστασία και τη περιχαράκωση των βασικών τους ελευθεριών.

Οι όποιες καταχρήσεις, εδώ και αρκετές δεκαετίες, επιχειρείται να εξισορροπηθούν, μέσα από τη σύναψη συνθηκών, συμβάσεων και διακηρύξεων, σε παγκόσμιο επίπεδο, που αποτελούν μία ισχυρή ασπίδα προστασίας των ανθρωπίνων κατακτήσεων στον τομέα των ατομικών, και όχι μόνο, δικαιωμάτων. Διότι «η ιστορία των κρατών στην Ευρώπη είναι, εν μέρει, η ιστορία της πιο άθλιας παραβίασης δικαιωμάτων»²³². Από το Ολοκαύτωμα, το σταλινισμό και το φασισμό μέχρι τη γενοκτονία στη Ρουάντα και τη σύγχρονη «κρατική» τρομοκρατία φαίνεται πως ο αγώνας για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν είναι πάντοτε αποδοτικός και καρποφόρος. Σήμερα, μάλιστα, που με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας συρρικνώνονται, με εκλεπτυσμένο τρόπο, θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, η εδραίωση ενός κοινά αποδεκτού πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων, παγκοσμίως, θα θωράκιζε τις συνταγματικά κατοχυρωμένες ελευθερίες των πολιτών από αυθαίρετες επεμβάσεις των ίδιων ακόμα των κυβερνώντων τους.

Η αναφορά αυτή δεν γίνεται γιατί η θεωρητική κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ελλιπής. Όπως θα παραθέσουμε αναλυτικότερα παρακάτω, υπάρχει μεγάλος αριθμός συμβάσεων και διακηρύξεων που προασπίζουν κάθε ανθρώπινο δικαίωμα. Ωστόσο, η πρακτική εφαρμογή όσων θεσπίζονται σε ευρωπαϊκά και διεθνή κείμενα που διακηρύσσουν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι άλλοτε τμηματική, επιλεκτική, άλλοτε ανεπαρκής και, κάποιες φορές, απουσιάζει ολοκληρωτικά.²³³

---

²³² Πολυχρονίου 2002, σελ. 240-241.

²³³ Νικολόπουλος 2002, σελ. 141-143.

Συνεπώς, το σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χαρακτηρίζεται από μία πληθώρα σχετικών κειμένων που, όμως, δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για κανένα από τα κράτη που τα προσυπογράφουν. Για το λόγο αυτό, οφείλουμε με υπεύθυνες ενέργειες και διάφανες διαδικασίες να μπορέσουμε να εγγυηθούμε, και στην πράξη, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Απόπειρες διεθνοποίησης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έλαβαν χώρα αρκετά χρόνια πριν. Ήδη έχουμε αναφερθεί στην Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση και τη συμβολή τους στη «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη». Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για μία ρύθμιση της προστασίας των δικαιωμάτων όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο.²³⁴ Το φαινόμενο της «παγκοσμιοποίησης των εγγυητικών θεσμών»²³⁵ αναζωπυρώνεται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο με την ίδρυση, το 1945, του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).²³⁶

Αν και ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών έκανε μνεία στην προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεν υπήρχε καμία τυπική ή ουσιαστική δέσμευση για τα κράτη-μέλη ώστε να υποχρεωθούν να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις του.²³⁷ Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα που συντάχθηκε από τον Ο.Η.Ε. το 1948 αποτέλεσε το πρώτο σημαντικό βήμα στην πορεία της διεθνοποίησης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δίνοντας έμφαση στην κατοχύρωση ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Ενθαρρύνει το σεβασμό στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου, αναγνωρίζει το δικαίωμα στη ζωή, την προσωπική ελευθερία και την ασφάλεια, μνημονεύει την προστασία της ιδιωτικής

---

²³⁴ Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 55.

²³⁵ Μανιτάκης & Τάκης 2004, σελ. 44

²³⁶ Βλ. όπ. Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, σελ. 56.

²³⁷ Ρούκουνας 1993, σελ. 57-59.

ζωής και επικυρώνει το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση. Ωστόσο, το κείμενο της διακήρυξης δεν είχε δεσμευτικό ή υποχρεωτικό χαρακτήρα, παρά μόνο κύρος σε επίπεδο πολιτικό και, κατ'επέκταση, νέες συμβάσεις ή διακηρύξεις θα οδηγούσαν στην ουσιαστική κατοχύρωση των προαναφερθέντων και άλλων δικαιωμάτων.²³⁸

Ζητούμενο αποτελούσε πάντοτε η συμμόρφωση των κρατών με τις επιταγές διεθνών οργανισμών για την αποτελεσματικότερη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για το λόγο αυτό ήταν απαραίτητο να δημιουργηθούν μηχανισμοί στους οποίους κάθε κράτος, που μετέχει σε μία σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, να είναι υπόλογο για τις ενέργειές του. Ένας τρόπος ήταν η υποβολή εκθέσεων από τα κράτη στους αρμόδιους φορείς αναφορικά με την πρόοδο που σημειώνουν στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι διεθνείς οργανισμοί, μέσα από συστάσεις και παραινέσεις, δημιουργούν ένα πλέγμα από υποχρεώσεις στα κράτη τα οποία οφείλουν να εγγυηθούν και να διασφαλίσουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²³⁹

Παρά την κινητοποίηση σε διεθνές επίπεδο, ο ρόλος που διαδραματίζουν φορείς, οργανισμοί και συμβάσεις χαρακτηρίζεται από μετριότητα και ταπεινότητα αναφορικά με την αποτελεσματικότητά τους.²⁴⁰ Κανείς δεν αμφισβητεί πως η ύπαρξη και η δραστηριοποίηση τους είναι πολύτιμη διότι, παρά τις ατέλειες, τις ελλείψεις και τα όποια παράδοξα, η απουσία ενός τέτοιου πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου θα δήλωνε μία στάση απάθειας ή ανικανότητας του παγκόσμιου χώρου να προασπίσει όλους τους πολίτες από αυθαίρετες και καταχρηστικές ενέργειες των κυβερνώντων.

Με την ψήφιση του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα το 1966 ιδρύθηκε, παράλληλα, και μία Επιτροπή η οποία ήταν αρμόδια

²³⁸ Ρούκουνας 1993, σελ. 74-70, Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 58-59.

²³⁹ Alston & Crawford 2000, σελ. 463.

²⁴⁰ Βλ. ό.π., σελ. 53.

να εξετάζει περιπτώσεις παραβιάσεων του Συμφώνου. Η επικύρωση του Συμφώνου από περισσότερα από 100 κράτη έκανε επιτακτική τη σύσταση της Επιτροπής που, ως επίσημος μηχανισμός ελέγχου στα πλαίσια του Ο.Η.Ε., εισάγει ένα πιο ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁴¹

Η Επιτροπή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα λειτουργεί από το 1977 και εξετάζει τις υποχρεωτικές εκθέσεις που υποβάλλουν σε αυτή τα κράτη και στις οποίες αναφέρουν όλες τις ρυθμίσεις στις οποίες έχουν προχωρήσει ώστε οι επιταγές του Συμφώνου να γίνουν σεβαστές. Παράλληλα, πέρα από την αναφορά που ένα κράτος μπορεί να υποβάλλει στην Επιτροπή εις βάρος κάποιου άλλου κράτους, το θεσμικό αυτό όργανο ελέγχου έχει τη δυνατότητα να εξετάζει και ατομικές αναφορές. Η αναγνωρισμένη αυτή αρμοδιότητα της Επιτροπής, εκτός από τον καινοτόμο και πρωτοποριακό χαρακτήρα της, δημιουργεί μία εντονότερη πίεση στα κράτη που μετέχουν στο Σύμφωνο καθώς το πολιτικό και διπλωματικό κόστος μίας χώρας, από την καταγγελία των πολιτών της και την ακόλουθη ηθική αμαύρωσή της, είναι σημαντικό. Η δυνατότητα της ατομικής προσφυγής ενισχύει δυναμικά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς τα άτομα μπορούν να αναφέρουν στην Επιτροπή περιπτώσεις παραβιάσεων αναγνωρισμένων δικαιωμάτων τους από κρατικούς φορείς.²⁴²

Όχι μόνο στα πλαίσια του Ο.Η.Ε., αλλά και σε μικρότερη κλίμακα, στον ευρωπαϊκό, δηλαδή, χώρο έχουν γίνει αξιόλογες προσπάθειες για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης δεν συνοδεύτηκε

---

²⁴¹ Μπουρλογιάννη-Βράιλα 2004, σελ. 13, Ταγάρας 1992, σελ. 81-83, Ρούκουνας 1993, σελ. 75, Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 90-95.

²⁴² Βλ. ό.π. Μπουρλογιάννη-Βράιλα, σελ. 17-22 και επίσης ό.π. Ταγάρας, σελ. 81-83.

από τη θέσπιση μηχανισμών προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.²⁴³ Έθεσε, εντούτοις, τις βάσεις για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία δεν είχε μόνο οικονομικό προσανατολισμό, αλλά στόχευε σε μία αρμονική συνύπαρξη όλων των λαών των κρατών-μελών μέσα από τη δρομολόγηση μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής σε διάφορους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ιδρύθηκε το 1949 και ένα χρόνο αργότερα προχώρησε στην επικύρωση, από τα κράτη-μέλη, της Σύμβασης της Ρώμης ή αλλιώς της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Ε.Σ.Δ.Α.). Τα άρθρα της Ε.Σ.Δ.Α. έχουν μεγαλύτερη ισχύ από το εσωτερικό δίκαιο κάθε χώρας το οποίο, μάλιστα, προσαρμόζεται ώστε οι διατάξεις του να είναι σύμφωνες ή τουλάχιστον να μην αντικρούουν το περιεχόμενο του κειμένου της Ε.Σ.Δ.Α.²⁴⁴

Σκοπός της ψήφισης της Ε.Σ.Δ.Α. ήταν να ενισχυθεί η προστασία των δικαιωμάτων που είχαν διατυπωθεί με την Οικουμενική Διακήρυξη το 1948. Η συμβολή της Ε.Σ.Δ.Α. είναι πολύτιμη όχι μόνο γιατί διευρύνει τον κατάλογο των δικαιωμάτων που απαιτούν σεβασμό και προστασία, αλλά και γιατί προβλέπει τη σύσταση οργάνων και μηχανισμών που θα είναι αρμόδιοι για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού.²⁴⁵

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) είναι ένας τέτοιος μηχανισμός. Ποιά είναι, όμως, τα δικαιώματα που, σύμφωνα με την Ε.Σ.Δ.Α., έχει υποχρέωση το Δικαστήριο να προασπίζει και να συστήνει το σεβασμό τους; Σημαντικό είναι το άρθρο 8 της Σύμβασης που αναφέρεται στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και της προσωπικής αλληλογραφίας.²⁴⁶ Κάθε κράτος, σύμφωνα με την Ε.Σ.Δ.Α., αναλαμβάνει την υποχρέωση να προασπίσει το δικαίωμα στην

---

²⁴³ Ταγάρας 1992, σελ. 93.

²⁴⁴ Ρούκουνας 1993, σελ. 106-107, Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 80-82.

²⁴⁵ Μαγγανάς 2002, σελ. 19.

²⁴⁶ Βλ. ό.π. Ρούκουνας, σελ. 168-169.

ιδιωτικότητα για κάθε πολίτη ανεξαιρέτως καθώς και το απόρρητο των επικοινωνιών του. Η σπουδαιότητα του άρθρου αυτού είναι προφανής αν αναλογιστεί κανείς τις ενέργειες που τελούνται, στη σύγχρονη εποχή, από τις διωκτικές αρχές για την εξιχνίαση μίας υπόθεσης. Καταχώρηση προσωπικών στοιχείων σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων, συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού υπόπτων ή μη από συμμετοχές τους σε κοινωνικές ή άλλου χαρακτήρα δραστηριότητες και παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων – πάντα με το πρόσχημα της διατήρησης της εσωτερικής ασφάλειας – είναι μερικά από τα πολλά παραδείγματα των σύγχρονων μορφών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁴⁷

Είναι κρίσιμα τα ζητήματα που θέτει η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας στον τομέα της προστασίας θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων. Η Ε.Σ.Δ.Α. κατοχυρώνει και το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση (άρθρο 10) που θίγεται με την εφαρμογή των νέων μορφών ελέγχου που προαναφέραμε καθώς και το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια (άρθρο 5) και πολλά άλλα ακόμη.²⁴⁸

Η εφαρμογή των άρθρων της Ε.Σ.Δ.Α. εξαρτάται, κατά κύριο λόγο, από το έργο του Ε.Δ.Δ.Α. και είναι θετικό το γεγονός ότι το ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη ισχύ. Το 1998 θεσμοθετήθηκε ένα Ενιαίο Διαρκές Δικαστήριο το οποίο ήταν αρμόδιο να εξετάζει και ατομικές προσφυγές. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι, εκτός από τον ασκούμενο δικαστικό έλεγχο, τα κράτη-μέλη θέτουν, στη σύγχρονη εποχή, ως απόλυτη προτεραιότητά τους το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁴⁹

Προς την κατεύθυνση αυτή έχει συνεισφέρει και το έργο μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.). Η επισήμανση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από διάφορες Μ.Κ.Ο. και η άσκηση πίεσης εκ μέρους τους προς την

²⁴⁷ Ταγάρας 1992, σελ. 141-160.

²⁴⁸ Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 81.

²⁴⁹ Σαρμάς 1998, σελ. 9-13.

κατεύθυνση του σεβασμού σε θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων ενίσχυσε, επιτάχυνε, καθοδήγησε και προκαθόρισε, κάποιες φορές, τη δράση των επίσημων κρατικών μηχανισμών προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁵⁰

Με βάση τα πλαίσια αυτά, κριτήριο για την είσοδο μίας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί, στη σημερινή εποχή, η δέσμευσή της ότι θα σέβεται και θα προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδίωξε να δημιουργήσει και έναν χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Διότι μόνο σε ένα περιβάλλον σαν κι αυτό θα μπορούσαν οι αρχές της δημοκρατίας και οι ατομικές ελευθερίες να αναγνωρίζονται πλήρως και αδιαμφισβήτητα.

4) Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον ελληνικό χώρο

Η τάση της παγκοσμιοποίησης της προστασίας θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, καθώς και άλλων κατηγοριών δικαιωμάτων, είδαμε πως αναδύθηκε αρκετά χρόνια πριν. Η ελευθερία της έκφρασης και ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια αλλά και πολλά ακόμη ήταν τα δικαιώματα εκείνα που συμπεριλήφθηκαν σε διεθνή κείμενα και διακηρύξεις ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία τους.²⁵¹ Πιο πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αλλά και η λειτουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχουν συνεισφέρει καθοριστικά στην προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών των ανθρώπων καθώς ο διαρκής έλεγχος που ασκείται στις ευρωπαϊκές χώρες δεν αφήνει μεγάλα περιθώρια για αυθαιρεσίες και καταχρήσεις.

²⁵⁰ Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη 1990, σελ. 115-122, Ρούκουνας 1993, σελ. 50-51, *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 499-502.

²⁵¹ Πολυχρονίου 2002, σελ. 235, 266-269.

Στα πλαίσια αυτά, η Ελλάδα, όπως και τα υπόλοιπα κράτη που προσυπογράφουν τη Σύμβαση της Ρώμης, ακολουθούν μία κοινή πολιτική προστασίας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μία καταγγελία εις βάρος κάποιας χώρας για παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου συνιστά σοβαρό πλήγμα για το διεθνές κύρος της.

Η ιστορία της Ελλάδας είναι συνυφασμένη με τις αρχές της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης και η σημερινή της πορεία στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων φανερώνει ότι ακόμα και η σκοτεινή περίοδος της δικτατορίας δεν στάθηκε εμπόδιο ικανό να σβήσει – παρά μόνο σκίασε προσωρινά – μία μακρά παράδοση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁵² Τα ελληνικά συνταγματικά κείμενα, από την εποχή της Επανάστασης μέχρι την πιο πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, αποτελούν τη βάση του σύγχρονου φιλελεύθερου και δημοκρατικού πολιτεύματος.²⁵³

Η ψήφιση των ελληνικών συνταγμάτων δεν αποτελεί το μοναδικό μηχανισμό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 1953 ιδρύεται στην Ελλάδα η πρώτη μη κυβερνητική οργάνωση με στόχο την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου γνωστή ως Ελληνική Ένωση. Η οργάνωση αυτή αναπτύχθηκε σε ένα «περιβάλλον συρρικνωμένης δημοκρατίας»²⁵⁴ αφού ήρθε αντιμέτωπη με το πραξικόπημα του 1967 και σε μία χρονική περίοδο που η ισχύς της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου δεν ήταν διευρυμένη. Παρόλα αυτά, με τη δράση της κατόρθωσε να προασπίσει τις αξίες του ανθρωπισμού και να διασφαλίσει το σεβασμό στην αξιοπρέπεια κάθε ατόμου.²⁵⁵

---

²⁵² Σαρμάς 1998, σελ. 25-26.

²⁵³ Βαρβιτσιώτης 1998, σελ. 9.

²⁵⁴ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 15.

²⁵⁵ Βλ. ό.π., σελ. 18-21.

Όμως, οι εγγυήσεις προστασίας των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών κάμπτονται και στην εποχή της νεωτερικότητας. Αυτή τη φορά όχι από την ομάδα των συνταγματαρχών και των στρατιωτικών, αλλά από την ίδια την πολιτεία η οποία θέτει ως πρωταρχικό στόχο την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και της δημόσιας ασφάλειας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπλήρωση του στόχου αυτού είναι ο περιορισμός συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων με αποτέλεσμα το ατομικό συμφέρον να παραγκωνίζεται. Οι ίδιοι οι πολίτες υποχωρούν διαρκώς τοποθετώντας τη διασφάλιση των ατομικών τους δικαιωμάτων σε δεύτερη μοίρα αξιολογώντας ως πιο σημαντική την εγγύηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.²⁵⁶

Μπορεί, συνεπώς, ο σεβασμός και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να αποτελούν πρωταρχική επιδίωξη κάθε δημοκρατικής κοινωνίας, ωστόσο, η τεράστια πρόοδος της πληροφορικής και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών έχουν επιφέρει την αυξημένη ζήτηση προσωπικών πληροφοριών τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι κίνδυνοι που απορρέουν από τη διογκωμένη συσσώρευση πληροφοριών αυξάνονται με τη δυνατότητα ταχύτατης μεταφοράς δεδομένων παγκοσμίως.

Διαφαίνεται ως αναγκαία και επιβεβλημένη η ίδρυση ανεξάρτητων θεσμικών οργάνων που θα λειτουργούν ως αντιστάθμισμα στην υφιστάμενη αυτή συρρίκνωση της ατομικότητας και της ιδιωτικότητας. Δεν επαρκούν οι παραδοσιακές εγγυήσεις και ρυθμίσεις αλλά χρειάζεται ειδικότερη και πιο εξειδικευμένη αντιμετώπιση. Οι άνθρωποι, για παράδειγμα, είναι αναγκαίο να προστατευθούν από τις εξελίξεις στον τομέα της γενετικής που επιτρέπουν, μέσω της καταγραφής του DNA, τον έλεγχο των ατόμων. Και μπορεί ακόμα να μην έχει αναπτυχθεί το κατάλληλο θεσμικό ή νομικό πλαίσιο προστασίας από βιοϊατρικές επεμβάσεις, λειτουργούν, ωστόσο, ανεξάρτητες

---

²⁵⁶ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 214-226.

αρχές για τη διασφάλιση του απορρήτου της επικοινωνίας και των προσωπικών δεδομένων.²⁵⁷

Η διείδυση σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων καταγραφής και συλλογής προσωπικών πληροφοριών σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής των ανθρώπων συνιστά μία πραγματική απειλή για θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα αποτελεί ανεξάρτητη αρχή που δεν υπόκειται σε διοικητικό έλεγχο. Λειτουργεί από το Νοέμβριο του 1997 και στόχο έχει την προάσπιση της ιδιωτικότητας και των ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αυθαίρετες παρεμβάσεις που καταστρατηγούν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το προσωπικό απόρρητο.²⁵⁸

Πιο συγκεκριμένα, ασκεί την εποπτεία κατά την εφαρμογή νόμων και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν στην προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών του δεδομένων. Οι υπεύθυνοι τήρησης και επεξεργασίας αρχείων με προσωπικά δεδομένα είναι υποχρεωμένοι να γνωστοποιούν στην Αρχή τη σύσταση και λειτουργία του αρχείου. Σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι με συστάσεις, υποδείξεις, αλλά και κυρώσεις διοικητικού ή ποινικού χαρακτήρα. Επιπλέον, τα άτομα έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών καταχωρήσεων που τα αφορούν, αλλά και να καταγγέλλουν αυθαίρετες τροποποιήσεις των προσωπικών δεδομένων τους.²⁵⁹

Η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (Α.Δ.Α.Ε.) αντικατέστησε την Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών και είναι, πλέον, αρμόδια για την προστασία του απορρήτου των επιστολών και κάθε ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, καθώς και για τον έλεγχο της τήρησης των όρων και της διαδικασίας της άρσης του απορρήτου. Η

²⁵⁷ Βαρβιτσιώτης 1998, σελ. 43-44, 54-56.

²⁵⁸ www.go_online.gr/ebusiness/specials/article.html?article_id=204.

²⁵⁹ Βλ. ό.π..

δράση της διέπεται από διαφάνεια, αντικειμενικότητα και αμεροληψία και σε περίπτωση εντοπισμού παραβιάσεων, ύστερα από έλεγχο σε ηλεκτρονικές τράπεζες δεδομένων εταιριών και άλλων φορέων, προβαίνει σε επιβολή κυρώσεων.²⁶⁰

Ένα συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας, σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, είναι η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που λειτουργεί από το 1998. Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων και των καθηκόντων της ανήκουν η ανταλλαγή εμπειριών με αντίστοιχους φορείς διεθνώς, η εξέταση ζητημάτων που θέτουν οι Μ.Κ.Ο., η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, των μέσων ενημέρωσης και του τομέα της εκπαίδευσης αναφορικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και άλλες παρεμφερείς δράσεις και ενέργειες.²⁶¹

Μία ακόμη ανεξάρτητη αρχή που δραστηριοποιείται στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι ο Συνήγορος του Πολίτη. Στηρίζεται στο δικαίωμα της αναφοράς του πολίτη στις αρχές για κάποια ενέργεια ή παράλειψη που πραγματοποιήθηκε από φορείς της διοίκησης εις βάρος του.²⁶² Ο θεσμός αυτός αναπτύχθηκε, αρχικά, στη Σουηδία και, ύστερα, διαδόθηκε στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες με στόχο την προστασία του πολίτη από αυθαιρεσίες της διοίκησης.²⁶³

Στην Ελλάδα, ο θεσμός του Συνηγόρου του Πολίτη λειτουργεί ως αποδέκτης καταγγελιών των πολιτών για περιπτώσεις κακοδιοίκησης εις βάρος τους και προβαίνει σε έλεγχο των αρμοδίων φορέων στη βάση της αρχής της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας.²⁶⁴ Η διαφύλαξη συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων

---

²⁶⁰ www.go_online.gr/ebusiness/specials/article.html?article_id=204.

²⁶¹ www.nchr.gr/category_id=10.

²⁶² Μπέσιλα-Μακρίδη 1998, σελ. 73-74.

²⁶³ Βλ. ό.π., σελ. 107-108.

²⁶⁴ Βλ. ό.π., σελ. 155-156.

των ανθρώπων είναι στόχος και αυτής της ανεξάρτητης αρχής που λειτουργεί με γνώμονα τη δημοκρατία και τη δικαιοσύνη.

5) Αξιολόγηση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Στις σύγχρονες κοινωνίες, σε παγκόσμια κλίμακα, ο φόβος του εγκλήματος και το αίσθημα της ανασφάλειας κυριαρχούν, έχοντας οδηγήσει τους πολίτες κάθε χώρας σε μία αναθεώρηση των προτεραιοτήτων και των αναγκών τους. Κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα και διεθνώς αναγνωρισμένες ελευθερίες συρρικνώνονται και η αξία τους υποτιμάται και υποβιβάζεται καθώς η απειλή της τρομοκρατίας και οι διάχυτοι σε κάθε κοινωνία κίνδυνοι κρίνεται πως είναι απαραίτητο να αντιμετωπισθούν με οποιοδήποτε κόστος. Αυτό είναι και το επιχείρημα των κυβερνώντων και των εξουσιαστών που επιδιώκουν να πείσουν την παγκόσμια κοινότητα πως για να επιτευχθεί η μέγιστη ασφάλεια οφείλουμε όλοι να θυσιάσουμε ένα τμήμα των δικαιωμάτων και των ελευθεριών μας.²⁶⁵

Η σύγχρονη αυτή πραγματικότητα των καταστρατηγήσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτυπώνει το χαρακτήρα και τη φύση όλων των διακηρύξεων και των συμβάσεων για την προστασία των ελευθεριών του ατόμου που δεν είναι κάτι άλλο πέρα από γενικότητες και ευχολόγια που παραμένουν ανεφάρμοστα ή εφαρμόζονται σποραδικά χωρίς να προσφέρουν ουσιαστική προστασία.²⁶⁶

Από την άλλη πλευρά, ούτε η ανεξέλεγκτη και τυφλή κριτική είναι γόνιμη. Για το λόγο αυτό θα υποστηρίζαμε πως το υπάρχον διεθνές σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει τα απαραίτητα εχέγγυα να εξασφαλίσει μία πιο

²⁶⁵ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 72, *Μανιτάκης & Τάκης* 2004, σελ. 23, 170.

²⁶⁶ Βλ. ό.π. *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου*, σελ. 205.

αποτελεσματική προστασία των ελευθεριών των ατόμων αλλά απαιτείται καλύτερη και πιο συντονισμένη οργάνωση των αρμοδίων φορέων με καταναμημένα και σαφώς διαχωρισμένα καθήκοντα.

Η πολιτική της μηδενικής ανοχής και των άκρατων ποινικοποιήσεων επιβαρύνει σημαντικά το ποινικό σύστημα εμπλέκοντας αθώους πολίτες στο επίσημο σύστημα κοινωνικού ελέγχου. Η ποινικοποίηση αντικοινωνικών συμπεριφορών όχι μόνο δεν εγγυάται τη δημόσια ασφάλεια, αλλά δημιουργεί και ένα καθεστώς ανελευθερίας και καταπίεσης χωρίς σεβασμό στην ανθρώπινη αξία.

Απαιτείται η ίδρυση θεσμών διαφάνειας και ελέγχου που θα λειτουργούν ανεξάρτητα από την κεντρική πολιτική εξουσία προστατεύοντας τους πολίτες από κρατικές αυθαιρεσίες οι οποίες είναι εύκολο να διαπραχθούν, στη σημερινή εποχή, χάρη στην πρόοδο της τεχνολογίας και τα πρωτοποριακά επιτεύγματα με τα οποία έχει εφοδιάσει κάθε κοινωνικό χώρο.

Αναλογούν ευθύνες και υποχρεώσεις και στους ίδιους τους πολίτες. Η σύγχρονη κρίση των αξιών και η «λαβωμένη» δημοκρατία του 21^{ου} αιώνα εμποδίζουν την ευαισθητοποίηση των πολιτών. Το έλλειμμα μίας κυρίαρχης ιδεολογίας που να εμπνέει και να συνενώνει όλα τα μέλη μίας κοινωνίας δημιουργεί ένα κλίμα αποξένωσης και αποδυναμώνει τους ηθικούς δεσμούς των ανθρώπων.

Τα σύγχρονα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και άλλοι φορείς κοινωνικοποίησης, όπως το σχολείο και η οικογένεια, οφείλουν να αναλάβουν πιο δραστικό ρόλο. Το σχολείο και η οικογένεια πρέπει να επανακτήσουν την ισχύ και το κύρος τους, συμβάλλοντας στην εκπαίδευση και την καθοδήγηση της νέας γενιάς, πάνω στο θέμα του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα μέσα ενημέρωσης

πρέπει να πάντων να αποπροσανατολίζουν την κοινή γνώμη και να συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.²⁶⁷

Απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσουν αποδοτικά όλες οι παραπάνω προσπάθειες και κινητοποιήσεις είναι να υπάρχει και η ανάλογη πολιτική βούληση. Καμία δράση ή ενέργεια για την προάσπιση θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν θα είναι αποτελεσματική χωρίς τη συνδρομή, τη στήριξη και την αποδοχή της ίδιας της πολιτείας. Πολίτες, ανεξάρτητες αρχές, μη κυβερνητικές οργανώσεις, διακηρύξεις, συμβάσεις, διεθνή όργανα ελέγχου, όλοι συμβάλλουν στη διατήρηση του σεβασμού απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα αντικρουόμενα πολιτικά συμφέροντα είναι εκείνα που συμβάλλουν στην ανατροπή των ισορροπιών, οδηγώντας όχι μόνο στην υποτίμηση της αξίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και στην καταστρατήγηση σημαντικού μέρους αυτών.

---

²⁶⁷ *Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου* 2004, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Χριστόπουλος, σελ. 275-276.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πρωταρχικό μέλημα του κοινωνικού ελέγχου είναι η διατήρηση της αρμονικής και ειρηνικής συνύπαρξης των ατόμων, η διασφάλιση της κοινωνικής τάξης και η εγγύηση της ασφάλειας των πολιτών μέσα από την εξουδετέρωση των εγκληματικών απειλών. Στη σύγχρονη, όμως, εποχή, η εμφάνιση νέων μορφών εγκλημάτων, όπως για παράδειγμα το ηλεκτρονικό ή το οργανωμένο, έχει δυσχεράνει το έργο του κοινωνικού ελέγχου. Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει προσφέρει στους επίδοξους δράστες εγκληματικών πράξεων όχι μόνο τον απαραίτητο εξοπλισμό για τη διευκόλυνση της διάπραξης ενός αδικήματος, αλλά και τη δυνατότητα μη εντοπισμού τους από τις αρχές. Όλα γίνονται με ταχύτητα, ανωνυμία και από απόσταση.

Κατ'επέκταση, αν οι μηχανισμοί πρόληψης και καταστολής ήθελαν να παραμείνουν λειτουργικοί, θα έπρεπε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Είναι σαφές πως η σύγχρονη υλικοτεχνική υποδομή και τα τελειοποιημένα τηλεπικοινωνιακά συστήματα συμβάλλουν σημαντικά στην αποδοτική δράση των επίσημων φορέων άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Ωστόσο, η προώθηση των νέων τεχνολογιών στο πεδίο του κοινωνικού ελέγχου έχει αλλοιώσει τον παραδοσιακό χαρακτήρα του κοινωνικού ελέγχου. Τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα αποτελούν ισχυρό εργαλείο άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής μεταβάλλοντας τον προσανατολισμό, τους στόχους καθώς και το πεδίο άσκησης του κοινωνικού ελέγχου.

Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου, που έχουν αναδυθεί τις τελευταίες δεκαετίες, επικεντρώνονται στην παρακολούθηση όλου του πληθυσμού και στη συλλογή στοιχείων που αφορούν σε προσωπικά δεδομένα των πολιτών. Επιβεβαιώνεται, συνεπώς, η αρχική υπόθεσή μας για διεύρυνση του κοινωνικού ελέγχου καθώς, πλέον, όχι μόνο οι δράστες εγκληματικών πράξεων, αλλά όλοι οι

άνθρωποι, ανεξαιρέτως, εποπτεύονται και επιτηρούνται. Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες αποτελεί μία εκλεπτυσμένη μορφή του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου καθώς καταγράφει κάθε στιγμή της ανθρώπινης καθημερινότητας με τρόπο ανώδυνο και αόρατο. Αλλά και η χρήση βιομετρικών τεχνολογιών αναγνώρισης και η δυνατότητα εξέτασης δείγματος γενετικού υλικού των ατόμων φανερώνει τη δυναμική του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου. Ένας τεράστιος όγκος πληροφοριών συγκεντρώνεται σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων δίνοντας μία νέα διάσταση στον έλεγχο και την εποπτεία του κοινωνικού συνόλου.

Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου συνθέτουν έναν κλοιό που περιβάλλει το κοινωνικό σύνολο συρρικνώνοντας τον ελεύθερο χώρο αυτοπροσδιορισμού κάθε ανθρώπου ξεχωριστά. Και μπορεί η διασύνδεση του σύγχρονου ελέγχου και της τεχνολογίας να είναι εμφανής, ωστόσο, αδιόρατες παραμένουν, για τον ευρύ πληθυσμό οι βαθύτερες σκοπιμότητες αυτής της διασύνδεσης. Στόχο των νέων μορφών ελέγχου δεν αποτελεί μόνο η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, αλλά, κατά κύριο λόγο, η μείωση των ορίων της ιδιωτικής σφαίρας των ατόμων ώστε να διευκολυνθεί η χειραγώγησή τους. Με πρόσχημα την επίτευξη και τη διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας, ισχυροποιείται και καθιερώνεται το δόγμα της απόλυτης διαφάνειας εις βάρος θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των ανθρώπων. Το προσωπικό απόρρητο δεν διασφαλίζεται, η μυστικότητα και η εμπιστευτικότητα των προσωπικών επικοινωνιών καταστρατηγείται, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η ελευθερία της έκφρασης έχουν πάψει να γίνονται σεβαστές και, γενικότερα, η αξία των ατομικών – και όχι μόνο – δικαιωμάτων έχει αποδυναμωθεί.

Τα άτομα βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευάλωτη θέση όταν ενεργοποιούνται οι κατασταλτικοί φορείς του συστήματος κοινωνικού ελέγχου. Με τη συνδρομή της

σύγχρονης τεχνολογίας, οι κατασταλτικές πολιτικές δε στοχεύουν μόνο στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, αλλά και στην εξουδετέρωση κάθε απειθαρχής δράσης, στη χειραγώγηση κάθε αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Τα άτομα διώκονται, πλέον, σε ένα προδραστικό στάδιο. Καταστέλλονται συμπεριφορές που δεν είναι παραβατικές, αλλά που κρίνονται ως απειλητικές για τη δημόσια ασφάλεια.

Αυτό που παρατηρείται στη σημερινή εποχή είναι μία διαπλοκή των προληπτικών και των κατασταλτικών στρατηγικών. Τα όρια ανάμεσα στα δύο αυτά είδη ελέγχου δεν είναι σαφή και ευδιάκριτα. Μέτρα κατασταλτικού χαρακτήρα έχουν εισχωρήσει και εφαρμόζονται και στο πεδίο της πρόληψης του εγκλήματος, ενώ η ίδια η κατασταλτική πολιτική εμφανίζεται ιδιαίτερα αυστηροποιημένη. Αρνητική συνέπεια της εξέλιξης αυτής είναι η εμπλοκή αθώων ατόμων με τους επίσημους φορείς άσκησης κατασταλτικής πολιτικής.

Πιο συγκεκριμένα, με την αναδιοργάνωση των στόχων του κοινωνικού ελέγχου, οι κατασταλτικοί φορείς δραστηριοποιούνται, όχι μόνο σε περιπτώσεις διάπραξης εγκληματικών πράξεων, αλλά και όταν υπάρχει η υποψία για την εμπλοκή ενός ατόμου σε μη κοινωνικά αποδεκτές δράσεις. Μάλιστα, η κακομεταχείριση των υπόπτων, η κατάρριψη του τεκμηρίου της αθωότητας και η επιλεκτική χρήση κατασταλτικών μέτρων εις βάρος μειονεκτικών πληθυσμιακών ομάδων πραγματοποιούνται, και στις μέρες μας, με ακόμη, μάλιστα, μεγαλύτερη ένταση και αυστηρότητα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, προκύπτει ότι, δεν γίνονται σεβαστά ούτε από τους εκπροσώπους της ίδιας της πολιτείας που τα έχει θεσπίσει. Η συσπείρωση των κατασταλτικών μηχανισμών, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, έχει μετατρέψει την καταστολή του εγκλήματος σε συνώνυμο της περιστολής συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει συμβάλλει στην ομαλοποίηση της συνεργασίας αυτής εφοδιάζοντας με σύγχρονο εξοπλισμό τις

αντίστοιχες υπηρεσίες και διευκολύνοντας, κατ'επέκταση, τις καταχωρήσεις, σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, και τις ταχείες και έγκαιρες διαβιβάσεις, προσωπικών στοιχείων υπόπτων ή καταζητούμενων ατόμων. Εκείνο που, σίγουρα, επιτυγχάνεται με τις παραπάνω ενέργειες είναι η κατάταξη των υπό παρακολούθηση ατόμων σε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό της επικινδυνότητάς τους.

Διαπιστώνεται, επιπλέον, ότι η άσκηση αυθαίρετων και αντισυνταγματικών ενεργειών συνοδεύει τις νέες μορφές ελέγχου και στο επίπεδο της σωφρονιστικής. Η εξάπλωση της τεχνολογίας λειτούργησε ενισχυτικά στις καταστρατηγήσεις δικαιωμάτων των κρατουμένων. Ενδεικτικά, το μέτρο της ηλεκτρονικής κατ'οίκον επιτήρησης επέτρεψε τη διεύρυνση του ελέγχου και στον κοινωνικό περίγυρο του ένοχου δράστη συρρικνώνοντας τα όρια της ιδιωτικής ζωής των ατόμων του οικογενειακού, φιλικού και γειτονικού περιβάλλοντός του.

Προέχει, στη σύγχρονη εποχή, να δημιουργηθεί ένα ισχυρό πλέγμα από φορείς, θεσμούς και οργανώσεις που θα προασπίζουν αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων από καταχρηστικές ενέργειες τρίτων. Βέβαια, ο σύγχρονος κοινωνικός έλεγχος, με πρόσχημα τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος, έχει επεκταθεί και στην επίβλεψη μη παραβατικών συμπεριφορών. Ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος έχει μετατραπεί στον κοινωνικό έλεγχο κάθε απειθαρχής, ύποπτης ή επικίνδυνης δράσης, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη από τους αρμοδίους φορείς το κόστος της καταστρατήγησης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα σενάρια απειλών που διοχετεύονται στην κοινωνία στόχο έχουν την απόσπαση της συναίνεσης των ατόμων αναφορικά με την αυστηροποίηση της καταστολής. Το δόγμα της μηδενικής ανοχής τροφοδοτεί την τιμωρητική στάση του κοινού, ενδυναμώνει το κράτος ασφάλειας και επιτρέπει τη συρρίκνωση των εγγυήσεων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στα πλαίσια αυτά, υπαίτιοι για τους σύγχρονους κινδύνους που απειλούν τις κοινωνίες είναι οι ίδιοι οι άνθρωποι και, κατ'επέκταση, κρίνεται πως αυτοί πρέπει να υποστούν και τις συνέπειες μίας αυστηροποιημένης αντεγκληματικής πολιτικής. Ο μετασχηματισμός των προβληματικών κοινωνικών δομών, η ενίσχυση των προνοιακών μηχανισμών και η καταπολέμηση της διαφθοράς που χαρακτηρίζει τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα φαίνεται πως δεν περιλαμβάνονται στα μέτρα για την ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών.

Επιπρόσθετα, η ευκολία με την οποία καταστρατηγούνται θεμελιώδη δικαιώματα δύσκολα μπορεί να αντισταθμιστεί καθώς η πληθώρα των διεθνών κειμένων που έχουν συνταχθεί υπέρ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχει την ισχύ να δεσμεύσει τα κράτη στην κατεύθυνση μίας πολιτικής σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά, τόσο στο διεθνή όσο και στον ελληνικό χώρο, το κλίμα που, στις μέρες μας, επικρατεί ευνοεί τη σύσταση θεσμικών οργάνων για τον έλεγχο των κρατικών ενεργειών με στόχο την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δίλημμα που συχνά διατυπώνεται, για περισσότερη ελευθερία ή περισσότερη ασφάλεια, είναι αβάσιμο και αυθαίρετο καθώς η ασφάλεια έχει αξία όταν επιτυγχάνεται και διατηρείται σε ένα καθεστώς ελευθερίας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Απόλυτη ασφάλεια ή απόλυτη ελευθερία είναι ουτοπικό να επιδιώκεται. Και φυσικά είναι φανερό πως ούτε ο περιορισμός θεμελιωδών ελευθεριών των πολιτών μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια τους.

Ενδιαφέρον θα είχε να πραγματοποιηθεί μία αξιολόγηση της χρήσης των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων που χρησιμοποιούνται στις πρακτικές καταπολέμησης του εγκλήματος. Συμβάλλουν, άραγε, σε σημαντικό βαθμό, στη μείωση του δείκτη της εγκληματικότητας; Ή μήπως το μέγεθος της καταστρατήγησης θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών είναι μεγαλύτερο; Είναι, πάντως, σαφές

πως απαιτείται ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός μέτρων αντεγκληματικής πολιτικής και σε, καμία περίπτωση, δεν αποτελεί λύση η συρρίκνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η οξύτητα των μέτρων που λαμβάνονται πρέπει να απορρέει από τη σοβαρότητα της απειλής και όχι να στηρίζεται σε κατασκευασμένα σενάρια πλασματικών κινδύνων. Αλλά και οι ίδιοι οι πολίτες οφείλουν να ευαισθητοποιηθούν και να πάψουν να στέκονται αδρανείς απέναντι σε κάθε «αντι-δημοκρατική» μορφή του σύγχρονου κοινωνικού ελέγχου. Προέχει ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια και η πολιτεία οφείλει πρώτη αυτή να μεταδώσει στα μέλη της τις αξίες της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της ελευθερίας.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάδης, Στ. 1990 *Ανθρώπινα Δικαιώματα – Ποινική Καταστολή*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.

Βαρβιτσιώτης, Ι.Μ. 1998 *Η Ελλάδα μπροστά στο 2000. Ένα νέο συνταγματικό πλαίσιο*, Σάκκουλας, Αθήνα.

Γέροντας, Α. 1991 *Πληροφορική και δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. 1984 *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Günther, K. «Διεθνής αντεγκληματική πολιτική: Η πορεία προς ένα παγκόσμιο δίκαιο ασφάλειας», στο Μανωλεδάκης, Ι., Prittwitz, C. (εκδ.), *Διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου*, 2003, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Δασκαλάκης, Η. 1985 *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Ελληνική Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου 2004 *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα, 1953-2003: από το τέλος του εμφυλίου στο τέλος της μεταπολίτευσης*, Επιμέλεια: Τσαπόγας, Μ., Χριστόπουλος, Δ., Επίμετρο: Αλιβιζάτος, Ν., Καστανιώτη, Αθήνα.

Ζάννη, Α. 2005 *Media και έγκλημα. Το διαδικτυακό έγκλημα*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Ζαραφωνίτου, Χρ. «Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των “αντικοινωνικοτήτων” και της “αταξίας”», *Ποινικός Λόγος*, 4/2004, σελ. 2049-2059.

Ζαραφωνίτου, Χρ. 2003 *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ζαραφωνίτου, Χρ. 2002 *Ο φόβος του εγκλήματος. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης 3*, Σάκκουλας, Αθήνα (ελληνικά/αγγλικά).

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 1997 *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Υπεύθυνη έκδοσης: Τσήτσουρα, Α., Βοηθός: Μήλλα, Π., Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κουράκης, Ν. 2005 *Ποινική Καταστολή. Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κυριαζή – Γούβελη, Δ.Α. 1979 *Περί Δικαιωμάτων. Θεωρητική Θεμελίωση – Συνταγματική Κατοχύρωση*, Γρηγόρης, Αθήνα.

Λάζος, Γρ. 2001 *Πληροφορική και Έγκλημα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Λαμπροπούλου, Ε. 2001 *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, Κριτική, Αθήνα.

Λαμπροπούλου, Ε. 1999 *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Λαμπροπούλου, Ε. 1994 *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήση, Αθήνα.

Μαγγανάς, Αντ.Α. 2002 *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αποφάσεις και Πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Μάλλιος, Κ.Ε. «Η χρήση DNA στην ποινική δίκη», *Νομικό Βήμα*, 2001, τόμος 49, σελ. 1749-1772.

Μάνεσης, Α.Ι. 1978 *Συνταγματικά Δικαιώματα. Α' ατομικές ελευθερίες* (πανεπιστημιακές εκδόσεις δ' έκδοση), Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.

Μανιτάκης, Α., Τάκης, Α. 2004 *Τρομοκρατία και Δικαιώματα. Από την ασφάλεια του κράτους στην ανασφάλεια του δικαίου*, Σαββάλας, Αθήνα.

Μανωλεδάκης, Ι. «Η νέα διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου και ο κίνδυνος υποβάθμισης του νομικού μας πολιτισμού», *Κέντρο διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου, τιμή Δημητρίου Ευρυγένη*, 2000, Σάκκουλας, Αθήνα– Κομοτηνή

- Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, Κ. 1990 *Η Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Ειρήνη Ε.Π.Ε., Αθήνα.
- Μαυριάς, Γ.Κ. 1982 *Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Μπέσιλα-Μακρίδη, Ε. 1998 *Το δικαίωμα αναφοράς στις αρχές και ο συνήγορος του πολίτη*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.
- Μπουρλογιάννη-Βράιλα, Χρ. 2004 *Η Επιτροπή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα – Λειτουργία και πρόσφατη νομολογία*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Νικολόπουλος, Π.Γ. «Κατασκευάζοντας έναν ευρωπαϊκό χώρο «ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης»: το «Πρόγραμμα της Χάγης» και τα διακυβεύματα μίας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2005, σελ. 323-332.
- Νικολόπουλος, Π.Γ. 2002 *Κράτος, Ποινική Εξουσία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση – Μία Εγκληματολογική Προσέγγιση*, Κριτική, Επιστημονική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Παπαγιάννης, Ι.Δ. 2001 *Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης*, Σάκκουλας, Αθήνα.

- Παπαδημητρίου, Γ. 1985 *Συνταγματικό Δίκαιο και Θεμελιώδη Δικαιώματα*, Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Παπαθεοδώρου, Θ. 2002 *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Παπανεοφύτου, Α.Α. 1997 *Ποινικό δίκαιο, κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι* (τόμος Α'), Σάκκουλας, Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος, Ν. «Το Corpus Juris στα πλαίσια της διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής στη στροφή του 2000», *Υπεράσπιση*, τ. 3, 1999, σελ. 605-620.
- Πολυχρονίου, Χρ. 2002 *Λόγος περί παγκοσμιοποίησης και δημοκρατίας. Συνεντεύξεις με σύγχρονους στοχαστές*, Μετάφραση: Μπαριάμη, Γ., Νταλακώστα, Β., Επιμέλεια: Τσιαμούρας, Π., Scripta, Αθήνα.
- Ρούκουνας, Ε. 1993 *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Εστία, Αθήνα.
- Σακελλάριος, Ν.Κ. 1995 *Το σύστημα πληροφοριών Schengen*, Σάκκουλας, Αθήνα.
- Σαρμάς, Ι.Δ. 1998 *Η Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Επιτροπής – Αναλυτική Μελέτη των Μεγάλων Θεμάτων*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

- Ταγάρας, Ν.Χ. 1992 *Μηχανισμοί διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Με ερμηνεία των άρθρων 6 και 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Τσαλίκογλου, Φ. 1996 *Μυθολογίες βίας και καταστολής*, Παπαζήση, Αθήνα.
- Τσίρης, Π. 2002 *Η συνταγματική κατοχύρωση του απορρήτου της επικοινωνίας*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Φαρσεδάκης, Ι. 1984 *Ανακριτική. Δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Φουκώ, Μ. 1989 *Επιτήρηση και τιμωρία – Η γέννηση της φυλακής* (μτφ. Χατζηδήμου, Κ., Ράλλη, Ι.), Ράππα, Αθήνα.
- Χάιδου, Α. 2003 *Σύγχρονη τεχνολογία και κοινωνικός έλεγχος*, στο: Α. Χάιδου, *Εγκληματολογικά κείμενα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χάιδου, Α. 2002 *Το σωφρονιστικό σύστημα – Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Χάιδου, Α. 1996 *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alston, Ph., Crawford, J. 2000 *The future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, Cambridge University Press, United Kingdom.

Bassiouni, M.Ch. 1999 *Crimes against humanity in International Criminal Law*, Kluwer Law International, Netherlands.

Becker, H.C. 1973, *Outsiders: Studies in the sociology of Deviance*, 2d. ed., Macmillan, New York (Free Press, New York, 1963).

Bergalli, R., Sumner, C. 1997 *Social control and political order. European perspectives at the end of the century*, Sage, Great Britain.

Cohen, A.K. 1966 *Deviance and control*, Foundations of Modern Sociology Series, United States of America.

Collins, M. “One World...One Telephone: Iridium, One Look at the Making of a Global Age”, *History and Technology*, vol. 21, no 3, September 2005, σελ. 301-324.

Cusson, M. 1983 *Le contrôle social du crime*, Presses Universitaires de France, Paris.

Danius, S. “A Gramophone in Every Grave”, *History and Technology*, vol. 21, no 3, September 2005, σελ. 325-329.

Deflem, M. "Technology and the Internationalization of Policing: A Comparative-Historical Perspective", *Justice Quarterly*, vol. 19, no. 3, 2002, σελ. 453-475.

Eastel, P.W., Eastel, S. "The forensic use of DNA profiling", *Australian Institute of Criminology* (Trends and issues in crime and criminal justice), no 26, November 1990, σελ. 1-8.

Etzioni, A. 1999 *The limits of privacy*, United States of America, Basic Books.

Gibbs, A., King, D. "The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand", *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, vol. 1, no 2, 2003, σελ. 1-17.

Goold, B.J. "Public Area Surveillance and Police Work: The Impact of CCTV on Police Behaviour and Autonomy", *Surveillance and Society*, vol. 1, no 2, 2003, σελ. 191-203.

Grabosky, P. "Technology and Crime Control", *Australian Institute of Criminology* (Trends and issues in crime and criminal justice), no 78, January 1998α.

Grabosky, P. "Crime and Technology in the Global Village", Paper presented at the conference: *Internet Crime* held in Melbourne, 16-17 February 1998β, by the Australian Institute of Criminology.

Groombridge, N. "Crime Control or Crime Culture TV?", *Surveillance and Society*, vol.1, no 1, 2002, σελ. 30-46.

Hacker, C.B. "The Machines of War: Western Military Technology 1850-2000", *History and Technology*, vol. 21, no 3, September 2005, σελ. 255-300.

Harris, C., Jones, P., Hillier, D., Turner, D. "CCTV surveillance systems in town and city centre management", *Emerald Group Publishing*, vol. 16, no 3, October 1998, σελ. 160-165.

Haverkamp, R. "Implementing Electronic Monitoring: A Comparative Empirical Study on Attitudes towards the Measure in Lower Saxony/Germany and in Sweden", *Max Planck Institute*, Freiburg, 2003, σελ. 1-23.

Heberton, B., Thomas, T. 1995 *Policing Europe: co-operation, conflict and control*, St.Martin's Press, New York.

Horwitz, A.V. 1980 *The logic of social control*, Plenum Press, New York.

Hudson, E.H. 1997 *Global Connections. International Telecommunications, Infrastructure and Policy*, International Thomson Publishing Company, United States of America.

Joubert, Ch., Bevers, H. 1996 *Schengen Investigated*, Kluwer Law International, The Hague.

Lyon, D. 2001, 2002 print. *Surveillance Society. Monitoring every day life*, Open University Press, Buckingham.

Mainprize, St. "Elective Affinities in the Engineering of Social control The Evolution of Electronic Monitoring", *Electronic Journal of Sociology*, vol. 2, no 2, 1996.

Marx, G.T. "A Tack in the Shoe: Neutralizing and Resisting the New Surveillance", *Journal of Social Issues*, vol. 59, no 2, 2003.

Marx, G.T. "What's New About the 'New Surveillance'? Classifying for Change and Contuinity", *Surveillance and Society*, vol. 1, no 1, 2002, σελ. 9-29.

Marx, G.T. "Technology and Social Control: The Search for the Illussive Silver Bullet", *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 2001.

Marx, G.T. "The Engineering of Social Control: The Search for the Silver Bullet", in: J.Hagan and R. Peterson (eds.), *Crime and Inequality*, Stanford University Press, Stanford, 1995.

Marx, G.T. "Privacy and the Home: The King Doesn't Have to Enter Your Cottege to Invade Your Privacy", *Assessment Bulletin*, 7/1, 1989, σελ. 31-59.

Matza, D. 1964, *Delinquency and Drift*, Jonh Wiley, Berkley.

Mill, J.St. 1965 *On Liberty*, εν Essential Works of John Stuart Mill, London.

Norris, Cl., McCahill, M. “CCTV: Beyond penal modernism?”, *British Journal of Criminology*, vol. 46, 2006, σελ. 97-118.

Robert, Ph. “Les territoires du contrôl social, quel changements?”, *Déviance et société*, 2000, σελ. 215-235.

Schinkel, W. “The modernist myth in criminology”, *Theoretical Criminology*, vol. 6, 2005, σελ. 123-144.

Taylor, N. “State Surveillance and the Right to Privacy”, *Surveillance and Society*, vol. 1, no 1, 2002, σελ. 66-85.

Wright, St. *An Appraisal of Technologies for Political Control*, European Parliament-Directorate General for Research, Luxembourg, 6 January 1998.

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/133183.htm> 24/9/2006

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/133188.htm> 24/9/2006

<http://europa.eu.int/hellas/2forall/2.1.nomothesia9.htm> 24/9/2006

<http://europa.eu.int/hellas/2forall/2.1.thesmoi.htm> 24/9/2006

www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=131177 24/9/2006

www.in.gr/news/200/world/04julw.htm 24/9/2006

www.go_online.gr/ebusiness/specials/article.html?articleid=204 24/9/2006

www.mfhr.gr/index.asp 24/9/2006

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/133020.htm> 15/03/2006

<http://tovima.dolnet.gr> 12/03/2006